

СКОПИНИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ

ИЗДАВАНО
ОТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНАТА
КАМАРА И СТОКОВАТА БОРСА
ВЪ
ВАРНА.

УРЕЖДА СЕ ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ
ПРИ СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА:

Ангеловъ, Д-ръ Сим., професоръ; Боевъ, Б., професоръ; Буровъ, Ат. Д., бившъ министъръ; Ганевъ, Вен., професоръ; Ганевъ, Д-ръ Сп., началникъ на Бюрото за финансови изучвания въ Българската нар. банка; Данаиловъ, Г. Т., професоръ; Ивановъ, Дончо, секретаръ на Русенската търговско-индустриална камара; Иширновъ, Ат., професоръ; Наблешновъ, Ат. С., управителъ Кооперативната банка; Консуловъ, Ст., асистентъ университета; Кжнчевъ, Д-ръ инж. В., главенъ инспекторъ на индустрията; Ляпчевъ, А., бившъ министъръ; Мишайновъ, Дим., професоръ; Мутафовъ, Д-ръ Хр., адвокатъ; Поповъ, Кирилъ Г., главенъ директоръ на Статистиката; Санаровъ, Д-ръ Н., публицистъ; Списаревски, Д-ръ Н. Д., публицистъ; Стояновъ, П., професоръ; Табановъ, Д-ръ С., чиновникъ въ Министерството на външ. работи; Тодоровъ, П., публицистъ; Фаденхехтъ, Д-ръ И., професоръ; Хинновъ, Х. С., инспекторъ въ Кооперативната банка; Цанковъ, А., професоръ; Януловъ, Илия, публицистъ и др.

СЪДЪРЖАНИЕ.

I. Статии.

	Стр.
П. Тодоровъ. Държавниятъ бюджетъ за 1915. година.	177
Д. х. Димовъ. Развой на индустрията въ България (1909.—1914.).	183
Ст. Димитровъ. Българска Добруджа	187
Н. Михайловъ. Приносъ къмъ земледѣлието въ Добруджа	193

II. Стопански обзоръ.

А. Вътрѣшенъ:	
Т. А. К. Законопроектътъ за парнитъ котли и резервуари	199
Годишното събрание на Българското търговско параходно дружество	199
Б. Външенъ:	
Д-ръ С. Табаковъ. Империализмътъ на Германия като плодъ на економическото и развитие	200
Търговията на Франция, Англия и Русия прѣзъ 1914. година	203

III. Книжнина.

Д-ръ Ив. К. Der Aussenhandel Bulgariens mit besonderer Berücksichtigung des Exports отъ Д-ръ П. Константиновъ	204
Т. К., Просто и двойно книговодство отъ Е. Huschke	205
Съкратени протоколи на Софийската търговско-индустриална Камара и др.	206

IV. Малък бѣлѣжникъ.

Изъ дѣйността на Камарата.	
I. По законопроекта за хигиената и безопасността на труда	207
II. По търговията ни съ Турция	208
III. По трафика прѣзъ Дедеагачъ	209
Нови почетни кореспонденти на Камарата. Наставления по прилагане дѣйствующата износна митнишка тарифа. За търговцитъ на кашкавалъ и сирене. Изъ цариградското тържище и др.	209
Търгове	212

Редакционенъ комитетъ:

Екимовъ, Д-ръ Ив., подпрѣдседателъ Т. и. камара;
 Калянджиевъ, Ц., директоръ Търговското училище;
 Каракашевъ, Т., директоръ Б. т. параходно дружество;
 Каросеровъ, Д-ръ Ив., секретаръ Т. и. камара.

ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

Ние не бихме се спрѣли на тази страна отъ нашия бюджетъ — интересна сама по себе си — ако тя не е характерна въ друго отношение. Всѣкога, когато Финансовото м-во се е спирало на недоборитѣ, то не е намирало друго тѣхно обяснение, освѣнъ това, което имъ е било дадено още въ 1880. г. Лѣнността и нехайството на длъжностнитѣ лица, натоварени съ събирането на данъцитѣ, отъ една страна, манкирането на данъкоплатцитѣ — отъ друга — ето, споредъ м-то

причинитѣ на недобора. Поради това, централното управление е познавало само едно сръдство за отстранението на недоборитѣ: екзекуции, непрѣкъснати, безъ снизхождение екзекуции на данъкоплатцитѣ и най-строги наказания на бирниците, които не могат да събератъ установенитѣ квоти данъци. Прѣдъ менъ стоятъ № № на повече отъ 90¹⁾ окръжни, издадени отъ Финансовото министерство за тази цѣль отъ 80-та година насамъ, въ които, слѣдъ като се осжда или посочва „лѣнността и нехайството“ на нашата фискална администрация, прѣпорѣчва се старото познато за събирането недоборитѣ и закъснѣлия данѣкъ сръдство — публичната продажъ имотитѣ на длъжника.

И въпрѣки това, както видѣхме, недоборътъ расте — не се намалява. Ежегодно, значи, въ нашия бюджетъ се вписва единъ процентъ данѣкъ, който при всички условия, даже и при най-благоприятни такива, се оказва несъбираемъ. Той остава недоборъ независимо отъ причинитѣ за събирането му: чрѣзъ кметове, както бѣше едно врѣме, десѣтъкъ — прѣзъ нѣкои години или съ бирници, както е сега.

Нѣмамъ намѣрение да излагамъ тукъ подробно причинитѣ на недобора, до колкото официалната властъ не ги посочва, или пъкъ ги не съзира. Въ всѣки случай, само съ „лѣнността и нехайството“ на администрацията не може всичко да се обясни, понеже нѣма бирникъ, който допуца да бѣде глобяванъ поради снизхождението си къмъ неизправния даноплатецъ. Даноплатци сме, ежедневно сме въ контактъ съ фискалнитѣ органи, знаеме какъ тѣ строго опериратъ. Лѣнностъ тукъ-тамъ може да има, нехайство — сѣщо, но само този субективенъ факторъ не е докаралъ 12—13 мил. слѣтъ недоборъ, — непрѣстаненъ и малко желанъ сѣжтникъ на нашитѣ бюджети. Има и обективни причини, на които, по различни съображения, не се обръща внимание. А именно: 1) нашиятъ особенъ общественopolитически животъ; 2) нашата данѣчна система.

¹⁾ Само нѣколко отъ тѣхъ: 7089/80 год., 18814/84 год., 7959/86 г., 27210/91 г., 7042/95 г., 6784/98 г., 2099/91 год., 10669/903 г., 14622/908 г.*) 11284/911 год.: „Слаба дѣятелностъ на бирницитѣ, слабъ контролъ върху тѣхъ при събирането на данѣцитѣ. Да се взематъ най-строги мѣрки и т. н.

²⁾ Отъ това окр. се вижда, че бирницитѣ сѣ посѣгали за данѣци даже на суми, които земл. банка отпуца на земледѣлцитѣ за изхранване и посѣвъ.

Анализирането цифритѣ на недобора прѣзъ всичкитѣ бюджетни упражненія, нажсео казано, показва: 1) че смѣната на всѣко правителство се спѣтствува обикновено съ увеличаване на недобора; 2) почти всѣка изборна година отбѣлѣзва сѣщото явление; 3) всѣка промѣна на данѣчния режимъ, понеже се прилага обикновено веднага и малко проученъ, тоже засилва недобора. Забѣлѣзано е, че нѣколко мѣсеца прѣдъ всѣки изборъ корупцията обхваща и фискалната администрация, която дѣйствително започва да страда отъ „лѣнностъ и нехайство“, само че наложени отгорѣ. Забѣлѣзано е сѣщо, че промѣната на всѣки режимъ се придружава съ размѣстването, а често пѣти и съ уволнението на много бирници, което се отразява доста злѣ на редовното прибиране на данѣцитѣ. Развалата въ нашия общественъ животъ позволява сѣщо на материално и политически силнитѣ даноплатци да манкиратъ своитѣ задължения къмъ хазната, като не плащатъ на врѣме длъжимото на фиска. Това не е отъ вчера, то се потвърждава не само отъ партидитѣ въ бирническитѣ книжа, но и отъ върховнитѣ прѣдставители на хазната. Достатъчна е декларацията само на двама отъ тѣхъ,¹⁾ като се добави, че и отъ тогава положението не се е въ нищо промѣнило.

Що се отнася до недостатѣцитѣ на нашата прѣка облагателна система, до колкото тѣ влияятъ за голѣмитѣ недобори, достатъчно е да се спомене само липсата на *existenzminimum*. Бирническитѣ регистри обхващатъ и най-малоплатежнитѣ единици въ държавата, доходитѣ на които едва имъ позволяватъ и най-скромни сѣществувания. Естествено е, че една голѣма частъ отъ наложенитѣ данѣци на тия крайно бѣдни лица — които прѣди да сѣ даноплатци сѣ хора съ физически нужди — остава несъбираема, като отъ врѣме на врѣме се опрощава отъ парламента. Наказателнитѣ нареждания за закъснѣлия, неизплатенъ данѣкъ и правата на фискалнитѣ органи

¹⁾ М-ръ прѣдс. Стамболовъ: „Азъ ви казвамъ, че право е, че повечето хора, които не си плащатъ данѣцитѣ, сѣ богатитѣ и силнитѣ. Имена не искамъ да изваждамъ, защото трѣбва да почна отъ себе си и да свърша съ всички ги.“ (Дневн. VI н. с. II с. I кн. стр. 360).

„На сиромаситѣ и кѣтницитѣ сѣ извадени за данѣци, когато богатитѣ се не закачатъ“ (финан. м-ръ Каравеловъ. Дневн. XI н. с. I н. с. стр. 3591). Гл. сѣщо окр. на финан. м-во № 2099/901 г.: „бирницитѣ и финансовитѣ пристави, поради разни влияния, сѣ проявявали най-голѣмо равнодушие къмъ богатитѣ даноплатци. Послѣднитѣ даже не сѣ поканвани къмъ изплащане.“

да екзекутиратъ движимитѣ и недвижими имоти на неизправния данопладелецъ до чудовищнитѣ размѣри, прѣдвидени въ закона, малко помагатъ за прѣмахването на недобора. Защото самата държава вижда, че ако всички екзекуции, прѣдвидени и допуснати въ законитѣ, се извършатъ, за нѣколко години само тя ще създаде въ себе си една голѣма масса крѣгли пролетарии. А при това, сѣщата държава не прѣдприема нищо, за да се освободи отъ това противорѣчие, въ което изпада. Едно обстоятелствено изслѣждане на недобора и закѣснѣлия данѣкъ въ нашия бюджетъ ми сочи като главни тѣхни причини недѣжитѣ въ нашитѣ общественно-политически условия и въ прѣката ни облагателна система.

б) Заеми.

Слѣдъ първитѣ два заема отъ 1888. и 89. год., чрѣзъ които се откри сръдството за лесно държавно стопанствуване, като мисълта за бюджетно равновѣсие се смѣни съ тази за по-честото използване капиталитѣ на чужденцитѣ, контрактира се заема отъ 142 мил. лв. при сръденъ курсъ 85 и лихва 6%. Фермътъ и първитѣ три негови опции на обща сума 80 мил. лв. се получиха на врѣме и разходвахъ за нуждитѣ на армията и една малка частъ за започнатитѣ желѣзници и пристанища. Прѣзъ 1896. г. кредиторитѣ ни отлагатъ емитирането на IV опция отъ заема за една година, като ни отпускатъ сръщу нея 27 мил. лв., за да имъ платимъ съ тази сума юлския купонъ по нашитѣ заеми. Слѣдъ нѣколко мѣсеца само, кредиторитѣ даватъ новъ авансъ 15 мил. лв., за да си приловятъ отъ него отпуснатитѣ по-рано суми, като отлагатъ емитирането на опцията съ още една година. Както се вижда, тѣ нито отхвърляха опцията, нито я емитираха изцѣло и на врѣме. Въ първия случай тѣ щѣха да прѣстанатъ да се мѣсятъ въ едни разстроени финанси и не ще могатъ да ги използватъ, въ послѣдния — щѣха да ни улеснятъ отчасти и щѣха да позволятъ една по-голѣма свобода въ дѣйствиата на нашата хазна. Ето защо, тѣ избираха сръдния, но най-изгодния тѣмъ пѣтъ за дѣйствие: отлагане на толковъ нужнитѣ намъ вноски и даването сръщу тѣхъ аванси, прѣдъ кѣситѣ падежи на които всекога да треперимъ. Прѣзъ мартъ 1898. год. тѣ се просто квитосватъ съ насъ, *безъ да внесатъ стотинка въ*

хазната ¹⁾, като почватъ тия лпхварски сдѣлки и съ V-та опция: двойни емисии, 6½—8% лихва, 1% комисиона и редъ други аванжажи.

За да се не спратъ постройкитѣ, строежътъ на които хазната не бѣше гарантирала съ сръдства, сключва се прочутия Бреславски заемъ отъ 3.7 мил. лв. на скандални условия, като сжщеврѣменно е диренъ и намѣренъ новъ авансъ 10 мил. лв. сръщу V-та опция, произведенното на който било разходвано до утвърдението му отъ парламента за плащане и на Бреславския заемъ. Конверсията отъ 98. год. бѣше единъ блѣфъ, за да се замаскира едно финансово положение, прѣдъ което думата хаосъ дава все пакъ прѣдставление за извѣстенъ редъ. Нови суми отъ вѣнъ не постѣпиха, лѣтящитѣ дългове се равняватъ вече на редовнитѣ бюджети, постѣпления отъ данѣцитѣ слаби, открити ситуации много, криза въ частното стопанство, фалитъ въ държавата. Тогава кредиторитѣ ни диктуватъ конверсията — подигравка отъ 99. год., за да взематъ парчето паралелна линия, съ която мислѣхме да ги гонимъ изъ държавата, за да си гарантиратъ двойното оптиране на двѣтѣ послѣдни опции по заема отъ 92. год. и да прокаратъ принципа на жуизанса въ нашата заемна политика. Намъ дадохъ всичко нищожния авансъ отъ 7 мил. лв. съ 7% лихва, единствено за да не ни изпунатъ изъ рѣцѣтъ си. Слѣдъ нѣколко мѣсеца (пачалото на 1900. г.) ние сключваме новъ краткосроченъ заемъ отъ 30 мил. лв., като залагаме приходитѣ отъ бандеролитѣ. Минаването къмъ реалнитѣ гаранции било наложително, понеже държавнитѣ каси сж съвсѣмъ празни, а имало купони, падежътъ на които билъ на другия день. ²⁾

Въ своитѣ отношения кредиторитѣ ни влагатъ вече нова директива. Слѣдъ като използваха всестранно, чрѣзъ различнитѣ метафори на краткосрочния кредитъ, нашето съкровище, тѣ поискаха да доловятъ и нѣкои клонове отъ нашата индустрия.

Бюджетътъ бѣше окончателно грохналъ. Задължняването на държавата бѣше стигнало такива размѣри, щото самия финансовъ м-ръ (XI н. с. I р. с. с. 854) очакваше финансовъ крахъ. Огромни де-

¹⁾ „Отъ произведенното на IV опция, слѣдъ изваждането на аванситѣ и лихвитѣ имъ, не остана нищо на разположение“. (Офиц. мотиви. Дн IX н. с. III с. кн. III с. 233).

²⁾ Рѣчь на фин. м-ръ (дневн. X н. с. I с. Стр. 1569).

фицити, недобори, висящи дългове отъ близко и далечно наследство, криза въ всички форми, запечатани каси по липса на довѣрие. Една страшна паника обхващаше всички. Наистина, банките не успѣха да наложатъ прѣзъ 1901. год. монопола на тютюна, но тѣ избраха слѣдъ това най-правилния и сигуренъ пътъ за стигането до монопола. Чрѣзъ заема отъ 1902. год. тѣ прибраха бандеролитѣ и муруритѣ; чрѣзъ заема отъ 1905. год. — гербовитѣ марки, въ 1908. г. ни заставиха да прокараме ж.-п. линия край тѣхнитѣ мини, а чрѣзъ всички заеми, сключени въ послѣднитѣ 15 години, вдигахме тѣхни стоки по за 100-ни милиони. Най-послѣ въ 1914. год. тѣ заловиха и приходитѣ отъ митницитѣ, заграбиха и нашитѣ минни богатства, като ни лишиха отъ свободата да строимъ желѣзници и пристанища, както намъ отърва. При тия условия слѣдъ войната ние ще бждемъ непрѣмъно подъ тѣхната абсолютна властъ и воля. Заемната ни политика, прослѣдена детайлно, отбѣлѣзва три главни стадии: чуждиятъ капиталъ хвърга ловко примки на хазната (до 1896. г.), изнудва я до степенъ на заробване (1897.—1902. г.), привежда въ своя служба и народното ни производство. Първия стадий отбѣлѣзва нашата неспособностъ да схванемъ създавания хаосъ; послѣднитѣ два — безразборностъ въ дѣйствиата и странна покорностъ. И прѣзъ тритѣ фази сме давали само права, а поемали само задължения. Прѣзъ първия стадий имаме поне учтиви отношения отъ страна на кредиторитѣ, прѣдъ послѣднитѣ — позорни удари върху кредита, хазната и авторитета на страната. Прѣзъ частъ отъ първия стадий дългосрочния кредитъ го раздробяваме въ краткосроченъ, прѣзъ втория си служимъ изключително съ такъвъ, прѣзъ третия консолидираме краткосроченъ, сключи сдѣлки чрѣзъ голѣми консомативни заеми. Прѣзъ всичкото врѣме почти, нашата заемна политика е била изродена въ лихварски операции отъ най-отвратителна форма.

с) Дефицитъ и свърхсм. кредитъ.

Дефицитътъ и свърхсмѣтниятъ кредитъ сж друга една характерна особеностъ на нашия държавенъ бюджетъ. Ако нашата заемна политика е приела очертанитѣ набързо лоши, по нѣкога скандални форми, това се дължи главно на дефицита и свърхсмѣтния кредитъ,

които спѣтствуватъ постоянно нашитѣ държавни бюджети. Това, което не е могла да направи неискренната, „надута“ конструкция на приходния бюджетъ, даде ни го съзнателното вписване на по-малко разходи, отъ колкото сж въ сжщностъ потребни и колкото въ дѣйствителностъ ставатъ. Фалшификацията въ двѣтѣ крила на държавния бюджетъ е вече едно нормално явление, което никого не тревожи, както срѣщаме спокойно и огромнитѣ свърхсмѣтни кредити, съ които прѣдаваме законна санкция на тия фалшификации.

Естествено е, че щомъ една хазна не е могла да схване за толкова врѣме необходимостта отъ равновѣсие въ своя бюджетъ, тя ще изпитва често пѣти страшни нужди и не може да прѣдяви даже най-скромни претенции, когато дини отъ вънъ срѣдства.

Дефицитътъ не е резултатъ само отъ погрѣшно или неискрено изчисляване на приходитѣ и разходите, той може да се яви и отъ обществени или стопански кризи, (смутове, неплодородия и т. н.). Подробниятъ анализъ на нашия дефицитъ показва, обаче, че много рѣдко се дължи той на тия фактори, че и при отлични реколти и търговски баланси, отчетитѣ на съкровището отбѣлѣзватъ голѣми празнини. Дефицититѣ прѣзъ такива периоди на економически подеиъ и на редовно постѣпление — или даже постѣпление съ голѣми плюсове — на прѣдвиденитѣ приходи се прѣдизвикватъ отъ горещата фантазия на нашитѣ държавници. Послѣднитѣ биватъ обхващани наново или отъ силна строежна треска, безогледно съ располагаемитѣ срѣдства и географическитѣ особености, при които вегетира главния ни източникъ — полето или отъ силенъ патриотарски огъиъ за реорганизация на армията, пълнене на складоветѣ, придружено съ сдѣлки отъ доста непочтено естество.

При тия условия, на по-голѣмата частъ отъ нашия свърхсмѣтенъ кредитъ липсва най-главното оправдание — че той трѣбва да има за прѣдметъ разходъ, който не е могълъ да бжде прѣдвиденъ въ редовния бюджетъ, но не е могълъ да се отложи за слѣдующия, безъ да се уврѣди на държавнитѣ интереси. Свѣрхсмѣтниятъ кредитъ у насъ не е единъ откритъ резервъ, отъ кждѣто хазната черпи острожно само за спешнитѣ, не-

очаквани свои нужди; неговитѣ обекти нѣматъ случаенъ характеръ. Напротивъ, своята спомагателна роля за правилното функциониране на държавното стопанство, той е смѣнилъ съ постоянната си служба на редовния бюджетъ.

По такъвъ начинъ дълго врѣме бѣше създадено едно смѣшение на понятията редовенъ, извънреденъ и допълнителенъ бюджетъ, което прѣдаване по нѣкога на редовния ни бюджетъ странната особеностъ, че той регистрира само $\frac{3}{4}$ отъ кредититѣ, които сж му. потребни. Могатъ да се посочатъ масса примѣри отъ нашата бюджетна неискреностъ при вписване разходитѣ. Само три-четире отъ тѣхъ въ последнитѣ години: свѣрхсмѣтния кредитъ, разрѣшенъ за събиране и привеждане въ извѣстностъ десѣтъка прѣзъ 1900.—1901. г. е близо десетъ пѣти по-голѣмъ отъ първоначалната сума, отпусната за тази цѣль; този за войнишко облѣкло прѣзъ 1903. г. е билъ 2135 х. л.; за пѣтни и дневни по военното вѣдомство прѣзъ 1907. и 1908. г. 1.400 х. лв., за храна на войницитѣ прѣзъ 1900 г. 1.66 мил. л., 1907. г. 4.36 м. л. 1906. год. 1.73 м. л. 908. год. 6.8 м. л., за тържества и участие въ чужди изложения по $\frac{1}{2}$ до 1 мил. въ миналитѣ години; за *изплащане стари дългове по разнитѣ министерства прѣзъ 1910. г.* 31 мил. л., (гл. закона за сключ. бюджетъ стр. 7), отъ които военното консомира 11 м. л. и т. н. Като е доущалъ такива отклонения отъ първоначално прѣдвиденитѣ разходи, бюджетътъ по нѣкога едва е прибиралъ $\frac{3}{4}$ отъ това, което е очаквано да постѣпи.

Казаното до тукъ е резултатъ отъ обстойно изучаване тази страна на нашия бюджетъ, поради което ще се задоволимъ да приведемъ само нѣколко цифри. На 100 лв. прѣдвидени да постѣпять, постѣпили въ дѣйствителностъ повече (+) или по-малко (—) години:

1881	1884	1885	1887	1888
—7.20	—15.10	—20.60	+17.10	+10.20
1889	1891	1895	1896	1900
+12.60	+13.50	—23.40	—10	—8.70
1906	1907	1908	1911	
+7.7	+18.9	+17.0	+5.8	

Ние нѣма да се спираме даже на главнитѣ причини за тия голѣми дефицити и излишѣци: общното постѣпление отъ десѣтъка (87.—91. год.), слаби или фено-

менални урожаи (прѣзъ 96.—910. г.) голѣма или малка бюджетна неискреностъ и т. н. Ще забѣлѣжимъ само двѣ нѣща: 1) че слѣдъ редовнитѣ и обилни постѣпления идватъ всѣкога дефицити, което нашитѣ бюджетни автори трѣбва да иматъ всѣкога прѣдъ видъ; 2. че, общо взето, финансовото положение на държавата не би се никкога скомпрометирвало до познатитѣ степени, ако се съди само по приведенитѣ цифри. Излишѣцитѣ прѣзъ 1887.—1891. г. напр. биха попълнили прѣдшествуващитѣ празнини, тѣй както плюса прѣзъ 1906.—1911. г. е много по-голѣмъ отъ минуса на 1895.—1901. год. Работата е, че прѣзъ годинитѣ, въ които постѣпва нѣщо повече отъ очакваното, главата на нашето съкровище се съвсѣмъ замайва, то забравя прѣкаранитѣ гладни години и заемитѣ съ по 30% лихва и вмѣсто да поработи за стабилизирането си, още повече подкошава своето бѣдаще. Прѣзъ тия години именно извънбюджетнитѣ разходи сж най-голѣми, при всичко, че много отъ тѣхъ сж могли да се отложатъ, или съвсѣмъ да се избѣгнатъ. На 100 лв. произведени бюджетни разходи падатъ се извънбюджетни:

1890	1891	1892	1893	1894	1895
12.7	24.5	30.5	12.0	12.6	3.8
1896	1897	1899*)	1901	1906	1907
5.4	8.0	7.4	3.7	21.0	34.0
1908	1910	1911			
58.1	22.5	11.2			

Приведенитѣ въ редицата проценти сж безъ разходитѣ за желѣзници и пристанища. Но ако се иска да се добие прѣдстава за съобразителността на нашитѣ държавни стопани и за тѣхната способностъ да работятъ съ перспективи, би трѣбвало да обърнемъ внимание и на тия цифри, които прѣзъ нѣкои години стигатъ до 20—25 мил. лв. Тогава изучаваме сжщеврѣменно, че много пѣти, прѣдприемачитѣ сж прѣдставяли на съкровището ситуации за десѣтки милиони, а то се е чудѣло отъ кждѣ да си набави срѣдства, за да доплати поне на своитѣ служащи. Прѣзъ всѣчки почти години по-голѣмата частъ отъ извънбюджетния разходъ е консумиранъ отъ военното м-во.

*) Само прѣзъ 1900 год. е разходванъ единъ голѣмъ %, 21, обаче, той е отишелъ главно за плащане анюнетитѣ, които съкровището плати съ краткосроченъ заемъ; послѣдното бѣше тогава съвсѣмъ... фалирало.

Ето даннитѣ за нѣколко години, които показватъ, какъвъ % отъ разходванитѣ извънбюджетни кредити се пада на послѣдното.

1887	1889	1890	1891	1892	1893
98.8%	89.3	100	74.7	96.7	70.0
1895	1897	1898	1899	1906	1907
86.6	56.5	93.4	79.9	60.0	66.5
1098	1909				
84.8	53.4				

Бюджетътъ е способъ, чрезъ който съкровището си дава отъ време на време отчетъ за своитѣ сили и споредъ тѣхъ опрѣдѣля бждащитѣ свои задачи. Това прецизиране на нуждитѣ и срѣдствата, съ които ще бждатъ тѣ задоволени, трѣбва да става съ точностъ и пълнота, понеже самоизмамата и фалшътъ въ случая сж най-опасни. Приведенитѣ данни показватъ достатъчно, колко лошо се е стопанствувало до сега у насъ, а „балансирането“ бюджета за 1915 год., на което ще се повърнемъ — свидѣтельствува, че нашитѣ държавници не се боятъ и отъ финансова катастрофа.

д) Данъци и увеличение на бюджета.

Въ днешно време почти въ всички държави консомацията е важенъ или най-важния обектъ на облагането. И у насъ отъ 20 год. насамъ потрѣблението въ всичкитѣ му форми се привлича все по-силно подъ данъчния стѣргъ. Отъ 1904. год. особено тази тенденция се прѣвърща просто въ стремѣжъ да се задави консомацията съ данъци. Когато въ другитѣ държави политиката на косвеното облагане се сплътствува съ реформи и въ прѣката обложна система — слѣдъ като се рационализира въ всичкитѣ ѣ части, извлича се максималния доходъ и отъ нея — у насъ се тръби постоянно: „пари, повече пари!“ безъ да се държи смѣтка отъ кждѣ се взематъ.

Отъ земята може да се получи много по-вече, отъ колкото днесъ се получава, но трѣбва да се узнае прѣдварително по-добрѣ този обектъ, първо, и второ — какъ да се обложи; сжщото е и съ другитѣ обекти на прѣкия данѣкъ. Слѣдъ 35 год. намъ липсватъ много отъ най-важнитѣ данни по обектитѣ на послѣднитѣ данни, необходими за неговото по-добро и по-рационално устройство. И много обяснимо, понеже данъчнитѣ „реформи“ у насъ се правятъ съ случайни бѣ-

лѣжки къмъ ежегоднитѣ бюджети, въ зависимостъ отъ това, колко и какви дупки има да се кърпятъ, или се мисли, че ще се закърпятъ.

При това положение, когато въ главитѣ на надлежнитѣ фактори липсватъ идеи за дѣйствителни реформи, противъ които мотивирано никой не би могълъ да възстане, тѣ сж принудени да запазятъ всичката рутинностъ въ прѣкия данѣкъ, да се задоволяватъ отъ сегашния му контингентъ, като менажиратъ сжщевременно и най-голѣмата, селска масса въ държавата, гласовѣтъ на която сж нужни отъ време на време. А държавнитѣ нужди се увеличаватъ, пари трѣбватъ все по-вече. Ето защо се прибѣгва до най-лесния способъ за получаване срѣдства — повишение старитѣ и създаване нови косвени данъци. Послѣднитѣ растатъ абсолютно и относително, което се илюстрира доста добрѣ отъ приведенитѣ данни.

Отношение между двата вида данѣкъ прѣзъ годинитѣ:

	1887	90	95	98	904	907	909	911
Прѣкъ	78.10	76.77	58.53	54.97	49.09	47.89	36.7	28.6
Косвенъ	21.90	23.23	41.47	45.03	50.91	52.11	63.3	71.4

Дѣйствително, населението въ страната се увеличава, неговата матерпална сила — сжщо, търговскиятъ ни балансъ прѣзъ 1911. год. (384 мил. лв.) е 2½ пкти по-голѣмъ отъ този въ 1901. год., обаче, прираства въ националното богатство трѣбваше и можеше да се отрази и върху прихода отъ прѣкия ни данѣкъ, ако послѣдния не бѣше тѣй несъвършенъ и не почиваше на такава вкостенѣла основа.

Относно увеличението на държавния (редовенъ) разходъ, даваме само слѣднитѣ общи данни:

1894 год. (95.3 мил. л.)	спрѣмо 87 год. (39.8 м. л.)	139.6%
1902 год. (95.7 мил. л.)	94 год.	0%
1911 год. (170 мил. л.)	902 год.	77.5%

Върху увеличението на нашия бюджетъ, било въ прихода, или на неговия разходъ не можемъ да се спираме; пужно е много време и не това е цѣльта ни. Приведенитѣ коефициенти, колкото да сж изразителни сами по себе си, се пуждаятъ отъ извѣстни разяснения, за да не се пзтълкуватъ неправилно. Никакви-ятъ прирастъ напр. прѣзъ периода 1895—1902 год. може да се обясни главно съ съзнателното игнориране и съ незадоволяването на много държавни нужди вслѣдствие погрѣшното разбиране на еконо-

мнята въ едно бюджетно стопанство. Имаме години напр., когато кредитътъ за войнишко облѣкло бѣше зачеркнатъ. Отъ друга страна, и годинитѣ бѣха години на бѣдствия (наводнения, суши и др. п.), та не позволяваха много голѣмо разпусчане. До колко, обаче, прираста въ послѣднитѣ двадесетъ години е оправданъ и естественъ, това ще видимъ слѣдъ малко.

е) Изпълнението на бюджета.

Би трѣбвало да се резюмиратъ всички доклади на смѣтната палата по изпълнението на държавния бюджетъ, за да се види, колко грѣшни милиони сж незаконно разпилени. По липса на мѣсто, ние привличаме само вниманието на чи-

тателя върху тия архиви на държавното разточителство, които показватъ двѣ нѣща: 1) че върховниятъ контролъ на смѣтната палата е илюзия, понеже тя не може да се противопостави на наредбитѣ на министерския съвѣтъ по произвеждане нѣкой разходъ — колкото незаконни и да сж тѣ; и 2) че палатата е съвсѣмъ беззащитна, освѣнъ поради лошитѣ наредби, които не гарантиратъ нейната автономностъ, но и защото отъ нейнитѣ доклади не се интересува нито парламента, ни обществото.

ф) Излишни, безполезни разходи.

Анализътъ на бюджета за т. г. характеризира съ богатъ материалъ тази страна отъ нашия бюджетъ. Да го разгледаме. (Слѣдва).

Д. х. Димовъ.

РАЗВОЙ НА ИНДУСТРИЯТА ВЪ БЪЛГАРИЯ (1909.—1914.).

I.

Категории, брой и мѣстонахождение.

Къмъ края на изтеклата 1914. година и въ сегашнитѣ граници на България общия брой на дѣйстващитѣ индустриални заведения, ползуващи се съ специална държавна протекция, възлиза на 399¹⁾. Всички тия заведения сж снабдени съ индустриални свидѣтелства за използване специалнитѣ облаги на закона: безмитенъ вносъ и прѣвозни отстъпки. Въ ромънската територия останаха 13 заведения, тоже дѣйстващи, и едно съ отнети облаги. Въ ликвидация е имало 12 заведения, безъ индустриални свидѣтелства 22 и съ отнети облаги 9, включително и това въ Ромъния. Всичко по списъкъ въ стара България 455, а безъ ония въ ликвидация и съ отнети облаги 434. А по списъкъ въ сегашнитѣ граници 421, отъ които съ свидѣтелства и въ пълно дѣйствие 399, а безъ свидѣтелства по разни причини 22. Отъ послѣднитѣ 22 заведения има само 3, които сж прѣустановили своето производство; всички останали се намиратъ въ дѣйствие, но не сж се снабдили съ индустриални свидѣтелства, главно защото нѣматъ никакъвъ вносъ на сурови материали отъ странство, нито пъкъ прѣнасятъ своитѣ произведения по държавнитѣ желѣзници. Такива сж 8 обикновени мелници на селски брашна и двѣ електрически инсталации. Останалитѣ 9 заведения се намиратъ въ затруднително положение и дѣйствуватъ съвършено слабо, поради което нѣматъ възможностъ да използватъ специалнитѣ си облаги, а се задоволяватъ, както и другитѣ, само съ данъчното облекчение. Въ това си състояние отбѣлѣзанитѣ 22 заведения нѣма защо да смѣсваме съ ония, които се намиратъ въ пълно дѣйствие и сж снабдени съ индустриални сви-

дѣтелства. Ще отдѣлимъ само електрическитѣ инсталации, защото тѣ, по своето естество, не могатъ да използватъ специалнитѣ облаги: нито внасятъ нѣкакви сурови материали, нито пъкъ иматъ нѣкакви произведения, които да прѣнасятъ по държавнитѣ желѣзници. Заедно съ тѣхъ, общия брой на всички напълно дѣйстващи индустриални заведения къмъ края на изтеклата година и въ сегашнитѣ прѣдѣли на България възлиза точно на 401.

Отъ тѣхъ 222 заведения сж основани и придобили облаги до 1909. г., т. е. до влизането въ сила на сега дѣйстващия законъ за насърчение на мѣстната индустрия и 179 слѣдъ тоя законъ до сега. За отличие първитѣ ще наричаме стари, а послѣднитѣ нови. Старитѣ съставляватъ приблизително 55·5%, а новитѣ 44·5%. По категории на индустриитѣ, старитѣ и новитѣ заведения се разпрѣдѣлятъ споредъ слѣд. таблица:

Група	И н д у с т р и и	стари	нови	всичко
I	Храни, пития, продоволствие	80	65	145
II	Текстилна	60	17	77
III	Кожарска	16	8	24
IV	Метална	11	23	34
V	Химическа	25	19	44
VI	Мини и карнери	4	6	10
VII	Керамика	7	15	22
VIII	Дървена	14	7	21
IX	Хартиена	3	3	6
X	Електрически инсталации	2	3	5
XI	Занаятчийски кооперации	—	13	13
	Всичко	222	166	388

Поставяме кооперациитѣ като отдѣлна група на индустрия, макаръ че тѣ иматъ за прѣд-

¹⁾ Като дѣйстващи смѣтаме и ония заведения, които, поради събитията и по липса на вносъ, сж прѣкратили врѣменно своята работа.

метъ нѣкоя отъ другитѣ индустрии, защото тия заведения иматъ особенъ характеръ и могатъ да минатъ по-скоро за занаятчийски производства, отколкото за индустриални. Смѣсането имъ, прочее, съ останалитѣ индустриални заведения не е необходимо.

Отъ горната таблица явствува, че съ изключение на текстилната индустрия, всички останали групи бѣлѣжатъ слѣдъ 1909. год. единъ чувствителенъ напрѣдѣкъ въ количествено отношение. А металната и керамичната индустрии се явяватъ дори и два пѣти по-многобройно. По височина на процента на нарастването, отдѣлнитѣ групи индустрии запазватъ слѣд. редъ:

1. Керамика	214 %	6. Храни, пития,	продовол. 81 %
2. Метална	209 %	7. Химическа	80 "
3. Инсталации	150 "	8. Кожарска	50 "
4. Мини и кариери	150 "	9. Дървена	50 "
5. Хартiena	100 "	10. Текстилна	30 "

Общото нарастване на цѣлата индустрия, безъ кооперацитѣ, е 75%. Като се има прѣдъ видъ, че новитѣ заведения се явяватъ въ единъ периодъ само отъ петъ години и нѣщо, когато само стария насърчителенъ режимъ е траялъ 15 години, и още, че новия законъ по отношение на облагитѣ е ограничителенъ за извѣстни производства, като текстилното, брашненото, пивоварното и пр., нарастването отъ 75% е единъ голѣмъ и особенъ подемя на индустриалното производство въ България. Петолѣтието 1909.—1914. е единъ моментъ на най-голѣма и висока интензивностъ, която индустриалното стопанство въ страната е отбѣлѣзало отъ зараждането си до сега. Тая интензивностъ, тѣй голѣма и висока общо за цѣлата индустрия, е за отдѣлни нейни клонове, както се вижда отъ процентитѣ, дори невѣроятна. Особено жива е интензивността въ производствата, свързани съ модерното строителство, което, особено въ градоветѣ, се върши трѣскаво прѣзъ послѣднитѣ години. Керамичната, металната и кариерната индустрии се явяватъ да задоволятъ голѣмитѣ нужди на това модерно строителство, което, отъ своя страна, се явява като ехо на особената фаза, въ която влизатъ градоветѣ — центрове на търговия, промишленостъ и наеманъ трудъ.

На второ мѣсто по нарастването си идатъ електрическитѣ инсталации, хартиената индустрия, продоволствието и химическата индустрия. На какво се дължи това нарастване, ще се види, когато посочимъ, кои именно клонове отъ казанитѣ индустрии сж застъпени най-добрѣ и най-много. Частно за електрическитѣ инсталации има да се забѣлѣжи, че тѣ се явяватъ да задоволятъ една важна благоустройствена нужда на голѣмитѣ градове и сжщевременно да снабдяватъ съ двигателна енергия бързо растящото индустриално производство въ тия градове. А общо за посоченитѣ четири категории индустрии може да се каже, че нарастването имъ се дължи на културния напрѣдѣкъ на страната и на растящитѣ нейни консомативни нужди. На сжщитѣ общи причини се дължи и нарастването на кожарската и дървеномобилната индустрии, а така сжщо и на текстилната. Сравнително низкия процентъ на нарастването въ тая областъ на индустриал-

ното производство, особено въ текстилната индустрия, има своето особено обяснение, което ще посочимъ, когато я разглеждаме отдѣлно. За избѣгване на погрѣшни заключения, обаче, нека забѣлѣжимъ още сега, че сравнителния застой въ текстилната индустрия е такъвъ само въ нейната цѣлостъ, но по отношение на отдѣлнитѣ видове производства отъ тая индустрия нарастването е различно. Тамъ има и застой, но има и интензивностъ. Интензивностъ почти еднаква, съ оная въ другитѣ индустрии. Сжщото е и съ дървената индустрия въ новитѣ заведения, отъ която сж застъпени само дървенитѣ мобили, когато старитѣ застъпватъ още и дѣскорѣзарство, коларство и пр., които по сегашния законъ не се насърчаватъ. По отношение, значи, на дървенитѣ мобили, процента на нарастването е несъмнено по-високъ, отколкото процента на нарастването общо на цѣлата дървена индустрия. Но, за това ще се дадатъ подробности на специално мѣсто за всѣка индустрия.

Старитѣ и новитѣ заведения образуватъ по мѣстонахождението си нѣкои характерни групировки, които не е излишно да отбѣлѣжимъ. Разбира се, той пѣтъ ще направимъ това общо, по категории на индустриалнитѣ производства, тѣй както ги разграничава закона и както сж означени вече въ първата таблица.

Старитѣ 222 заведения се разпрѣдѣлятъ по брой изъ дванадесетѣхъ окрѣга на старата България, безъ околнитѣ влѣзли въ ромѣнска територия и безъ окрѣжитѣ въ новоприсъединенитѣ земи, дѣто нѣма нито едно насърчаващо заведение, както слѣдва:

ГРУПИ и ИНДУСТРИИ	Търновски	Софийски	Русенски	Пловдивски	Бургазки	Варненски	Плѣвенски	Ст.-Загорски	Врачански	Шуменски	Видински	Кюстендил.	ВСИЧКО
Храни, пития, продоволствие	13	16	11	8	4	8	5	4	2	4	3	2	80
Текстилна	24	5	4	3	16	3	2	3	—	—	—	—	60
Кожарска	5	5	1	1	1	—	—	—	—	2	—	—	16
Метална	2	3	2	—	1	—	1	1	1	—	—	—	11
Химическа	2	5	7	7	1	2	—	—	1	—	—	—	25
Мини и кариери	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	4
Керамика	1	3	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	7
Дървена	1	5	1	4	—	—	1	—	1	—	—	1	14
Хартисна	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Ел. инсталации	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Всичко	49	46	27	26	23	14	10	8	6	6	4	3	222

Първо мѣсто по брой на старитѣ насърчавани индустриални заведения държи Търновския окрѣгъ. А единствения окрѣгъ, въ който сж застъпени заведения отъ всички категории индустрии — това е Софийския. Отдѣлнитѣ категории индустриални производства сж застъпени най-многобройно: храни, пития и продоволствие въ Софийския, Търновския и Русенския окрѣзи; текстилната — въ Търновски и Бургазки; кожарската — въ Търновски и Софийски; химическата въ — Русенски и Пловдивски. Другитѣ индустрии, съ изключение дървената, която се групира по-многобройно въ Софийски и Пловдивски окрѣзи, се явяватъ разхвърлени, безъ тенденция да се концентриратъ въ границитѣ на единъ окрѣгъ.

Ето и разпърдълението на новитъ 166 заведения по сжщия редъ:

Групи индустрии	Софийски	Търнов.	Варнен.	Пловдив.	Ст.-Загор.	Русенски	Бургаски	Плѣвен.	Шумен.	Видински	Кюстенд.	Врачанск	Всичко
Храни, пития, продоволствие	3	7	10	9	9	4	3	6	4	3	3	4	65
Текстилна	4	7	—	2	1	—	1	1	—	—	1	—	17
Кожарска	2	3	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	8
Метална	6	2	4	—	—	7	4	—	—	—	—	—	23
Химическа	4	—	6	3	3	2	1	—	—	—	—	—	19
Мини и кариери	2	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	6
Керамика	3	3	1	—	1	—	3	3	—	1	—	—	15
Дървена	2	1	—	1	1	1	—	1	—	—	—	—	7
Хартнена	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Ел. инсталации	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	3
Всичко	27	23	23	18	16	14	13	13	5	5	5	4	166

Групиранката на новитъ заведения, както е видно отъ таблицата, се отклонява малко отъ оная, която иматъ старитъ. Тукъ индустрията за храни и питиета се явява по-многобройно въ Варненски, Пловдивски и Ст.-Загорски окръжи; металната въ Софийски и Русенски; химическата — въ Варненски и Софийски. Текстилната индустрия въ новитъ заведения е застъпена най-многобройно въ Търновския окръгъ. Сжщо и новитъ заведения отъ кожарската индустрия се явяватъ по-многобройно въ окръжията, дѣто сж групирани и старитъ, т. е. Софийски и Търновски. Първиятъ отъ двата тия окръга е застъпенъ и тукъ съ заведения почти отъ всички категории индустрии.

Комбинирани старитъ и новитъ заведения по групи и по окръжи, се разпърдѣлятъ споредъ слѣдната таблица:

Група индустрии	Софийски	Търновски	Пловдивски	Русенски	Варненски	Бургаски	Ст.-Загорски	Плѣвенски	Шуменски	Врачански	Видински	Кюстендил.	Всичко
Храни, пития, продоволствие	19	20	17	15	18	7	13	11	8	6	6	5	145
Текстилна	9	3	1	5	4	3	17	4	3	—	—	1	77
Кожарска	7	8	1	1	2	1	—	1	3	—	—	—	24
Метална	9	4	—	9	4	5	1	1	—	1	—	—	34
Химическа	9	2	10	9	8	2	3	—	—	1	—	—	44
Мини и кариери	3	—	2	—	—	1	—	2	—	1	—	1	10
Керамика	6	4	1	1	1	3	1	3	—	—	2	—	22
Дървена	7	2	5	2	—	—	1	2	—	1	—	1	21
Хартнена	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Елек. инсталации	1	1	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	5
Всичко	73	72	44	41	37	36	24	23	11	10	9	8	388

По разнообразие на производствата и по брой на заведенията, първия голѣмъ индустриаленъ центъръ въ настоящия моментъ е Софийския окръгъ. Подиръ него слѣдва Търновския окръгъ, който до скоро е ималъ първенство въ всѣко отношение. Впрочемъ, отъ бѣлѣжките ни нататъкъ ще се види, че тоя окръгъ въ друго по-сжщественно отношение стои все пакъ на първо мѣсто измежду всичките окръжи въ България. Най-слабо застъпени въ индустриално отношение сж окръжитъ Шуменски, Врачански, Видински и Кюстендилски. А заведения отъ най-малко категории индустрии има въ първия отъ тѣхъ. Всички категории индустрии сж застъпени за сега само въ Софийския окръгъ. Останалитъ окръжи по брой на категориитъ, застъпени въ тѣхъ, запазватъ слѣдния редъ:

Търновски	8 категор.	Варненски	7 категор.
Пловдивски	8 "	Бургаски	7 "
Русенски	7 "	Ст.-Загор.	7 "
Плѣвенски	7 категор.	Видински	3 категор.
Врачански	5 "	Шуменски	2 "
Кюстендил.	4 "		

Разнообразието на заведенията, групирани по окръжи, е почти общо за цѣлата страна. Тенденцията, е всѣка категория да има свой прѣдставителъ въ повече центрове.

По броя на заведенията си и по мѣстонахождението имъ разнитъ категории индустрии се прѣдставляватъ, както слѣдва:

Заведения	Застъпена
1. Храни, пития, продоволствие	145 въ всички окръжи
2. Текстилна	77 9 окръга
3. Химическа	44 8 "
4. Метална	34 8 "
5. Кожарска	24 8 "
6. Керамика	22 9 "
7. Дървена	21 8 "
8. Мини и кариери	10 6 "
9. Хартнена	6 2 "
10. Електр. инсталации	5 5 "

Най-многобройно и въ най-много окръжи е застъпена индустрията за храни, пития и продоволствие. Тя е, тъй да се каже, грѣбнака на индустриалното производство въ страната. А най-малобройно сж застъпени електрически-тѣ инсталации, които, обаче, се явяватъ въ толкова окръжи, колкото сж тѣ самитъ на брой. Въ най-малко окръжи и почти най-малобройно е застъпена кариерната индустрия, което се дължи на нейния особенъ характеръ. Останалитъ индустрии запазватъ горѣ-долу правилно съотношение между броя на заведенията и броя на окръжитъ, въ които сж застъпени. По брой на заведенията отива доста напърѣдъ само текстилната индустрия и отчасти химическата.

Какъ се е отразило петилѣтието 1909.—1914. т. е. какво е процентното нарастване на индустриалнитъ заведения отъ 1909. год. насамъ за всѣки окръгъ, се вижда отъ слѣд. таблица:

Окръзи	Стари заведе- ния	Категории (брой)	Нови заведе- ния	% на нарастване	Всичко за- стъпени ка- тегории
Софийски	46	10	27	60 %	10
Търновски	49	8	23	50 „	8
Русенски	27	7	14	50 „	7
Пловдивски	26	8	18	70 „	8
Бургазки	23	5	13	60 „	7
Варненски	14	4	23	160 „	7
Плѣвенски	10	5	13	130 „	7
Старо-Загорски	8	3	16	200 „	7
Врачански	6	5	4	70 „	5
Шуменски	6	2	5	80 „	2
Видински	4	2	5	120 „	3
Кюстендилски	3	2	5	170 „	4

Въ окръжитѣ, които иматъ най-малко стари заведения, нарастването съ новитѣ е почти двойно и повече. По-характерно е, обаче, нарастването въ ония окръжи, които иматъ по-високъ брой стари заведения. Това нарастване не е по-долу отъ 50%. Софийскиятъ, Пловдивскиятъ, Видинскиятъ и Плѣвенскиятъ окръжи бѣлѣжатъ едно доста чувствително нарастване броя на заведенията, а послѣднитѣ два бѣлѣжатъ, освѣн това, и увеличаване на застъпениѣ категории. Ст.-Загорскиятъ окръгъ държи първо мѣсто и по процентното нарастване и по увеличение на застъпениѣ категории. Той, заедно съ Варненския и Плѣвенския окръжи проявяватъ тенденция да станатъ огнище на интензивно и разностранно индустриално стопанство, каквото вече има въ поширокъ масшабъ въ София, Търново, Русе, Пловдивъ и Бургазъ.

Нека завършимъ тая частъ отъ общитѣ си бѣлѣжки съ една таблица за процентното разпрѣдѣление на всички дѣйстващи сега 388 индустриални заведения по окръжи.

Брой на заведе- ния стария и новия %	Софийски	Търновски	Пловдивски	Русенски	Варненски	Бургаски	Ст.-Загора	Плѣвенски	Шуменски	Врачански	Видински	Кюстендил.	Всичко
73	72	44	41	37	36	24	23	11	10	9	8	388	
%	18.8	18.6	11.5	10.6	9.5	9.3	6.2	6	2.8	2.5	2.2	2	100.0
%	49%		41.5%				9.5%			100.0			

Въ три окръга (Софийски, Търновски и Пловдивски) иматъ мѣстонахождението си почти половината отъ всички дѣйстващи стари и нови индустриални заведения. Останалата половина въ най-големата си частъ е концентрирана въ окръжитѣ Русенски, Търновски, Бургазки, Ст.-Загорски и Плѣвенски, и само 9.5% отъ заведенията иматъ мѣстонахождението си въ най-слабо застъпениѣ въ индустриално отношение окръжи: Шуменски, Врачански, Видински и Кюстендилски.

Общото заключение отъ даденитѣ до тукъ свѣдѣния за категориитѣ индустрии, броя на заведенията за всѣка отъ тѣхъ и мѣстонахождението имъ е:

1. Най-многобройно и най-широко застъпената индустрия подъ специална протекция въ страната е индустрията за храни, пития и продоволствие (мелници, спиртни и пивоварни фабрики, захаръ и захарни издѣлия, тѣстени произведения и консерви).

2. Най-много заведения и отъ най-много категории има въ окръжитѣ Софийски и Търновски. Тѣ сж най-важнитѣ и първостепенни центрове на индустриалното производство въ България.

3. Отъ общото разпрѣдѣление на категориитѣ индустрии въ страната се установява, че мѣстното индустриално производство не проявява почти никждѣ тенденцията на абсолютна и изключителна концентрация. То е прѣснато почти изъ цѣлата страна и образува една доста гъста и пѣстра мрѣжа. За отдѣлни видове производства ще констатираме по-нататъкъ, че не липсва и концентрация къмъ отдѣлни пунктове, но общо взето, мѣстната индустрия въ едритѣ си линии е твърдѣ много раздробена и прѣдставлява едно доста разнообразно смѣшение на производствата отъ всички видове застъпени въ страната. Това състояние съотвѣтствува най-добрѣ на дѣйствителната стопанска и културна физиономия на България; една прѣимуществено земледѣлческа страна съ недостатъчно гъста желѣзопътна мрѣжа; страна, която изнася само два индустриални продукта въ чужбина (брашно и шаеци,) а всичкитѣ други произведения на своето индустриално производство насочва къмъ мѣстната консумация, която, по липса на съобщителни сръдства и други специфични причини, налага локаленъ отпечатъкъ въ дѣйността на разнитѣ заведения и способствува да бждатъ тѣ повече на брой, но по-дребни по производителностъ и съ по-ограниченъ кръгъ на пласиране своитѣ фабрични произведения.

(Слѣдва).

Ст. Димитровъ.

БЪЛГАРСКА ДОБРУДЖА.

Вслѣдствие неочакваното нашествие на ромънската армия въ юлий 1913. год. прѣзъ сѣверната и сѣвероизточната граници на опразнената въ това врѣме отъ войскови сили страна и поради послѣдвалитѣ слѣдъ това събития, България се видѣ ограбена отъ крайдунавската си съседка. Букурешкиятъ договоръ дойде отпослѣ да санкционира извършеното разбойничество, като откъсна отъ снагата на България една значителна частъ отъ нейната дотогавашна територия.

Една богата и плодородна областъ се отне отъ отечеството ни въ сѣвероизточния му край. Надарено отъ природата съ една твърдѣ плодovitа почва, обработвана отъ едно трудолюбиво и здраво население, съ модерни земеделчески орждия и машини, това кѣтче отъ земята ни доставяше богато земеделско производство, и имаше защо ромънската аграрна аристокрация да хвърля завистливи погледи прѣзъ Дунава и да чака сгоденъ моментъ, за да тури рѣжка върху него. И тя бѣ щастлива да дочака такъвъ моментъ.

Какво изгуби България въ лицето на отнетата ни територия? Какво прѣдставлява за насъ българска Добруджа, тѣй хайдушки заграбена отъ ромънитѣ? Бѣлѣжикитѣ, които слѣдватъ, основани на официални данни, ще ни илюстриратъ стопанското положение на тази областъ.

* * *

Територия и население. Отнетата ни територия обхваща едно пространство съ обща площъ 7,525.4 квадратни километри. Тя обема почти цѣлитѣ бивши Балчишка, Добришка, Куртбунарска, Силистренска и Тутраканска околии, плюсь едно село отъ Варненската селска и двѣ села отъ Разградската околии. Новата гранична линия между Ромъния и България оставя въ българска територия само едно село отъ старата Балчишка околия, 10 отъ Добришката, 12 отъ Куртбунарската, 2 отъ Силистренската и 10 отъ Тутраканската. Изцѣло ромънитѣ ни отнеха 5 градове и 389 села, всичко 394 населени мѣста, или 7.79% отъ всички селища на царството.

Обсебената отъ ромънитѣ по силата на Букурешкия договоръ българска Добруджа съставя по пространство 7.81% отъ цѣлата стара територия на царството. Тя е наброявала едно население отъ 282,130 души жители, или 6.5% отъ общото население на царството. Дѣто ще рѣче, Букурешкиятъ договоръ откъсна близо $\frac{1}{12}$ частъ отъ територията на дотогавашна България и $\frac{1}{15}$ отъ населението ѝ.

По отношение гжстотата на населенитѣ мѣста, отстѣпенитѣ на ромънитѣ околии сж срдни околии. Тамъ се пада срдно 19.25 квадратни километри повърхнина на едно населено мѣсто, срдшу 19.21 кв. клм. изобщо въ България. Общо въ отстѣпената областъ се падатъ на 100 кв. километри по 5.2 населени мѣста, ще рѣче, гжстотата на населенитѣ мѣста въ огра-

бената ни Добруджа е сжщата, както срдниятъ гжстота на цѣлото царство.

Що се отнася до гжстотата на населението, българска Добруджа е сравнително по-слабо населена. Тамъ се падатъ срдно по 37.5 жители на квадратенъ километъръ, когато гжстотата на населението общо въ царството е 45.0 жители на квадрат. километъръ. Сжщо тѣй и срдниятъ населеностъ на селищата въ отстѣпената областъ е по-слаба отъ оная изобщо за царството: въ българска Добруджа се падатъ срдно по 716 жители на едно населено мѣсто, докато срдниятъ населеностъ на едно селище въ цѣла България е 864 жители.

Прѣди Букурешкия договоръ, ромънитѣ основаха своитѣ претенции върху българска Добруджа между друго и на това, че тя била населена съ ромънско население. Нищо по-невѣрно отъ подобно твърдение, което далечъ не отговаря на истината. Ромънскитѣ претенции въ това отношение напълно се опровергаватъ отъ даннитѣ на официалната статистика. Споредъ резултатитѣ отъ послѣдното прѣброяване на населението въ България, извършено въ края на 1910. год., населението въ заетитѣ отъ ромънитѣ мѣста се разпрѣдѣля по народностъ, както слѣдва:

	Брой	%
Българи	134,431	47.6
Турци	106,615	37.8
Цигани	12,182	4.3
Татари	11,708	4.2
Ромъни	6,357	2.3
Гагаузи	4,912	1.7
Арменци	1,784	0.6
Евреи	720	0.3
Гърци	658	0.2
Други разни	2,763	1.0
Всичко	282,130	100.0

Явно е, прочее, съвсѣмъ нищожното количество на ромънитѣ. Тѣ заематъ едва пето мѣсто въ реда на народноститѣ и стоятъ по-долѣ по число даже и отъ другитѣ инородни меншенства, каквито се срѣщатъ по тия краища, като циганитѣ и татаритѣ. Изобщо, може да се каже, че въ България нѣма много ромъни; въ всѣкой случай, тѣхниятъ брой у насъ е по-малкъ, отколкото броя на българитѣ въ стара Ромъния, особено въ прѣдѣлитѣ на Добруджа.

Прѣобладаващата частъ отъ населението на отнетата ни областъ се прѣдставлява отъ българската народностъ. На второ мѣсто по численостъ слѣдъ българския елементъ идатъ турцитѣ. Отъ другитѣ народности сравнително по-значително сж прѣдставени циганитѣ и татаритѣ, а останалитѣ сж меншенства, които живѣятъ разпрѣстнато въ по-малки количества по отдѣлнитѣ селища на областта. Само татаритѣ сж групирани въ компактна масса въ 9 селища на околинитѣ Балчикъ и Добричъ.

Сравнително доста значителенъ е броятъ на турцитѣ въ българска Добруджа, които съ-

ставятъ близо $\frac{3}{8}$ отъ всичкото население на областта. Но когато е дума за турското население въ този край, трѣбва да се отбѣлжи, че то е по-рѣдко разселено и по-малочислено на сѣверъ, къмъ старата ромъно-българска граница, и се увеличава, колкото се слиза по-на югъ къмъ Делиормана и Тузлука, дѣто турцитѣ сж въ по-компактна маса. Тукъ именно, въ този сѣвероизточенъ край на България, е центъра на турския елементъ, тукъ турското население се срѣща въ най-голѣми размѣри, отколкото въ другитѣ области. Но това множество турци по тия мѣста е резултатъ отъ политиката на турското управление прѣзъ дългия периодъ на отоманското владичество, която политика се е състояла въ закрѣпване турското надмощие въ този край чрѣзъ прѣселване мохамеданско население изъ Мала-Азия и потурчване старитѣ мѣстни българи... Освобождението на България, обаче, тури край на тази политика. И турското население почна ежегодно да намалява въ границитѣ на България, поради изселването му обратно въ Мала-Азия, Одринско и другадѣ изъ Турция. Не правятъ изключение отъ това и турцитѣ въ българска Добруджа: само прѣзъ послѣднитѣ 10 години (1900.—1910.) турското население въ тази област е намалѣло съ 6.9%: въ 1900. г. турцитѣ съставляватъ 46.3% отъ цѣлото население на областта, а въ края на 1910. год. — само 37.8%. Прѣзъ сжщото това врѣме всичкото население на българска Добруджа пѣкъ се е увеличило съ 13.6%.

Увеличението общата маса на населението въ областта се дължи изключително на силното естествено ежегодно нарастване на българитѣ, раждаемостта у които достига до 45 на 1000 жители. Благодарение на това, българитѣ не само сж прѣобладаващиятъ елементъ тамъ, но и съ тенденция на постоянно количествено нарастване. Процентно българското население се е увеличило отъ 29.5 прѣзъ 1880. год. на 39.3 прѣзъ 1900. год. и на 47.6 на сто въ края на 1910. г. отъ цѣлото население на областта, или единъ прирастъ прѣзъ послѣднитѣ само 10 години отъ 37.72 на сто. Прѣзъ сжщото врѣме процентътъ на турското, заедно съ гагаузкото население, пѣкъ се е намалилъ отъ 58.9 на 48.1 и 39.5 на сто респективно. Сжщо се е намалилъ, но въ по-слаби размѣри, и процентътъ на ромънитѣ въ общата маса на населението, като е спадналъ отъ 2.28 прѣзъ 1900. год. на 2.25 на сто прѣзъ 1910. год.

Изтъкнатитѣ тенденции продължаватъ и слѣдъ 1910. год. и се подкрѣплатъ отъ самитѣ ромъни. Както се съобщи на врѣмето, слѣдъ анексирането на българскитѣ мѣста, ромънскитѣ военни власти прѣдприеха едно прѣброяване на населението въ българска Добруджа. Това прѣброяване е дало слѣднитѣ резултати: обща численостъ на населението 307,618 души жители, отъ които 136,439 (44.35 %) българи, 151,840 (49.36%) турци, цигани, татари и гагаузи. Разбира се, една голѣма частъ отъ българското население на този край не е било включено въ това прѣброяване, понеже въ туй врѣме се е намирало вънъ отъ областта (подъ знамената у насъ, забѣгнало и пр.). Въ момента на анексията ромънитѣ сж броили

8,532 души, въ това число и всички нови военни и граждански ромънски власти.

Разнитѣ етнически елементи, отъ които се състои населението на българска Добруджа, сж разсѣяни много неравномѣрно въ отдѣлнитѣ ѝ околии, както се вижда отъ слѣдната табличка:

Жители (присъствувашо население)	Всичко	Българи	Турци	Цигани	Татари	Гагаузи	Ромъни	Арменци	Евреи	Грци	Разни други
Балчикъ	37060	22267	5518	1157	2349	4762	84	197	77	327	322
Добричъ	72057	40605	19085	3386	6063	122	657	679	265	171	1024
Куртъ-Бунаръ	37786	11335	23045	2001	673	28	242	116	7	29	310
Силистра	82749	42098	33418	3169	1014	—	969	610	325	105	1041
Тутраканъ	50470	17124	24557	2455	1609	—	4405	182	46	26	66
Варна (селска)	1003	989	—	14	—	—	—	—	—	—	—
Разградъ	1005	13	993	—	—	—	—	—	—	—	—
Всичко въ областта	282130	134431	106615	12182	11708	4912	6357	1784	720	658	2763

Турското население е съсредоточено въ компактни маси прѣдимно въ околинитѣ Куртъ-Бунаръ, Тутраканъ и отчасти въ Силистра и Добричъ, мѣста които влизатъ въ откъснатата частъ на Делиормана. Българскитѣ елементи пѣкъ прѣобладава особено въ околинитѣ Балчикъ, Добричъ и Силистра. Това съотношение между турския и българския елементи въ отдѣлнитѣ околии ще се изтъкне по-ясно отъ слѣднитѣ процентни числа:

На 100 жители се падатъ:

Околии	българи	турци	други народ.
Балчикъ	60.1	14.9	25.0
Добричъ	56.4	26.5	17.1
Куртъ-Бунаръ	30.0	61.0	9.0
Силистра	50.9	40.4	8.7
Тутраканъ	33.9	48.7	17.4
Варна	98.6	—	1.4
Разградъ	1.3	98.7	—

Ако отидемъ по-нататъкъ и разгледаме, какъ сж разселени разнитѣ етнически елементи отъ населението на българска Добруджа по отдѣлни селища, ще констатираме, че българското население живѣе въ селища, които въ по-голѣмата си частъ сж съ прѣобладаващъ български елементъ. Така щото, вземемъ ли

за основа етническият съставъ на населението, то голѣмата частъ отъ населението мѣста на областта могатъ да принадлежатъ само на България.

Между всички селища, влизащи въ състава на заетата отъ ромънитѣ областъ, както видѣхме, 5 сж градове и 389 села. Наспоредъ това, населението на областта се разпрѣдѣля на слѣднитѣ двѣ категории:

	Брой	%
Градско население	50,000	17.7
Селско население	232,130	82.3
Всичко	282,130	100.0

Въ цѣлото царство градското население съставлява 19.1% отъ цѣлото население, а селското — 80.9%. България изгубва въ лицето на българска Добруджа 6.0% отъ градското и 6.6% отъ селското си население.

Отдѣлнитѣ народности общо въ отстѣпенитѣ градове сж прѣдставени въ слѣднитѣ количества:

Българи	24,484 жители, или	49.0 %
Турци	11,600 „ „	23.2 „
Татари	3,624 „ „	7.2 „
Цигани	2,280 „ „	4.6 „
Ромъни	4,344 „ „	8.7 „
Гагаузи	1,158 „ „	2.3 „
Други разни	2,510 „ „	5.0 „

Грамадното мнозинство отъ градското население се прѣдставлява отъ българитѣ. Турскиятъ елементъ иде на второ мѣсто и съставлява близо 1/4 отъ населението на градоветѣ. Обаче и тукъ турското население не се задържа. Само прѣзъ периода 1900.—1910. год. броятъ на турцитѣ въ завзетитѣ 5 града се е намалилъ съ близо 10%. Българското градско население пъкъ се е увеличило прѣзъ сжщия периодъ съ 5,916 жители, или съ 32%, а всичкото градско население — съ 14%.

Ромънитѣ, които, като прѣдимно рибари, живѣятъ повечето въ крайдунавскитѣ градове, съставляватъ едва 8.7% отъ всичкото градско население. Тѣхнитѣ абсолютенъ брой се е увеличилъ прѣзъ послѣднитѣ 10 години отъ 4,096 на 4,344 души (или съ 7%), но въ общата маса на градското население процентътъ имъ се е намалилъ отъ 9.3 на 8.7%. Останалитѣ народности сж въ незначителни количества.

По отдѣлни градове народноститѣ се разпрѣдѣлятъ по слѣдния начинъ:

	Българи	Турци	Татари	Ром.	Други	Всичко
Балчикъ	3,297	1,842	628	11	838	6616
Добричъ	9,064	3,232	2,797	24	2,029	17,146
Каварна	2,345	221	26	3	1,507	4,102
Силистра	6,312	3,820	169	250	1,095	11,646
Тутраканъ	3,466	2,485	4	4,056	479	10,490

Всичко 24,484 11,600 3,624 4,344 5,948 5,000

Като изключимъ ромънитѣ въ Тутраканъ, въ всички останали градове българитѣ съставляватъ прѣобладаващиятъ елементъ. Турци се срѣщатъ въ всички градове, но въ по-голѣми маси живѣятъ въ Силистра, Добричъ, Тутраканъ и отчасти въ Балчикъ. Градътъ Добричъ се характеризира съ голѣмия брой на татаритѣ, които съставляватъ около 1/4 отъ всичкитѣ му жители. Въ по-малки количества татари се срѣщатъ и въ останалитѣ градове, особено въ Балчикъ и Силистра.

Между селското население на областта отдѣлнитѣ народности сж прѣдставени, както слѣдва:

Българи	109,947 жители, или	47.4 %
Турци	95,015 „ „	40.0 „
Татари	8,084 „ „	3.5 „
Цигани	9,902 „ „	4.3 „
Ромъни	2,013 „ „	0.8 „
Гагаузи	3,754 „ „	1.6 „
Други разни	3,415 „ „	1.5 „
Всичко	232,130 души, или	100.0 %

И тукъ на първо мѣсто стоятъ българитѣ. Българскиятъ селеникъ, наредъ съ турския, сж, които браздятъ широкитѣ плодородни полета на българска Добруджа. Ромънитѣ, претенденти на тази областъ, стоятъ на най-подирното мѣсто между народноститѣ въ селата, като съставляватъ само 0.8% отъ всичкото селско население. Много въ по-голѣма пропорция отъ тѣхъ сж прѣдставени циганитѣ, татаритѣ и даже гагаузитѣ.

Земледѣлска собственостъ. Отъ цѣлата завзета отъ ромънитѣ територия, възлизаща на 7,525,400 декари, 6,640,884 декари, или 88%, е експлоатируема земя. Въ цѣла България експлоатируемата земя съставлява около 83% отъ общата повърхностъ на царството. Отъ всичката експлоатируема земя въ България (79,824,510 декара), оная въ бившата българска Добруджа съставлява 8.32%. На 100 жители се падатъ 2,860.8 декара експлоатируема земя въ отнетата ни областъ, срѣщу 1,906.7 декара изобщо въ България.

Експлоатируемата земя въ доскорошна българска Добруджа се разпрѣдѣля по категории, както слѣдва:

Ниви	4,532,498 декари
Ливади	13,149 „
Зеленчукови градини	5,246 „
Овощни градини	1,154 „
Лозя	42,729 „
Пасища и мери	280,982 „
Сазлъци	1,362 „
Гори	1,711,216 „
Други земи	52,548 „

Само нивитѣ заематъ повече отъ 2/3 отъ всичката експлоатируема земя на областта. Балчишко и Добришко, съ своитѣ просторни и богати ниви, бѣха житницата на сѣвероизточна България.

Ако съпоставимъ процентнитѣ отношения на отдѣлнитѣ категории земи къмъ всичката експлоатируема земя, ще получимъ слѣднитѣ характерни цифри за българска Добруджа, и изобщо за цѣла България:

На 100 отъ всичката експлоатируема земя се падатъ		
въ бълг. Добруджа	въ цѣла България	
Ниви	68.3	45.3
Ливади	0.2	5.0
Зеленч. градини	0.1	0.2
Овощни „	0.02	0.1
Лозя	0.6	1.2
Пасища и мери	4.2	11.4
Сазлъци	0.02	0.07
Гори	25.7	35.5
Други земи	0.7	1.2

Въ цѣла България нивитѣ заематъ по-малко отъ половината на експлоатируемата земя, горитѣ — малко повече отъ $\frac{1}{3}$, ливадитѣ заедно съ пасищата и меритѣ — около $\frac{1}{6}$. Въ българска Добруджа пъкъ, както се каза, нивитѣ съставляватъ повече отъ $\frac{2}{3}$ на експлоатируемата земя. Ливадарството и градинарството тукъ сж съвсѣмъ слаби. Пасища и мери има не особено много. Горитѣ заематъ $\frac{1}{4}$ отъ всичката експлоатируема земя; такива има главно въ Силистренско, Куртбунарско и Тугранско.

Съ откъсването на българска Добруджа, пространството на отдѣлнитѣ категории земи на царството се намаляватъ съ слѣднитѣ проценти: нивитѣ съ 12·5, горитѣ съ 6·0, лозята съ 4·5, зеленчуковитѣ градини съ 3·6, пасищата и меритѣ съ 3·1, овощнитѣ градини съ 1·4, ливадитѣ съ 0·3%.

Земледѣлски орджия и машини. Земледѣлското стопанство на бившата българска Добруджа притежава единъ богатъ инвентаръ отъ модерни земледѣлски орджия и машини. Сравнително най-напрѣдъ и въ най-голѣмо количество тия машини и орджия се въведоха въ този край на България и модернизираха земледѣлното му. Ето какви цифри ни дава прѣброяването на 31. декемврий 1910. год. за броя и естеството на земледѣлскитѣ орджия и машини въ наша Добруджа:

	Брой	Брой
Кола { конски	22,353	Вършачки 224
{ вол. и бив.	24,974	Вѣячки и триор. 2,451
Орала	19,236	Други разни (сѣ-
Плугове	17,176	носьбирачки, ко-
Сѣячки	326	пачки, сламорѣ-
Жетварки	2,071	зачки и пр.) 1,070

Ако приведемъ горнитѣ цифри къмъ 1000 жители отъ населението и къмъ 1000 хектара отъ общата повърхностъ на областта, ще получимъ слѣднитѣ относителни числа:

	На 1000 жители	На 1000 хект.
Кола конски	79·23	24·30
Кола волски и бивол.	88·52	27·15
Орала	68·18	20·09
Плугове	60·88	18·67
Сѣячки	1·12	0·05
Жетварки	7·34	2·25
Вършачки	0·79	0·24
Вѣячки и триори	8·69	2·66
Други разни	3·79	1·16

Никждѣ другадѣ въ България не сж въведени толкова земледѣлски машини, особено плугове, жетварки, сѣячки и вършачки, както въ завзетитѣ ни мѣста и главно въ Балчишко, Добришко и Силистренско. Даже Старозагорско и Новозагорско отстъпватъ въ това отношение на послѣднитѣ околии. Отъ разнитѣ земледѣлски машини въ цѣла България, ония въ българска Добруджа съставлятъ — вършачкитѣ близо *половината*, сѣячкитѣ сжщо, жетваркитѣ около $\frac{3}{5}$, плуговетѣ 22·5%.

Добитѣкъ и домашни птици. Отъ околнитѣ въ българска Добруджа скотовѣдството е по-добрѣ прѣдставено въ Добришко, Балчишко и Силистренско. Едриятъ работенъ добитѣкъ сжщо е въ най-голѣмъ брой по тия мѣста.

Прѣброяването ни дава слѣднитѣ количества добитѣкъ и домашни птици въ завзетитѣ отъ Ромѣния мѣста:

	Брой.	На 1000 жит.
Конѣ	71,047	251·8
Катѣри (мулета)	498	1·8
Магарета	3,022	10·7
Говеда	151,737	537·8
Биволи	31,879	113·0
Овце	812,490	2879·8
Кози	106,237	376·6
Свини	24,644	87·4
Кокошки и пѣтли	622,263	220·7
Гжски	55,182	195·6
Пуйки	12,886	45·7
Патици	18,608	66·0

По стойностъ само домашниятъ добитѣкъ въ отстъпенитѣ на Ромѣния земи прѣдставлява една загуба за националното стопанство отъ около 43 милиона лева. Едриятъ домашенъ добитѣкъ намалява количествено въ страната изобщо съ 9·8%; конетѣ въ българска Добруджа съставятъ 14·9% отъ всички конѣ изобщо въ царството; по-слабъ е процентътъ на говедата и биволитѣ, а именно на първитѣ 9·5%, а на вторитѣ 7·7% отъ всичкия добитѣкъ отъ респективнитѣ породи изобщо въ България. Що се отнася до дребния домашенъ добитѣкъ, скотовѣдството въ страната изгубва 8·9% отъ него; тукъ най-голѣма е загубата отъ овцетѣ, които съставятъ 9·4% отъ всички овце въ царството. Отъ домашнитѣ си птици изобщо България изгубва 8·2%.

Посѣви и реколта. Относително количеството и естеството на земледѣлското производство въ доскорошна българска Добруджа, ще използвамъ даннитѣ отъ статистиката за посѣвитѣ и реколтата въ България прѣзъ 1911 г. Споредъ тази статистика, отъ общото производство на заетата територия (752,540 хектари), *обработваемата* земя, т. е. засѣтата, засадена и угарна земя прѣзъ 1911. год. е заемала 454,839 хектари, или 60·45%. Околнитѣ отъ българска Добруджа притежаватъ сравнително много повече годна за обработване земя, отколкото другитѣ части на царството по отдѣлно. Въ цѣла България обработваемата земя съставя 41·85% отъ всичката територия. Въ лицето на Добруджа, България изгубва повече отъ $\frac{1}{5}$ отъ годната си за обработване земя.

Само *орната* земя, въ която влизатъ всички ниви, зеленчукови градини, бостани, угари и орници (зелени угари), заема прѣзъ 1911. г. 449,865 хектара, или 59·78% отъ общото пространство на областта; тя съставя 12·55% отъ всичката орна земя въ царството. Въ цѣла България орната земя не е повече отъ 37·21% отъ общата повърхностъ.

Прѣзъ 1911. г. отъ всичката орна земя въ българска Добруджа било е *засѣто* едно пространство отъ 331,694 хектара, или 73·73%; 114,700 хектари земя сж оставени подъ угаръ и 3,471 хектари орници (зелени угари). Угарята въ Добруджа съставя 25·50 на сто отъ орната земя, а въ България изобщо — 19·71%. Само въ Добруджа е било засѣто около $\frac{1}{5}$ отъ всичкото засѣто пространство въ царството.

Всичката *обработена* земя, т. е. засѣтитѣ и засадени съ разни култури пространства прѣзъ

разглежданата година възлизатъ на 340,139 хектари. Обработената земя въ Добруджа съставлява 45·20% отъ общото пространство на областта, 8·44% отъ всичката годна за обработване земя въ България и 10·23% отъ всички засѣти и засадени пространства въ царството прѣзъ 1911. год. Въ цѣлото царство сж били обработени всичко 3,324,959 хектари, или 34·51 на сто отъ общата повърхность. На глава отъ населението (градско и селско наедно) се падатъ 12·1 декара обработена земя въ Добруджа срѣщу 7·1 декара въ България изобщо, а само на 1 селски жителъ — 14·1 декара въ Добруджа и 9·5 дек. въ България.

Обработената (засята и засадена) земя във българска Добруджа се разпръдвя по групи култури, както слѣдва:

	Хектари	%	На 100 хект. отъ об. простр.
Зърнени храни	278,454	81·86	37·00
Маслени и индустр. растения	2,337	0·69	0·31
Варива	25,982	7·64	3·45
Бостани	5,372	1·58	0·71
Зеленчуци	503	0·15	0·07
Фуражни растения	23,825	7·00	3·17
Лозя	3,573	1·05	0·47
Овощни градини	75	0·02	0·01
Черничеви градини	18	0·01	0·00
Изобщо . . .	340,139	100·00	45·20

Повече от $\frac{4}{5}$ от всичката засаба и засадена земя и близо $\frac{2}{3}$ от общото пространство на областта заемат зърнените храни. Пространствата, засади и засадени с варива, бостани и зеленчуци, съставят изобщо 9·37% от обработената земя, а фуражните растения — 7·00%. На 100 хектара засади и засадени с респективните групи култури въ царството: на българска Добруджа се падат: зърнени храни 11·03 хект., маслени и индустр. растения 5·63 хект., варива 34·15 хект., бостани 19·62 хект., зеленчуци 4·45 хект., фуражни растения 4·27 хект., лозя 5·26 хект., овощни градини 0·87 хект., черничевы градини 0·66 хектара. Въ такива размъри се намалява обработваемата земя по групи култури въ царството слъдъ откъсването на българска Добруджа.

Реколтата прѣзъ 1911. год. — изобщо съ около 30 — 35 на сто по-добра отъ срѣдната за прѣдшесдствуващето петолѣтие — е дала слѣдното производство въ Добруджа:

	Въ 100 килограма.
Зърнени храни { зърно	3,412,049
{ слама	5,044,547
Маслени и индустр. растения	18,242
Варива	230,519
Зеле и лукъ	49,334
Фуражни растения	637,290
Грозде	30,104
Овощия	2,433
Черничевъ листь	482

Това производство, съпоставено къмъ производството отъ реколтата на респективните групи култури въ цѣла България, съставя на 100: зърненитѣ храни — 11·86 зърно и 13·63 слама, маслен, и индустр. растения 1·91, варивата 33·46, зелето и лука 6·94, фуражните ра-

стения 4·80, гроздето 2·88, овощията 1·16 и черничевия лист 0·54.

По стойността цялото земеделско производство в областта се прѣсмѣта на 76,090,935 лева, и съставя 10:80% отъ стойността на всичкото производство отъ реколтата въ България прѣзъ разглежданата година. По отдѣлни групи култури прѣсмѣнатата стойност на производството се прѣдставлява така:

	Лева.
Зърнени храни { зърно	47,203,614
{ слама	9,466,868
Маслен. и индустр. растения	1,467,194
Варива	6,690,544
Бостани	1,064,694
Зеленчуци разни	660,229
Фуражни растения	8,148,746
Вино	1,325,595
Овощия	62,426
Черничевъ листъ	1,021

Зърненитѣ храни заематъ първенстващо мѣсто, съ около $\frac{3}{4}$ отъ стойността на цѣлото земледѣлско производство въ областта; въ останалата една четвъртъ отъ стойността на годишното земледѣлско производство, варивата и фуражнитѣ растения участвуватъ съ около 75 на сто. Само отъ зърнени храни, варива и фуражни растения България ще губи ежегодно около 70 — 80 милиона лева.

Между зърненитѣ храни най-голъмо значение има пшеницата; по-слабо, но пакъ доста значително мѣсто държатъ ечемика, царевичата и овесътъ. Ето, впрочемъ, какви пространства сж били засѣти съ отдѣлнитѣ видове зърнени храни и какво е добитото производство отъ реколтата:

	З а с ѣ т а земя (хектари)	Добито производство Зърно (въ 100 килограма)	Слама
Пшеница	158,359	2,021,118	3,570,890
Ръжъ	6,824	91,587	169,828
Смѣсь	7,932	69,678	108,499
Ечемикъ	48,774	511,887	884,595
Овесъ	14,700	148,605	281,544
Лимецъ	30	410	784
Просо	1,993	18,099	28,407
Царевица	39,842	550,665	—

Ако отъ горнитѣ числа изчислимъ сръдно-
то производство на хектаръ и добититѣ сръд-
ни сравнимъ съ респективнитѣ сръдни за цѣ-
лото царство, ще добиемъ слѣднитѣ резул-
тати, характеризиращи пригодността на почвата въ
отнетитѣ ни добруджански земи за отдѣлнитѣ
видове зърнени храни:

	Срѣдно производство зърно на хектаръ (въ 100 килограма).	
	въ Добруджа	въ Ц-вото изобщо
Пшеница	12·76	11·75
Ръжъ	13·42	10·35
Смѣсь	8·78	11·65
Ечемикъ	10·50	10·74
Овесъ	10·10	8·37
Лимецъ	13·67	8·33
Просо	9·08	10·20
Царевица	13·82	12·30

Може да се каже, че, съ изключение на просото и смъсът (пшеница и ръж), всички

други зърнени храни вирѣятъ прѣвъзходно въ Добруджа и даватъ на хектаръ по-голъмо производство отъ срѣдното за царството.

Отъ масленитѣ и индустриалнитѣ растения тукъ се култивира главно тютюнътъ и по-малко рапица (въ Балчишко и Добришко). Тютюневото производство е развито повече въ силистренско, Тутраканско и Добришко.

Индустрия. Наредъ съ дребното занаятчийство, въ добруджанския край сѣществуваша и доста крупни индустриални заведения, свързани главно съ земледѣлското производство. Липсата на добри съобщителни срѣдства не бѣ благоприятствувала развитието на индустрията и вжтрѣшната търговия, ала сѣ пакъ къмъ края на 1911 год. можеха да се наброятъ десетина индустриални заведения, като прѣдставители на едро индустриално производство. Между тѣхъ, на първо мѣсто трѣбва да се отбѣлжатъ брашненитѣ фабрики, на брой 7 (отъ които едната за брашно и макарони); послѣ, 1 индустриално заведение за земледѣлски орждия и машини, 1 заведение за желѣзни издѣлия, 1 за дървена мобилна индустрия и 1 за тухли и марсилски керемиди, като не споменуваме освѣнъ заведенията, които се покровителствуваха отъ закона за насърчение на мѣстната индустрия. Отъ тия заведения 5 бѣха въ Силистренско, 4 въ Добришко и 2 въ Балчишко.

Споредъ свѣдѣнията на Министерството на търговията и промишлеността, инвентарната стойностъ на деветъ отъ горнитѣ заведения възлиза въ края на 1911 год. на около 2½ милиона лева. Само въ машинария и инсталации сѣ вложени повече отъ 1 милионъ лева. Едно отъ най-големитѣ мелничарски заведения е притежавало вложенъ капиталъ: въ мѣста за 72,000 лева, въ постройки за 552,900 лева, въ машинария за 421,660 лева.

Всички заведения сѣ снабдени съ модерни механически двигатели (парни машини, локомотиви, мотори), развиващи една обща двигателна сила отъ около 630 номинални конски сили. Най-крупното заведение си служи съ единъ моторъ „Diesel“ отъ 210 конски номинални сили.

Годишното производство на всички 9 заведения е възлизало на около 4 милиона и 300 хиляди лева. Само 5-тѣ брашнени фабрики сѣ имали годишно производство за 4 милиона лева. Двѣ отъ тия фабрики изнасятъ голѣми количества отъ своето производство въ странство (Египетъ, Турция, Австрия и Хамбургъ).

Търговия. Въ завзетата ни отъ ромънитѣ областъ спадатъ 4 пристанищни градове — 2 по черноморския брѣгъ и 2 на Дунава.

За износната търговия на България най-голъмо значение имаше балчишкото пристанище и слѣдъ него силистренското. Балчишкото пристанище се броеше като трето пристанище на България. Така, прѣзъ 1911. год. сѣ били изнесени отъ България стоки на стойностъ всичко 184,633,945 лева срѣщу 129,052,205 лева прѣзъ 1910. год.; отъ този общъ износъ най-големъ количества сѣ изнесени прѣзъ слѣднитѣ пристанища:

	Лева	На 100 отъ цѣлия износъ
Варна	42,888,504	23·23
Бургазъ	33,126,729	17·94
Балчикъ	10,138,591	5·49

Прѣзъ 1910. год. износътъ отъ общитѣ пристанища възлиза на стойностъ на 54,024,148 лева; слѣдователно, само прѣзъ тия три порта е прѣминалъ близо до половината отъ цѣлия износъ на България.

Участието на балчишкото пристанище въ износната търговия на царството прѣзъ пораншитѣ години е било: 7·58% прѣзъ 1910. год., 4·40%—1909. год., 9·52%—1908. г. и 7·00% прѣзъ 1907. година.

Като центрове на търговскитѣ транзакции въ този край на България сѣ чужбина, слѣдъ Балчикъ, идатъ: *Силистра*, прѣзъ чието пристанище сѣ изнесени прѣзъ 1911. г. стоки на стойностъ 9,459,697 лева или 5·12% отъ цѣлия износъ на България, и прѣзъ 1910. год. за 5,191,034 лева (4·02%); *Тутраканъ*, износътъ на който възлиза на 5,548,824 лева, или 3·01% отъ цѣлия износъ прѣзъ 1911 год. и на 2,927,880 лева (2·27%) прѣзъ 1910. год. *Каварненското* пристанище е имало износъ само прѣзъ 1911. год. за 4,217,648 лева.

Всичко прѣзъ митническитѣ пунктове, които останаха въ завзетитѣ отъ Ромъния мѣста, сѣ били изнесени прѣзъ 1911. год. стоки на обща стойностъ 29,364,760 лева, т. е. около една седма отъ цѣлия износъ на България, срѣщу 17,903,055 лева (13·87%) прѣзъ 1910. г.

За вносната ни търговия завзетитѣ пристанища нѣматъ особено значение.

Прѣзъ 1911. год., върху общата стойностъ на вноса въ България отъ 199,344,808 лева, внесени прѣзъ тия портове стоки се разпрѣдѣлятъ така:

Силистра	2,036,384 лева или	1·02 %
Тутраканъ	456,395 „ „	0·23 „
Каварна	322,930 „ „	0·16 „
Балчикъ	274,295 „ „	0·14 „

Цѣлиятъ вносъ прѣзъ 1910. год. възлиза на 177,356,723 лева, отъ който за 1,490,115 лева прѣзъ Силистра, за 592,477 лева прѣзъ Балчикъ и за 332,281 лева прѣзъ Тутраканъ.

Най-големъ количества стоки отъ чужбина сѣ сѣ внасяли въ областта прѣзъ Добричъ, по желѣзницата отъ Варна.

Банки и кредитни дружества.

Отъ финансовитѣ институти въ заграбенитѣ ни добруджански мѣста, на първо мѣсто, трѣбва да се отбѣлжатъ клоноветѣ на българската земледѣлческа банка въ Добричъ, Балчикъ, Силистра, Тутраканъ, Куртбунаръ и Аккадънларъ, операциитѣ на които прѣзъ 1912. год. сѣ достигнали на обща сума 51,600,274 лева. По отдѣлни клонове операциитѣ се разпрѣдѣлятъ, както слѣдва:

	Брой	Операции Сума (лева)
1) Клонъ Добричъ	7,325	13,889,230
2) Клонъ Балчикъ	5,121	13,141,740
3) Клонъ Силистра	6,210	9,604,219
4) Клонъ Тутраканъ	5,820	8,658,263
5) Клонъ Куртбунаръ	4,684	3,326,114
6) Клонъ Аккадънларъ	4,266	2,980,708

Главната клиентела на земеделческата банка е, както се знае, между селското население.

Клоновете на Б. з. б. въ тия мѣста сж реализирали въ края на годината една чиста печалба отъ 314,418-76 лева, срѣщу цѣлата реализирана печалба отъ всички клонове на сума 3,126,518 лева. По размѣра на реализираната чиста печалба клоновете въ Балчикъ и Добричъ стоятъ на 3 и 4 мѣсто между всички 85 клонове.

Въ Добруджанско сж дѣйствували къмъ врѣмето на ромънското нашествие още слѣднитѣ по-главни частни и кредитни дружества:

„Българската търговска банка“ отъ Русе имаше клонъ съ значителни операции въ Силистра. Тая банка, отъ началото съ чисто български характеръ, въ послѣдствие се патронира отъ германски, французки и руски банки.

Русенската банка „Гирдапъ“ имаше клонъ въ Добричъ.

„Балканската банка“ отъ София, съ капиталъ 6 милиона лева, има клонъ въ Балчикъ, който извършва голѣми търговски сдѣлки съ зърнени храни.

Въ Балчикъ: 1) банка „Добруджа“ съ капиталъ напълно внесенъ отъ 755,000 лева; 2) търговско акционерно дружество „Съединение“, съ 600,000 лева капиталъ, участвува въ разни прѣдприятия и между друго въ експлоатацията на тютюневата фабрика въ Добричъ, дава дивидендъ обикновено 15%; 3) земеделско акционерно дружество „Орачъ“, основано въ 1905. г., съ капиталъ 300,000 лв., извършва банкови операции и притежава едно мелничарско заведение; 4) търговско акционерно дружество „Напрѣдъкъ“, съ капиталъ 150,000 лв. напълно внесенъ, дава въ продължение на 20 години единъ постояненъ дивидендъ отъ 14%; 5) търговско акционерно дружество „Довѣрие“,

основоно прѣзъ 1911. год., съ капиталъ 100,000 лева напълно внесенъ, въ края на годината е имало чиста печалба 18,000 лева.

Въ Силистра: 1) банка „Съединение“ (акционерно кредитно д-ство), основано въ 1905. год., съ капиталъ 200,000 лева, дава дивидендъ 15%; 2) акционерно д-ство банка „Дели-орманъ“, основано прѣзъ 1911. год., съ внесенъ капиталъ 50,000 лева; 3) акционерно кредитно дружество „Нива“, основано сжщо прѣзъ 1911. год. въ с. Алфатаръ, съ внесенъ капиталъ 75,000 лева, въ края на годината реализирало чиста печалба 10,680 лева.

Въ Добричъ: 1) българско акцион. д-ство „Бждащностъ“, основано въ 1895. год., съ уставенъ капиталъ 1,000,000 лева, отъ който внесенъ 500,000 лева, прѣзъ 1911. г. раздало дивидендъ 18%; 2) „Сѣверна българска банка“, основана въ 1910. год. съ капиталъ 500,000 лв. раздѣлени на 20 акции отъ по 25,000 лева, отъ който въ края на 1911. год. внесенъ 200,000 лева, реализирана печалба около 20,000 лева.

Въ Каварна: 1) акционерно д-ство „Енергия“, съ капиталъ 300,000 лева, напълно внесенъ; 2) кредитно акционерно д-ство „Нива“ съ капиталъ 100,000 лева и 3) земеделско акц. дружество „Плугъ“, основано прѣзъ 1911. год. съ 200,000 лева уставенъ капиталъ, отъ който внесенъ до края на годината 60,000 лева.

Въ резюме, освѣнъ клоновете на Б. з. б. и на другитѣ русенски и софийски банки, въ Добруджа дѣйстваха: 5 банки въ Балчикъ съ общъ капиталъ 1,905 хиляди лева, 3 банки въ Силистра съ капиталъ 325,000 лв., 2 банки въ Добричъ съ капиталъ 700,000 лв. и 3 банки въ Каварна съ капиталъ 460,000 лева. Или всичко — 13 банки и кредитни дружества съ общъ капиталъ повече отъ три и половина милиона лева.

Н. Михайловъ.

ПРИНОСЪ КЪМЪ ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО ВЪ ДОБРУДЖА.

Българска Добруджа, която се отстѣпа на Ромъния, съгласно постановленията на Букурещкия договоръ отъ 1913. год., прѣдставя едно четвъртито пространство между Дунава, Черно море, старата ромънска граница въ Добруджа и една паралелна на тая граница линия, която почти разполовява пространството между сухоземната ромънска граница и желѣзопѣжната линия Русе-Варна. Общата повърхнина на територията въ тия граници е 7,525-4 кв. километра.

Населението, което живѣе тукъ, брои 282,131 души жители, споредъ прѣброяването въ България прѣзъ 1910. год.; а споредъ извършеното набързо прѣзъ 1913. год. — слѣдъ ромънската окупация — прѣброяване отъ ромънскитѣ власти, това население се изчислява на брой 301,917 души.

Населението е прѣимуществено земеделско. Економическото състояние на тази областъ се опрѣдѣля отъ състоянието на нейното земледѣлие. Тамъ индустрията, общо взето, не е развита. Прѣзъ послѣднитѣ години, наистина, и индустриалното развитие въ тоя кѣтъ на

Българското царство получи единъ доста силенъ тласкъ въ унисонъ съ общото индустриално развитие на страната, обаче, индустрията тамъ е свързана съ самото земедѣлие: прѣимуществено се развива мелничарството.

Областта, която се отстѣпа на Ромъния, заема едно общо пространство отъ 7,525,400 декара, а експлоатируемата отъ земледѣлието земя на 6,640,885 декара. Оттукъ слѣдва, че експлоатируемата земя въ отстѣпена Добруджа съставлява, по отношение на цѣлата нейна територия, 88.24%. Общо въ царството експлоатируемата земя заема 82.85% отъ цѣлата територия.

По отношение на общата експлоатируема земя въ царството, тая, която прѣминава къмъ Ромъния, съставлява 8.3%.

Експлоатируема земя. Експлоатируемата земя на Добруджа се състои отъ 351,522 кѣса, групирани въ 47,409 имения или притежания. На единъ кѣсъ земя срѣдно се пада повърхнина 18.9 декара, а на едно притежание — 140.1 дек. Въ сравнение съ общата експлоатируема земя въ царството, и кѣсовете и притежанията на

Добруджа сж несравнено по-едри величини: срѣдно за царството на единъ кжсъ земя се падатъ 8 декара, а на едно притежание — 84.7 декара.

Отъ отстъпенитѣ на Ромъния околии, или части отъ околии, най-едри сж притежанията и кжсоветѣ въ околия Добричъ, а най-дребни — въ околия Силистра.

Обаче и най-дребнитѣ притежания сж по-голъми, отколкото общото срѣдно притежание за царството. Слѣднитѣ данни потвърждаватъ казаното.

Околии	Притежания	Кжсове	Декари	Срѣдно дек. на	
				едно притеж.	единъ кжсъ
Балчикъ	5,246	52,265	1,578,985	301.0	30.2
Добричъ	9,665	91,147	1,801,304	186.4	19.8
К.Бунаръ	6,260	45,096	907,646	145.0	20.1
Силистра	16,252	105,208	1,444,174	88.9	13.7
Тутраканъ	9,673	54,793	867,729	89.7	15.8
3 села отъ ок. Варна и Разгр.	313	3,013	41,047	131.1	13.6
Всичко за Добруджа	47,409	351,522	6,640,885	140.1	18.9
А всичко за царството	933,367	9,876,519	46,257,869	84.7	8.0

Въ експлоатируемата земя на отстъпената територия се забѣлзва една твърдѣ характерна за земевладѣнието особеностъ. Тя се касае до парцелацията на земитѣ. Отъ послѣдната таблица се вижда, че общо въ отстъпената територия експлоатируемата земя се разпада на 351,522 кжса (парчета) и всѣкой кжсъ срѣдно има площъ 18.9 декара. Като вземемъ прѣдвидъ, че въ царството голѣмината на единъ кжсъ земя е срѣдно 8.0 декара, то слѣдва, че кжсоветѣ въ отстъпената територия сж несравнено по-едри. Това е една особеностъ, която твърдѣ рѣзко отличава земевладѣнието въ тази частъ на отечеството, и която, поради това, заслужава особено отбѣлзване.

Тая особеностъ ще прослѣдимъ по категории експлоатируема земя (угодия).

Споредъ вида на културата, за която сж прѣдзначени отдѣлнитѣ части на експлоатируемата земя, послѣдната се разпрѣдѣля, както слѣдва:

Категории експлоатируема земя	Кжсове	Пространство		Срѣдна голѣмина на 1 кжсъ (декари)
		декари	%	
Ниви	318,931	4,532,499	68.3	14.2
Ливади	1,900	13,149	0.2	6.9
Зеленчук. градини	983	5,246	0.1	5.3
Овощни	353	1,154	0.0	0.3
Лозя	25,301	42,729	0.6	1.7
Мери и пасища	431	280,982	4.2	651.9
Сазлъци	13	1,362	0.0	104.8
Гори	1,614	1,711,216	25.8	1060.2
Други	1,996	52,548	0.8	26.3
Всичко	315,522	6,640,885	100.0	18.9

Най-голѣмата частъ отъ експлоатируемата земя въ отстъпената територия съставятъ ни-

витѣ, които заематъ 68.3% отъ експлоатируемата площъ и 60.2% отъ площта на цѣлата отстъпена територия. Подиръ тѣхъ по значение идатъ горитѣ. Общата тѣхна площъ е 1,711,216 декара, които съставятъ 25.8% отъ експлоатируемата земя и 22.7% отъ общата отстъпена територия. Подиръ тѣзи двѣ главни категории експлоатируема земя слѣдватъ по значение меритѣ и пасищата, лозята, ливадитѣ, зеленчуковитѣ градини, сазлъцитѣ и най-послѣ овощнитѣ градини.

Въ отстъпенитѣ земи нѣма розови градини, нито градини съ черници. Всички останали категории угодия, каквито се срѣщатъ въобще въ царството, съществуватъ и тукъ, обаче, все въ по-малка пропорция. Това се вижда отъ слѣдната сравнителна таблица:

Категории въ експлоатируема земя	Простран. въ декари		%	
	Общо въ царството	Въ отстъп. територия	Въ царството	Въ отстъп. територия
Ниви	36,135,323	4,532,499	45.3	68.3
Ливади	3,994,125	13,149	5.0	0.2
Зеленчук. градини	144,845	5,246	0.2	0.1
Овощни	92,307	1,154	0.1	0.02
Розови	78,628	42,729	0.1	—
Лозя	949,875	—	1.2	0.6
Мери и пасища	9,130,818	280,982	11.4	4.2
Сазлъци	57,232	1,362	0.1	0.02
Гори	28,344,932	1,711,216	35.5	25.8
Други	896,425	52,548	1.1	0.8
Всичко	79,824,510	6,640,885	100.0	100.0

Голѣмината на кжсоветѣ въ отдѣлнитѣ категории експлоатируема земя е твърдѣ различна. Най-крупни сж тия кжсове въ горитѣ, дѣто срѣдно на кжсъ се падатъ по 1060.2 декара, послѣ идатъ тия на меритѣ и пасищата (срѣдно на кжсъ 651.9 декара), сазлъцитѣ (104.8 дек.), нивитѣ (14.2 дек.), ливадитѣ (6.9 дек.) и т. н.. Най-дребни сж кжсоветѣ на лозята — срѣдно на кжсъ 1.7 декара.

Отъ послѣдната таблица е явно, че въобще въ царството кжсоветѣ по всички угодия сж по-дребни, нежели въ отстъпената на Ромъния Добруджа. Различията сж изтъкнати въ слѣдната таблица:

Категория експлоатируема земя	Срѣдна голѣм. на 1 кжсъ земя въ дек.		На кжсъ съ срѣдна голѣмина=100 въ цѣлото съответствува кжсъ въ отстъп. територия
	Общо въ царството	Въ отстъп. територия	
Ниви	5.4	14.2	263
Ливади	3.4	6.9	203
Зеленчук. град.	0.8	5.3	663
Овощни	1.3	3.3	254
Лозя	1.5	1.7	113
Мери и пасища	88.2	651.9	739
Сазлъци	23.1	104.8	451
Гори	31.0	1060.2	3419
Други	9.0	26.3	292
Изобщо:	8.0	18.9	236

На всѣки кжсъ земя отъ 100 декара въ царството съответствува кжсъ земя отъ 236 декара въ отстъпената на Ромъния територия.

Най-много сж раздробени лозята, обаче тамъ тѣ сж въобще по-голѣми, отколкото общо въ царството. Особено въ крупни кжсове се явяватъ горитѣ, всѣки кжсъ отъ които срѣдно е 34 пжти по голѣмъ, отколкото срѣдния кжсъ общо въ царството.

Както ще видимъ по-нататѣкъ, и както е явно отъ изложеното до тукъ относително разпрѣдѣлението на земята по категории, нивитѣ съставятъ главниятъ контингентъ на експлоатируемата земя. Тѣхното пространство съставя, както видѣхме, 68·3% отъ цѣлата експлоатируема земя на отстъпената територия и 12·5% отъ площта на всички ниви въ царството; тѣ заематъ централното мѣсто въ земевладѣнието на този край.

Ето защо, фактътъ, че срѣдно една нива тамъ е повече отъ 2 пжти и половина (точно 2·63 пжти) по-голѣма, отколкото срѣдно една нива общо въ царството, има особено значение. Тамъ нивитѣ сж по-крупни, повече групирани и по-удобни за рационална разработка. Поради това и резултатитѣ отъ обработката на земята въ Добруджа сж по-възнаградителни, отколкото общо взето въ царството. Ако разгледаме, какъ сж разпрѣдѣлени нивитѣ по отношение на парцелацията въ различнитѣ околии на отстъпената територия, ще забѣлимъ слѣднитѣ особености, изтъкнати въ долнията таблица:

Околии	Кжсове	Декари	Срѣдно декари на кжсъ.
Балчикъ	45,518	1,355,827	29·8
Варна	1,911	16,267	8·5
Добричъ	87,232	1,446,346	16·6
К-Бунаръ	43,311	472,375	10·9
Разградъ	842	8,675	10·3
Силистра	92,463	793,568	8·6
Тутраканъ	47,654	439,440	9·2
Всичко	318,831	4,532,498	14·2

Най-крупни сж отдѣлнитѣ кжсове ниви въ Балчишка околия, послѣ и въ Добришка. Срѣдно всѣка нива въ първата околия има 29·8 декара, а въ втората — 16·6 декара. Въ останалитѣ околии срѣдната голѣмина на нивитѣ е по-малка отъ общата срѣдна за отстъпената територия, обаче все по-голѣма, отколкото общата срѣдна голѣмина на нивитѣ въ царството, която е 5·4 декара. Най-дребни сж нивитѣ въ Варненска околия, въ която срѣдно на нива се пада по 8·5 декара — размѣръ много по-голѣмъ, отколкото срѣдно за цѣлото царство.

Околиитѣ Балчикъ и Добричъ, двѣтѣ заедно, заематъ по-голѣмата частъ отъ цѣлата отстъпена територия, а именно тѣ съставятъ 54·5% отъ послѣдната. Отъ друга страна, общото пространство на нивитѣ въ тия двѣ околии съставя 61·8% отъ цѣлото пространство на нивитѣ въ отстъпената територия. Оттукъ слѣдва, че типътъ на парцелацията, що прѣобладава въ тѣзи двѣ околии, може да се смѣта за прѣобладаващъ въобще въ цѣлата отстъпена територия. Отъ друга страна, понеже нивитѣ съставятъ и главниятъ контингентъ на земитѣ въ отстъпената частъ, то тоя типъ сжщо характеризира и изобщо парцелацията на цѣлата експлоатируема земя, независимо отъ

различието по категории. Съ други думи, срѣдната голѣмина на кжсоветѣ на експлоатируемата земя е въ зависимостъ отъ срѣдната голѣмина на кжсоветѣ на нивитѣ, но не и отъ кжсоветѣ на другитѣ земи, кжсове, впрочемъ, много по-голѣми, отколкото тия на нивитѣ.

Притежания (имения). Всичкитѣ земи на единъ и сжщъ стопанинъ, находящи се въ землището на едно населено мѣсто, образуватъ негово общо имение или притежание. Общиятъ брой на тия притежания въ отчетата по Букурещкия договоръ Добруджа, както вече отбѣлѣзахме, е 47.409. Броятъ на всички притежания въ царството (включително и тия въ отстъпената областъ) е 933,367. Оттукъ слѣдва, какво притежанията въ отчетата земя съставятъ 5·1% отъ всички притежания на царството.

Ако сравнимъ притежанията и отдѣлнитѣ кжсове земя въ царството и въ отстъпената на Ромѣния територия, то ще намѣримъ, че на едно притежание се падатъ:

	Кжсове	Декари
Въ царството	10·6	49·6
Въ Добруджа	7·4	140·1

Срѣдно на притежание въ отстъпената територия се падатъ по-малко кжсове и повече декари, отколкото общо въ царството. Това показва, че притежанията въ отстъпената областъ сж по-крупни и повече групирани.

По размѣри притежанията се разпрѣдѣлятъ както слѣдва:

Категории притеж.	Притежания.	Кжсове.	Простран. (декари)
До 5 декара		6,208	8,026
Отъ 5 до 10 д.		3,996	6,660
" 10 " 20 "		5,512	12,600
" 20 " 50 "		9,354	42,363
" 50 " 100 "		9,701	83,508
" 100 " 500 "		10,470	151,305
" 500 " 1000 "		776	20,148
" 1000 " 2000 "		300	9,815
" 2000 " 3000 "		78	3,331
" 3000 " 5000 "		45	2,580
Повече отъ 5000 "		23	1,883
Всичко:	46,463	345,519	4,600,637

Процентно притежанията, кжсоветѣ и пространството на именията се разпрѣдѣлятъ по голѣмина, както слѣдва:

Категории притеж.	Притежания.	Кжсове.	Простран.
До 5 декара		13·4	2·3
Отъ 5 до 10 д.		8·6	1·9
" 10 " 20 "		11·9	3·6
" 20 " 50 "		20·1	12·2
" 50 " 100 "		20·8	24·2
" 100 " 500 "		22·6	44·7
" 500 " 1000 "		1·7	5·9
" 1000 " 2000 "		0·6	2·9
" 2000 " 3000 "		0·2	1·0
" 3000 " 5000 "		0·1	0·8
Повече отъ 5000 "		0·0	4·1
Всичко:	100·0	100·0	100·0

Повече отъ притежанията (54·0%) сж притежания дребни, които не надминаватъ 50 декара. Обаче тоя % на дребнитѣ притежания е далечъ твърдѣ малъкъ въ сравнение процента на сжщитѣ общо въ царството, който е 68·7%. Въ отстъпената на Ромѣния терито-

рия срѣднитѣ и крупнитѣ притежания сж въ много по-голѣма пропорция, отколкото общо за царството. На 100 отъ всички притежания въ царството има 31·0 притежания отъ 50 до 500 декара, а само 0·3 повече отъ 500 декара; а въ отстѣпената територия притежанията отъ 50 до 500 декара, съставлятъ 43·4%, а тия сж повече отъ 500 декара — 2·6%.

Явно е, че загубата на България сж отстѣпването на Добруджа, по отношение на земледѣлието, е особено чувствителна. България изгубва почти половината отъ своитѣ най-крупни стопанства, като 47·04% отъ всички имения по-голѣми отъ 1000 декари оставатъ въ ромѣнска територия. За да се види по-прѣгледно тази загуба, даваме долната таблица:

Категории притежания	Брой на притежанията		% на притежанията въ Добруджа къмъ тия общо въ царството.
	Въ Добруджа	Въ царството	
До 50 декара	25,070	637,516	3·9
Отъ 50 до 100 д.	9,701	147,110	5·6
100 до 500 .	10,470	118,582	9·0
500 до 1000 .	776	2,223	34·4
1000 до 5000 .	423	845	50·1
Повече отъ 5000 .	23	91	25·2
Изобщо: . .	46,463	933,367	4·7

Притежания мѣстни и паракендетни. Стопанитѣ на земи, находящи се въ района на тѣхното постоянно мѣстожителство, сж по отношение на тѣзи земи мѣстни притежатели, а стопанитѣ на земи, находящи се въ района на друго населено мѣсто извънъ постоянното тѣхно мѣстожителство, сж по отношение сжщо на тѣзи земи паракендоплатни притежатели. Явно е, прочее, че онѣзи стопани, владѣнията на които се намиратъ въ тѣхното мѣстожителство, съставлятъ въ грамадната си часть и собственицитѣ на това населено мѣсто, ала тѣзи послѣднитѣ не се покриватъ съ тѣхния (на мѣстнитѣ притежатели) брой. Часть отъ мѣстнитѣ стопани владѣятъ земи извънъ своя районъ, та се явяватъ на друго мѣсто паракендетни. Отъ друга страна, не всички паракендетни притежатели сж едноврѣменно и мѣстни притежатели въ друго населено мѣсто. Тѣзи обаче стопани, които притежаватъ земи само въ друго населено мѣсто извънъ своето постоянно мѣстожителство, сж въ твърдѣ ограниченъ брой, и нѣматъ значение въ економиката на земевладѣнието. Така, общо за царството мѣстнитѣ притежатели съставлятъ 90·13% отъ собственицитѣ-земевладѣтели, а въ тѣзи 5 околии, отъ които е отнета територия по Букурещкия договоръ, мѣстнитѣ притежатели се още повече приближаватъ до собственицитѣ — тѣ съставлятъ 94·47% отъ послѣднитѣ. Ето защо, всичко, което по-нататкъ се отнася до мѣстнитѣ притежатели, трѣбва да се смѣта за идентично съ сжщото за собственицитѣ.

Количественото състояние между мѣстнитѣ и паракендетни притежания въ отстѣпената на Ромѣния територия е:

	брой	%
Мѣстни притежания . . .	37,638	81·0
Паракендетни притежания	8,825	19·0
всичко . . .	46,463	100·0

Общо за царството мѣстнитѣ притежания съставлятъ 68·3%, а паракендетнитѣ — 31·7% отъ

всички притежания. Слѣдователно, въ отстѣпената българска територия мѣстнитѣ притежания съставлятъ значително по-голѣма пропорция, отколкото общо въ царството. Това е друго едно прѣимущество на земевладѣнието въ тази областъ.

Между мѣстнитѣ и паракендетнитѣ притежатели земята се разпрѣдѣля така:

	Кжсове	%	Декари	%
Мѣстни притежания	317,426	91·9	4,115,533	89·5
Паракендетни притеж.	28,093	8·1	485,104	10·5
Всичко	345,519	100·0	4,600,637	100·0

Относителниятъ брой на кжсоветѣ у мѣстнитѣ притежания е по-голѣмъ, отколкото относителния брой на декаритѣ у сжщитѣ притежания. Слѣдователно, владѣнията на мѣстнитѣ притежатели сж повече раздробени, отколкото тѣзи на паракендетнитѣ. Сжщото съотношение сжществува и общо въ царството. Относителнитѣ величини тамъ сж слѣднитѣ:

На 100 отъ цѣлата земя принадлежи:

	Кжсове	Декари
На мѣстни притежатели	90·8	83·7
На паракендетни притежатели	9·2	16·3
Изобщо	100·0	100·0

И тукъ, както и въ отстѣпената областъ, на по-малобройнитѣ паракендетни кжсове се падатъ съотвѣтно по-голѣмо пространство експлоатируема земя. Сжщо тѣй, срѣдната голѣмина на кжсоветѣ на паракендетнитѣ притежатели е по-голѣма въ отстѣпената областъ и въ царството, отколкото тая на мѣстнитѣ притежания. Така, срѣдно единъ кжсъ експлоатируема земя има слѣднитѣ размѣри по категории притежания:

	Срѣдна голѣмина (въ декари) на 1 кжсъ.	
	Въ царството	Въ отстѣпената областъ.
Мѣстни притежания	4·7	13·0
Паракендетни притежания	7·5	17·3

Ала, въобщо, срѣдниятъ размѣръ на мѣстнитѣ притежания е по-голѣмъ отъ тоя на паракендетнитѣ, както въ царството, тѣй и въ отстѣпената територия, което се вижда отъ слѣднитѣ данни:

Размѣрътъ на едно притежание срѣдно е:

	За мѣстнитѣ притежания	За паракендетнитѣ притежания
а) Общо за царството	63 декара	22 декара
б) Въ отстѣп. територия	109 декара	55 декара

Явно е още, че размѣрътъ, както на мѣстнитѣ, тѣй и на паракендетнитѣ притежания, въ отстѣпената територия е много по-голѣмъ, отколкото общо въ царството. Ала въ сравнение съ срѣдния размѣръ на притежанията въобщо, размѣрътъ на срѣдното паракендетно притежание е все по-малкъ въ своята относителна величина въ отстѣпената територия, отколкото въ царството. Тѣй, въ отстѣпената територия срѣдното мѣстно притежание е два пѣти по-голѣмо отъ паракендетното, когато общо въ царството то е 3 пѣти по-голѣмо отъ съотвѣтното паракендетно.

По размѣръ мѣстнитѣ притежания се разпрѣдѣлятъ така:

Категории притеж.	Притежания.	Кжсове.	Простран. (декари)
До 50 декара	17,731	56,936	335,301
Отъ 50 до 100	8,973	80,162	655,051
„ 100 „ 500	9,844	147,627	1,844,233
„ 500 „ 1000	705	18,622	478,296
„ 1000 „ 2000	265	8,426	362,881
„ 2000 „ 3000	67	2,802	161,510
„ 3000 „ 5000	33	1,634	119,044
Повече отъ 5000	20	1,217	159,217
Всичко:	37,638	317,426	4,115,533

Или на сто:

Категории притеж.	Притежания.	Кжсове.	Простран.
До 50 декара	47.1	17.9	8.2
Отъ 50 до 100 д.	23.8	25.3	15.9
„ 100 „ 500 „	26.2	46.5	44.8
„ 500 „ 1000 „	1.9	5.9	11.6
„ 1000 „ 2000 „	0.7	2.6	8.8
„ 2000 „ 3000 „	0.2	0.9	3.9
„ 3000 „ 5000 „	0.1	0.5	2.9
Повече отъ 5000 „	0.0	0.4	3.9
Всичко:	100.0	100.0	100.0

Броятъ на притежанията, кжсовете и пространството на мѣстнитѣ имения за цѣлото царство (включително и отстѣпената областъ) се разпрѣдѣлятъ по категории, както слѣдва (сведения къмъ 100:)

Категории притеж.	Притежания.	Кжсове.	Простран.
	%	%	%
До 50 декара	57.0	34.6	18.7
Отъ 50 до 100 д.	25.4	33.9	28.8
„ 100 „ 500 „	17.2	30.5	45.2
„ 500 „ 1000 „	0.3	0.7	3.1
„ 1000 „ 2000 „	0.1	0.2	1.7
„ 2000 „ 3000 „	0.0	0.1	0.7
„ 3000 „ 5000 „	0.0	0.0	0.6
Повече отъ 5000 „	0.0	0.0	1.2
Всичко:	100.0	100.0	100.0

Като сравнимъ относителнитѣ цифри въ двѣтъ таблици, ще намѣримъ слѣднитѣ особености.

Относителната цифра на дребнитѣ притежания въ царството е по-голяма, отколкото сжщата въ отстѣпената територия. Сжщото е и съ пространството. Въ отстѣпената територия 47.1% отъ мѣстнитѣ стопани, които притежаватъ земя въ населеното мѣсто на своето мѣстожителство, владѣятъ 9.2% отъ цѣлата експлоатируема площъ, когато въ царството респективнитѣ цифри сж: 57.0% за стопанитѣ и 18.7% за пространството.

Съ сръднитѣ и крупни притежания е обратното: въ отстѣпената територия тѣ сж относително повече и владѣятъ повече земя. Процентътъ на сръднитѣ притежания е: въ отстѣпената територия 50.0%, общо въ царството 42.6%; а експлоатируемата отъ тѣхъ земя е: въ отстѣпената територия 60.7%, въ царството 73.0%.

Процентътъ пъкъ на крупнитѣ притежания (отъ 500 декара нагорѣ) е: въ отстѣпената територия 2.9% съ съотвѣтна експлоатируема площъ 31.1%, а въ царството 7.3%. Слѣдователно, въ отстѣпената на Ромъния територия сръднитѣ притежания, макаръ и да сж повече, обаче тѣхната площъ, общо взето, е по-малка, отколкото съотвѣтната въ царството. Въ круп-

нитѣ притежания, обаче, броятъ на притежанията и на площта на експлоатируемата земя сж величини по-голямѣ, отколкото съотвѣтнитѣ за царството.

Крупността на земевладѣнията въ отстѣпената територия се характеризира и отъ сръднитѣ размѣри на притежанията въ тритѣ категории: дребни, сръдни и крупни.

Така, сръдниятъ размѣръ на едно притежание въ отстѣпената областъ и общо въ царството е, както слѣдва:

Притежания	Въ царството (декари)	Въ отстѣпената область (декари)
Дребни (до 50 декара)	20.6	18.9
Сръдни (50—500 дек.)	109.2	132.8
Едри (повече отъ 500 дек.)	1,120.5	1,175.2
Изобщо:	62.8	109.3

Въобще, притежанията въ отстѣпената областъ сж много по-голямѣ, отколкото общо въ царството. Но което е характерно, то е, че въ отстѣпената областъ дребнитѣ притежания, или все едно дребнитѣ експлоатации, сж сравнително по-малко и по-дребни, отколкото въобще въ царството. Напротивъ, сръднитѣ и крупнитѣ експлоатации въ тази областъ сж относително повече, но сжщеврѣменно и по-крупни.

Тенденции въ развитието на земедѣлието. Най-важниятъ фактъ, който се наблюдава въ селскостопанскитѣ отношения на отстѣпена Добруджа, той е безсъмнѣние тенденцията на развитието на тѣзи отношения, която се рѣзко отличава отъ тая въ царството въобще. Въ въпроса за земевладѣнието у насъ, както въобще на всѣкъждѣ, централно мѣсто държи спорътъ около тенденцията на развитието на земедѣлието, около еволюцията на земедѣлската собственостъ. Не ще съмнѣние, тази еволюция може да бѣде доловена само чрезъ съпоставяне данни отъ двѣ планомѣрни наблюдения прѣзъ различни периоди, отстоящи единъ отъ другъ на значително разстояние. Такива данни ние притежаваме. Това сж двѣтъ анкети на нашата статистична дирекция относително земедѣлската собственостъ, извършени едната прѣзъ 1897., а другата прѣзъ 1908. год. Врѣмето, изтекло отъ първото наблюдение до второто, е точно единадесетъ години — врѣме достатъчно, за да се доловятъ чувствително измѣненіята, които ни интересуватъ. Анализирайки тия данни, ние дохождаме до заключения, които могатъ непосредствено да се извлѣкатъ отъ долната таблица, даннитѣ на която се отнасятъ до мѣстнитѣ притежания въ цѣлото царство, включително и отстѣпената територия на Ромъния.

На 100 отъ всички притежания на мѣстни стопани въ царството падатъ се:

Категории притеж.	Брой прѣзъ		Простран. прѣзъ	
	1897 г.	1908 г.	1897 г.	1908 г.
До 20 декара	29.8	30.2	3.9	4.0
Отъ 20 до 50 дек.	27.2	26.4	14.8	14.4
„ 50 до 100 „	25.4	25.3	28.8	29.0
„ 100 до 500 „	17.2	17.7	45.2	46.3
„ 500 до 1000 „	0.3	0.3	3.1	2.9
Повече отъ 1000 „	0.1	0.1	4.2	3.4
Всичко	100.0	100.0	100.0	100.0

Относителният брой на притежанията до 50 декара, както и на притежанията от 500 декара нагоръ, т. е. броят на дребните и едритъ имения, е намалѣл прѣзъ течение на единадесетътъ години, що отдѣлятъ едната анкета отъ другата. Паралелно съ това намалѣло е и тѣхното пространство. Напротивъ, срѣднитъ имения сж увеличени както по брой, тѣй и по пространство. Изглежда, че най-добръ сж се развивали притежанията отъ категорията 100 до 500 декара. Броятъ на най-дребнитъ притежания, по-малки отъ 20 декара, е абсолютно и относително увеличенъ значително. Тѣхното общо пространство — количеството на декаритъ — е сжщо увеличено.

Характеризираме земледѣлието въ България така: дребнитъ имения, запазвайки или слабо увеличавайки своитъ размѣри, намаляватъ, а срѣднитъ се развиватъ, увеличавайки своя брой; едритъ имения, обаче, намаляватъ по размѣръ, запазвайки относителния си брой. Слѣднитъ данни потвърждаватъ и допълватъ казаното. Тѣ се отнасятъ до срѣдния размѣръ на притежанията отъ различнитъ категории прѣзъ 1897. и 1908. год.

Категории притежания	Срѣденъ размѣръ на едно притежание прѣзъ	
	1897 г. (дек.)	1908 г. (дек.)
До 20 декара	8·2	8·3
Отъ 20 до 50 декари	34·3	34·3
„ 50 до 100 „	71·2	71·6
„ 100 до 500 „	165·3	163·4
„ 500 до 1000 „	660·7	658·8
Повече отъ 1000 „	2,304·3	2,241·4
Изобщо:	62·8	62·6

Слѣдователно, у най-дребнитъ — парцелнитъ — притежания, размѣритъ на които не надминаватъ 20 декара, се забѣлзва една слаба тенденция къмъ увеличение на площта имъ, дребнитъ запазватъ своитъ размѣри, а срѣднитъ и едритъ намаляватъ своята площъ, и то толкова по-чувствително, колкото притежанията сж по-крупни.

Тенденцията на земледѣлското развитие въ Добруджа е по-друга. Ето съответнитъ данни, които искаме да анализираме:

Категории притеж.	На 100 отъ всички мѣстни притежания въ Добруджа се падатъ:			
	Б р о й		Пространство	
	прѣзъ 1897 г.	1908 г.	прѣзъ 1897 г.	1908 г.
До 5 декара	11·0	12·0	0·2	0·3
Отъ 5 до 10 д.	4·8	6·2	0·3	0·4
„ 10 „ 20 „	7·1	9·0	0·9	1·2
„ 20 „ 50 „	18·0	19·9	5·5	6·3
„ 50 „ 100 „	26·5	23·8	16·8	15·9
„ 100 „ 500 „	29·7	26·2	47·3	44·8
„ 500 „ 1000 „	1·9	1·9	11·2	11·6
„ 1000 „ 2000 „	0·8	0·7	9·2	8·8
„ 2000 „ 3000 „	0·2	0·3	6·4	6·8
Повече отъ 5000 „	0·0	0·0	2·2	3·9
Всичко:	100·0	100·0	100·0	100·0

Дребнитъ и срѣднитъ притежания запазватъ и въ Добруджа сжщата тенденция на развитието, каквото се наблюдава общо въ царството: броятъ на най-дребнитъ стопанства се увеличава, увеличава се и относителната тѣхна цифра, съ слаба тенденция къмъ уголѣмяване размѣра на принадлежащата имъ земя; срѣднитъ стопанства намаляватъ и по отношение броя и по отношение количеството на припадащата имъ се земя. Обаче, крупнитъ стопанства, въ противовѣсъ на общата тенденция въ царството, тукъ не намалява нито относителния си брой, нито пъкъ относителното си пространство. Нѣщо повече дори, най-крупнитъ стопанства, едновременно съ увеличение абсолютната своя цифра, увеличаватъ и площта, която се пада срѣдно на притежание.

Относителният брой на най-крупнитъ притежания, които иматъ пространство отъ 1,000 декара нагоръ, въ Добруджа си запазватъ сжщия размѣръ, както прѣзъ 1897. година. Обаче относителната цифра на пространството, на количеството на декаритъ, отъ които се състоятъ тия притежания, е значително увеличена. Земята, слѣдователно, на тѣзи притежания е нараснала много повече, отколкото тѣхния брой. Едритъ стопанства, съ други думи, въ Добруджа иматъ тенденция да се увеличаватъ повече, когато пъкъ всички останали категории стопанства или запазватъ своитъ размѣри, или ги намаляватъ.

Долнитъ данни за срѣдния размѣръ на притежанията отъ различнитъ категории прѣзъ 1897. и 1908. год. още по убѣдително потвърждаватъ послѣдното положение

Категории притеж.	Срѣденъ размѣръ на едно притежание въ Добруджа.	
	прѣзъ 1897 г.	прѣзъ 1908 г.
До 20 декара	7·3	7·6
Отъ 20 до 50 д.	35·0	34·4
„ 50 „ 100 „	73·5	73·0
„ 100 „ 500 „	185·0	187·3
„ 500 „ 1000 „	680·0	678·4
Повече отъ 1000 „	1,902·5	2,085·8
Изобщо:	115·9	109·3

Въ България само отстъпена Добруджа е съ едро земевладѣние. Притежанията, които иматъ отъ 1,000 декара нагоръ пространство, общо въ България съставятъ 0·1%. Въ Добруджа тѣ сж 0·9% отъ всички притежания (включително мѣстни и паракендетни). Никждѣ другаде у насъ нѣма тѣй групирани въ такъвъ % крупни имения. По отношение на всички имения въ отдѣлнитъ окрѣзи, процентътъ на крупнитъ имения е най-голѣмъ въ Варна — 0·8%, послѣ иде Бургазъ — 0·2%, Видинъ, Плѣвецъ и Пловдивъ — по 0·1%, а въ всички останали окрѣзи тѣ сж по-малко дори и отъ 0·05%.

СТОПАНСКИ ОБЗОРЪ.

Законопроектът за контрола на парните котли и резервуари.

Преди няколко дни г. Министерът на търговията, промишлеността и труда е внесъл в Народното Събрание законопроект за контрола на парните котли и резервуари, съ приемането на който се попълва една голяма празнота в индустриалното ни законодателство. Истина е, че след създаването на индустрията в България постепенно се издадоха разни наредби по материята, която засяга предметния законопроект, но те сж непълни и не можах да дадат желанните резултати. Такива сж напр. наредбите в закона за полицията за железните пътници в България, които прѣдвижда правилника към глава V от закона за благоустройството, за опитване на котлите чрез хидравлическо налягане, но, както се спомена и по-горе, те далеч не отговарят на сегашното положение на техническото дѣло в България.

Според анкетата, направена от Главната дирекция на статистиката в края на 1909 год., в България е имало вече 152 двигатели с обща дѣеспособност крѣгло 13000 конски сили, от които 130 сж парни с обща дѣеспособност 12500 конски сили и с 162 парни котли с обща нагрѣвна повърхност 9000 кв. м. Но тези числа, без съмнѣно, сега значително сж порастнали, защото от тогава се построи няколко захарни фабрики, модерни тухларници и намѣсата на публичната власт, слѣдователно, е вече належаща.

Намѣсата на публичната власт в случая има за цѣль, преди всичко, да охрани от нещастие прислужниците — машинистите и огнярите, но тя с това намѣсване косвено спомага и за добиване на економически резултати от индустриалното прѣдприятие. На мнозина наши индустриалци парните котли остават негодни сравнително в много кратък срок и смѣняването им става належащо, защото, било по незнание, било по криворазбрана економия, не ги промѣняват или поправят своевременно.

Законопроектът съдържа 6 глави, а именно: I област на приложение; II начин на приложение; III контролна власт; IV поврѣда на парните котли; V наказания и VI прѣходни разпоредби, които обемат главно само принципите. Главната материя ще се уреди с правилници. Тази система е добра и е употребена в повечето държави, но дали тя ще може да бѣде сполучливо приложена у нас, като знаем нашите нрави, ние се съмняваме и смѣтаме, че, ако поне строителните норми бѣдат внесени в закона, ще бѣде по-добре.

Освѣтѣ това, в законопроекта не се споменава нищо за парните котли и резервуари, намирайки се в параходите с българско знаме и такива под чуждо знаме, които посѣщават българските пристанища и прѣвозват пътници. Според сегашния ред, обикновено параходните парни котли и резервуари се контролират от техническите органи на дружеството, при което сж осигурени параходите. Параходите на Бѣлг. търг. парох. д-во сж осигурени при английския Ллойдъ, който има много тежки условия за прѣвѣрката. Но, като имаме прѣдъ видъ, че осигурителното дѣло в България доста закрѣпна, ние сме напълно убѣдени, че нѣма да мине много време и ще бѣде възможно да застраховаме параходите си в нашата страна, още

повече че и самото дружество, по примѣра на подобни прѣдприятия в другите държави, вѣроятно ще образува свой осигурителен фондъ, в който случай и прѣвѣрката на котлите и пр. трѣбва да става по наредби, опрѣдѣлени от нашата власт. Според нашето мнѣние, в законопроекта трѣбва да се направят слѣдните забѣлѣжки към чл. 5.:

З а б ѣ л ѣ ж к а I. „Парните котли и резервуари на параходи, които плават под българско знаме и не сж застраховани при нѣкое признато от държавата осигурително дружество, подлежат на държавна контрола, съгласно настоящия законъ“.

З а б ѣ л ѣ ж к а II. „Ония от параходите, които плават под чуждо знаме и прѣвозват пътници в българските води, трѣбва да удостѣвяват прѣлъ българските морски власти по начинъ, който ще се опрѣдѣли в правилника, че прѣвѣрките на парните им котли и резервуари се извършва редовно, в смисъл на настоящия законъ: от компетентните власти на държавата, знамето, на която носятъ“.

На край ще забѣлѣжимъ, че, изобщо, законопроектът е грижливо съгледанъ и инициаторите му трѣбва да бѣдат похвалени. Би могло да се избѣгне употреблението на чужди изрази, каквито сж напр. „стабилни“, „прѣсуване“ и пр., които биха могли да бѣдат замѣнени с нашите „неподвиженъ“, „налягане“ и т. н. т.

Т. И. К.

Годишното събрание на Българското търг. параходно дружество в Варна*)

На 15. того, в помѣщението на Варненската борса, се състоя годишното акционерно събрание на акционерите на Българското търговско параходно дружество при слѣдния дневен редъ:

1. Докладъ на Прѣвѣрителния и Управителния съвети, одобрѣние баланса и смѣтката „Загуби и печалби“ за 1914. год. и освобождаване от отговорност Управителния съветъ.

2. Одобрѣние рѣшението на Управителния съветъ, протоколъ № 20 от 28. юний 1914. год. по отношение бюджета на дружеството за второто полугодие на 1914. год.

3. Гласуване бюджета за 1915. година и

4. Избиране двама членове на Управит. съветъ.

За правителственъ делегатъ, специално за това събрание, бѣше изиратенъ г. Р. Радевъ, прѣдседател на Прѣвѣрителния съветъ при Б. Н. Б., който прѣдставляваше държавните 1250 акции с 100 гласа. Акционери присѣтствуваха около 30, които прѣдставляваха 2267 акции.

Слѣд като се избра бюро, съобразно с наредбите на устава на дружеството, прочете се доклада на Управителния съветъ по дѣйността на дружеството за изтеклата 1914. год., а слѣдъ туй и оня на Прѣвѣрителния съветъ. Слѣдъ незначителни дебати по докладите, прие се прѣдставеният баланс и смѣтката „Загуби и печалби“ за 1914. г., споредъ които ще се раздадат по 8%, сир. по 32 лева дивидендъ за всѣка акция.

Прие се сѣщо и другите точки от дневния редъ.

За 1915. год. се гласува сѣщия бюджетъ, какъвто е билъ прѣзъ 1914. год., като ще се прилага сж съкращенията, които сегашните обстоятелства сж наложили на съвета да направи.

*) Балансът на д-вото е напечатанъ в миналата кн. на списанието, стр. XLII.

При гласуване бюджета, нѣкои отъ акционеритѣ пожелаха да узнаятъ, какво ще бѣде положението на дружеството прѣзъ текущата година и при тия неблагоприятни обстоятелства, въ които се намираме сега и които могатъ да продължатъ още дълго врѣме. Отъ даденитѣ обяснения отъ управлението на дружеството ставаше ясно, че сж взети всички мѣрки, щото при тая минимална дѣйностъ на параходитѣ и субсидията, която получава дружеството отъ държавата, да може да се покрива разхода и да не страда актива на дружеството и съ цифри на рѣка се изтъкна, че би могло да се очаква и прѣзъ настоящата година задоволителни резултати отъ работата на дружеството, ако, разбира се, не се явятъ нови непрѣдвидени обстоятелства.

По-нататѣкъ, прѣзъ врѣме разискванията на другитѣ въпроси, повдигна се сжщо въпроса и за приемане на новия договоръ на дружеството съ държавата. Прѣдседателятъ на Управителния съвѣтъ изтъкна, че и въ това направление е направено всичко зависящо отъ съвѣта за приключване на този въпросъ, но при днешнитѣ обстоятелства не е могло да се успѣе до сега, като добави, че при наличността на писменното съгласие на правителството за продължение срока на дружеството при старитѣ условия до окончателното приемане на договора и при факта, че камарата е гласувала вече въ бюджета си субсидия за рейситѣ на дружествениѣ параходи за миналата и настоящата години, положението на дружеството въ нищо не се застрашава, макаръ и да не е приетъ новия договоръ съ държавата. При все това, той се надѣва, че и съ тоя въпросъ скоро ще се свърши, като каза, че не е чудно днесъ-утрѣ да се получи съобщение, че Министерския съвѣтъ се е занималъ вече съ него. Подобна декларация даде и правителствения делегатъ, като добави още, че взема бѣлѣжка отъ изказанитѣ желаня на г. г. акционеритѣ и ще докладва на министра, като ще го моли да разпреди за ускорение уреждането на въпроса.

За членове на Управителния съвѣтъ се прѣзбраха съ абсолютно болшинство сжщитѣ двама членове, които излизаха по старшинство, именно: К. Ранковъ и Зл. Бръчковъ.

Отъ отчета на дружеството за дѣйността му прѣзъ изтеклата година ще се възползуваме отъ случая да кажемъ нѣколко думи върху сегашното положение на сжщото.

Основниятъ капиталъ на дружеството възлиза на 1,468,800 лева, съставенъ отъ 3,762 акции по лева 400 — номинални, отъ които 351 акции безименни, 2,071 — поименни и 1,250 на държавата.

Запасниятъ капиталъ възлиза на 419,035·56 лв. и съставлява 28.60% отъ основния капиталъ. За забѣлѣзване е, че основния капиталъ на д-ството е порастналъ въ едно кѣсо врѣме до толкова, че почти се е доближилъ до цифрата, опрѣдѣлена въ устава (чл. 46), слѣдъ което нѣма да има нужда да се задържа каквото и да е отъ печалбитѣ за него, съ което ще се даде възможностъ да се образуватъ други фондове отъ естество да закрѣпятъ дружеството.

Освѣнъ това, въ баланса фигурира сумата лева 25,000, отдѣлена отъ печалбитѣ за 1913. година. Какво е назначението на този фондъ, ний не знаемъ, по това е едно перо, което увеличава резервата на дружеството.

Отъ активнитѣ пера ще разгледаме само слѣднитѣ:

1. Дружествени параходи:

Параходитѣ на дружеството слѣдъ амортизацията имъ на 31.XII. 1914. год струватъ всичко лева

1,390,201, при което единия отъ параходитѣ, а именно „София“, е минатъ съ стойностъ само 1 левъ.

Тая цифра, сравнена съ покупната стойностъ на параходитѣ, а именно 2,923,569 лева, показва, че за намаление стойността на параходитѣ се е отдѣлило една значителна сума отъ 1,552,336 лева, когато, отъ друга страна, до колкото знаемъ, параходитѣ сж поддържани добрѣ и днесъ сж годни за употребление още за дълго врѣме, отъ което слѣдва, че голѣма частъ отъ сумитѣ за амортизацията може да се смѣта като економия за акционеритѣ на дружеството, толкова повече, че днешната цѣна на параходитѣ, вслѣдствие настѣпилитѣ събития, е значително повишена.

Второ нѣщо отъ актива на дружествения балансъ, което заслужава внимание, е наличността на дружеството въ банцитѣ и касата — лв. 643,807·40 и то слѣдъ като е изплатена прѣзъ 1913. г. стойността на новия параходъ „Ц. Фердинандъ“ лева 822,245 — Сумата лв. 189,039·91 въ Ч. Л. и учрѣждения би намалила тая наличностъ, но тя се компенсира отъ активнитѣ пера: лв. 134,623·60, които дължи държавата на дружеството за невнесена редовно субсидия за 1914. год., лв. 20,487·01 суми на лице въ агенцията на дружеството и лева 30,267·55, които има да получава отъ своитѣ осигурители за останали прѣзъ годината аварии, или всичко лева зл. 185,378·16, като не смѣтаме и лв. 31,148·36 — стойността на материалитѣ и вжглищата на лице на 31.XII.1914. година.

Ще се спремъ за малко и на смѣтката „загуби и печалби“ на 31.XII 1914. г. Общата сума на приходъ отъ навло отъ стоки, пѣтници, багажи, дизбарко и субсидия възлиза на 1,658,061·31 лв. Разходитѣ за сжщото врѣме възлизатъ на 1,358,606·39.

Значи, остава единъ излишекъ отъ 276,453·92 лв., отъ които, като се спада лв. 135,699 — за годишна амортизация на параходитѣ и мобилитѣ, остава чиста печалба лв. 140,755·92, която се раздѣля: 5% за тантиеми лева 6,715·50; 12% за запасагъ капиталъ лв. 16,536·42 и остатѣка лева 117,504 — за раздаване като дивидендъ по лв. 32 — на акция отъ 400 лева номинални, или 8% върху капитала на дружеството. Приятно ни е да констатираме, че дружеството отъ 1911. година насетнѣ дава всѣка година добра печалба. За 1911. год. е дадено по 15 лева на акция, за 1912. г. по 24 лева; за 1913 год. по 32 — лв. и за 1914. година по лв. 32 — Прѣзъ послѣднитѣ двѣ години дружеството е работило само по половина година, вслѣдствие балканската и общоевропейската войни и все пакъ процента на печалбата трѣбва да смѣтаме за задоволителенъ за подобно прѣдприятие и дори е въ тенденция да се увеличава.

Б. Външенъ.

Империализмътъ на Германия като плодъ на економическото ѝ развитие.

Рѣдко въ историята на народитѣ има примѣри на тъй бързо, солидно и гигантско развитие, както това на германцитѣ. Това е толкова по-важно, че германцитѣ не населяватъ обѣтовани, много плодородни земи; географически не разполагатъ съ удобни и богати морски брѣгове, а, при това, заобиколени сж съ много по-стари, силни и културни страни. Не „случаятъ“, „щастливото стечение на обстоятелствата и събитията“ и т. н. издигнаха Германия, за да бѣде страшилище на Европа,

ако не и на цѣлия свѣтъ, а трудолюбието, желѣзната воля, характера и системната работа на германците къмъ извоюване мѣстото си въ Европа и свѣта, направиха отъ Германия първостепенна търговско-индустриална страна, несравнима военна сила и виденъ факторъ въ културата. Това, което англичаните наричатъ *self made man* (самъ въздигналъ се човѣкъ), приложено къмъ цѣла държава и народъ, най-добъръ се оправдава отъ Германия и германците.

За малките народи, и особно за насъ, които въ сѣщо малкъ периодъ на развитие дадохме редъ доказателства за свѣтли бждини, примѣрътъ на Германия по пътя на мирния прогресъ остава образецъ и насждъ.

Бждащето ще покаже, до колко Германия въ днешната война е оправдала или изневѣрила съзнанието на максималните си сили — нѣщо, за което ще се атестира, подобно у насъ, нейната дипломация, но не и народъ — но това не ни интересува тукъ. Дълбоко сътресена или сломена слѣдъ войната — активътъ на Германия до тая война, и дори до евентуалното ѝ поразяване, остава феноменъ въ историята. Важно е, значи, за насъ да видимъ, какъ Германия само за $\frac{1}{2}$ вѣкъ се издигна до това си величие, на какво се дължи то и какво сѣществуено можемъ да почерпимъ отъ него за себе си.

* * *

Крайгълъниятъ камъкъ на германското повдигане е удивителното, достойно за назидание, особно за насъ, *стопанско развитие* на Германия. Историята на народите показва, че *политическиятъ* аспирации иматъ *raison d'être*, ставатъ назрѣли и оставятъ трайни плодове, когато сж положени главно на *економическата еволюция*, на дадени *стопански* интереси, когато стопанството вжтрѣ въ старитѣ граници на държавитѣ е тъй обособено и подигнато, че очѣртава бждащитѣ имъ по-широки граници, още прѣди да бждатъ тѣ наложени съ огънь и желѣзо, когато цѣлъ народъ въ всички негови класи се проникне отъ съзнанието и стане изразителъ на тая *експанзивностъ*, която шаблонната история регистрира само като *политически* фактъ. Ето защо, народъ съ примитивно и слабо стопанство не може да води завоевателна политика, освѣнъ ако се въодушевява отъ етнически идеи и религиозенъ фанатизмъ — това, което е първичния и най-несигуренъ стадий на националната експанзивностъ — нито пъкъ може да има гаранции за *самостоятелно стопанско развитие*, безъ каквото не би могълъ не само да оправдае, но и да задържи плодетѣ на своитѣ чисто *политически* усилия.

Тѣй нарѣчения *германски империализмъ* е идея на германската *економическа* еволюция, плодъ на чрѣзмѣрно развитиѣ се германска *индустрия* и *търговия*. Тоя *империализмъ* — мимо спекулирането съ него въ науката — е програма на режимъ, приложенъ отъ *економиката* къмъ *политиката*, и до колкото засѣга Германия, като международна единица, стана *въруу* на нейните вдѣховители, императорѣ, държавници и народъ. На германския империализмъ се дължи и прѣдизвикания отъ него английски такъвъ, особно отъ врѣме на трансвалската война, и въ най-ново врѣме тоя на „республиканска“ Франция съ подигането на Марокския въпросъ. Това е ера на капитализирането на цѣли държави — ера, въ която ролята на капиталистическия *слоеве* въ дадена държава се играе вече отъ дадени *цѣли* държави. И наистина, днешните *държави*, като международни единици всрѣдъ обществото на

народите, идатъ като резултатъ и се развиватъ по сѣщия пътъ на *индивидитѣ* и *класитѣ*, като социалъ-економически и политически фактори въ дадена държава.

До 1871. год. основната народна проблема на Прусия бѣ обединението на германците — епилогъ на нова история, принципъ на ново бждаще. Постигната тя — наложи ѝ се друга: Германия, вече извоювала си мѣстото на *европейска сила* съ всички вжтрѣшни срѣдства и респектъ за такава, втурна се въ *всесвѣтската политика*, за да стане самата тя *всесвѣтска държава*, съ роля въ *мировата история*. Тия етапи отъ „политическата“ еволюция на Германия не почиваха само на едно желание и въ сѣщията си не бѣха политически. Отъ 1871. г. Германия съ свои и чужди капитали, съ държавна и частна инициатива, съ трудъ и умѣние, повдигна не само за вжтрѣшните си нужди, но и за външни такива, своитѣ индустрии и търговия, за да ги обърне въ навечерието на настоящата война въ заплашващи търговията и индустрията на страни по-стари, по-морски и по-богати, като Англия, Франция и С.-Щати. Германскиятъ империализмъ, слѣдователно, бѣ неизбеженъ резултатъ отъ народния животъ, отъ *економическата еволюция* на Германия.

Отъ *хуманитаризма* на XVIII-я вѣкъ, прѣзъ *национализма* на XIX-я, Германия дойде до *народния империализмъ* на XX-я вѣкъ. Въ основата на характеристичните му чѣрти: развой на морските сили, териториални придобивки и колосални сухопътни въоръжения, лежатъ *колониалната* и *търговска експанзивностъ* на Германия, безъ която бѣха немислими огромните увеличения на бюджетитѣ и чисти отъ финансови сътрѣсения.

Германските колонии отначало имаха чисто *търговски* характеръ. Това, обаче, трая само до 1890 г. когато германската политика рѣзко промѣни своята ориентировка. Отъ национализма на Бисмаркъ, Германия мина въ империализма на Вилхелмъ II. По тия етапи не малко допринесоха германски философи и литератори, начиная отъ Лайбницъ, Лесингъ, Клопштокъ, Хердеръ, Хегелъ, Гервингусъ и т. н., за да свършимъ съ Нитче, Трайчке, Бюловъ и самия Вилхелмъ II.

Прѣзъ 1871. г. Германия броеше само 41 милиона души, а сега 67. Въ 1906. г. прѣвеса на раждаемостъта бѣ съ 910,275 души, или съ 14.88% (въ Франция само съ 26,651 души). Тия цифри не малко послужиха за повдигането на националната гордостъ и експанзивната амбиция на пангерманиститѣ.

По занятие населението на Германия се разпрѣдѣля така:

	Прѣзъ 1882 г.:	Прѣзъ 1907 г.:
Земледѣлци	42.5%	28.6%
Индустрия и мини	35.5%	42.8%
Търговия и прѣвозъ	10.0%	13.4%
Разни	12.0%	15.2%

Напливътъ на населението отъ полетата къмъ градоветѣ, отъ земледѣлнето къмъ индустрията и търговията, е явенъ, но споредъ Helfferich, именно нему се дължи увеличаването на герм. население въ такива пропорции (Deutschlands Volkswohlstand, 1888.—1913., s. 20).

Индустриалната експанзивностъ на Германия даде на населението ѝ работа и прѣпитание, спаси го отъ свръхнаселеностъта, а отъ естественото му увеличение направил източникъ на постоянно растящо благоденствие.

Економическия напредък на Германия се гарантира от съдържанието на три елемента: *техниката, економическата организация и образованието*. *Техниката* допринесе за развиващата се парна сила, електрическа енергия, газови мотори, прогресъ въ химията и т. н., а *економическата организация* — за раздѣленото и концентрацията на труда. Раздѣлянето на труда намѣри въ професионалното образование сръдството за по-плодотворното прилагане, а концентрацията на труда използва образоването на голѣмитѣ капитали и новитѣ крупни прѣдприятия, като насъщни сръдства за нарастването на индустриалната продуктивностъ.

Растежътъ на анонимнитѣ д-ва и на кредитнитѣ учрѣждения позволи съединяването на капитали, принадлежащи на множество лица отъ разни економически положения и даде на производството богати сръдства. Какъ сж расли капиталитѣ въ Германия, се вижда отъ обстоятелството, че въ 1886.—1887. тукъ е имало 74 д-ва съ по 10 милиона марки и повече, а въ 1909. г. 229 такива! При това, депозититѣ въ банцитѣ, кооперативнитѣ д-ва и спестовнитѣ каси отъ 6½ милиарда марки, прѣзъ послѣднитѣ 25 години сж се покачили на 30 милиарди! (M. Riccardo Volta въ „H. Antolog“, ottobre, 1914, p. 275).

Тѣснитѣ редове не ни позволяватъ да прѣдставимъ пълната картина на извършенитѣ отъ Германия прогреси въ всички прояви на економическия животъ. Това, което трѣбва да подчертаемъ, то е, какъ огромното разширяване на германската економическа дѣйностъ допринесе за насочване на германската политика къмъ тая *Weltpolitik*, която има за субстрактъ тѣй нарѣчената *Weltwirtschaft* или трансформирането на *народното стопанство* въ *всесвѣтско* такова (ibid.). Трѣбва да се забѣлжи, че въ необикновения импулъс къмъ индустриитѣ, Германия не е прѣнебрѣгнала земледѣлието и, било за събсѣнитѣ продукти или необходимитѣ такива за индустриитѣ, е достигнала резултати, чийто цифри показватъ съотвѣтно увеличение.

Откъмъ богатство на кам. вжглица, които заедно съ жельзото сж основа на индустриитѣ. Германия иде на трето мѣсто слѣдъ С.-Щати и Англия, обаче, нейнитѣ недра се считатъ за най-дълготрайни. При това, отъ 1887. г. германското производство на жельзо се е утроило (отъ 10 на 30 мил. тона).

Развоятъ на германското производство въ всички отрасли е, наистина, достоенъ за удивление. Нарастнала е вътрѣшната консумация и, слѣдователно, търговията съ разнитѣ части на империята, като послѣдница отъ увеличаването на населението и неговото благосъстояние; нарастнала е и търговията съ външния свѣтъ и то въ *по-големи* размѣри сравнително останалитѣ държави:

Външна търговия прѣзъ 1912. г. (въ м. марки):

	Вносъ	Износъ	Всичко:	Увелич. сръщу 1887. год.
Герм. мѣтн. съюзъ	10691.4	8956.8	19648.2	214.7%
Англия	12914.4	9943.7	22858.1	113.1%
Съед.-Щати	6800.9	9115.3	15916.2	173.3%
Франция	6360.7	5309.7	11669.8	98.1%

Прѣзъ 1887. г. Германия въ външната търговия се равняваше на Франция, а днесъ я надминава съ повече отъ половината; външната ѣ търговия тогава бѣ малко повече отъ 50% на английската, а днесъ е 85% отъ сжщата.

Външната търговия на Германия по континенти (въ милионѣ марки):

	Вносъ		Износъ	
	1889. г.	1912. г.	1889. г.	1912. г.
Европа	3239.9	6008.0	2509.7	6743.6
Африка	39.6	478.6	22.1	185.3
Азия	128.2	1006.3	84.3	420.2
Америка	635.4	2885.4	613.6	1496.4
Австралия и Полин.	35.1	304.2	23.5	99.9

Германския прогресъ въ обмѣната съ външния свѣтъ имаше за корелативъ увеличението на търговската флота, и въ това отношение Германия достигна до положение да върви само слѣдъ Англия. На 1. януарий 1888. г. герм. търговска флота броеше едва 1,240,182 тонажъ, а на 1. януарий 1913 г. достигна 3,153,724 тонажъ. Числото на търговскитѣ и параходи отъ 717 се качи на 2098.

Въпрѣки малкото си протежение на брѣгове и то съ не тѣй благоприятна конфигурация, Германия си извоюва едно отъ първитѣ мѣста сръдъ морскитѣ държави. Това е резултатъ отъ сигурнитѣ основи на герм. народенъ трудъ и отъ продуктивнитѣ сили на самата германска народостопанска дѣйностъ. И наистина, думитѣ на Вилхелмъ II прѣди 20 години, какво „Die Welt Steht unter dem Zeichen des Verkehrs“, (свѣтътъ се намира подъ знаменето на обмѣната) се прилагатъ най-добрѣ къмъ германския активъ въ тая посока.

И тѣй, силата и величието на Германия се дължатъ на нейния економически напредъкъ, на чрѣзмѣрно развититѣ се нейни индустрии и търговия, които фактори, както изтъква князь Бюловъ въ „Germania Imperiale“ (Milano, 1914., p. 260), станаха сигурни поддръжници на огромнитѣ германски въоръжения по сухо и по море. Сжщитѣ тия фактори прѣхранваха и употребяваха за работа голѣмитѣ прирастъци отъ герм. население, които по-рано се губѣха въ застрашителната герм. емиграция. Сжщитѣ тия фактори насочиха Германия къмъ моретата, а нуждата отъ все по-нови пазари за индустриалнитѣ ѣ произведения я насочи къмъ слобиването съ колонии — отъ тукъ и повдигането на Германия въ степенъ на *мирова сила*. (До днешната война Германия имаше 2,900,000 кв. км. колонии съ 11 милиона туземци и 30,000 бѣли. Вънъ отъ границитѣ си тя брои 15 милиона нѣмци).

Девизътъ на герм. търговецъ е: „mein Feld ist die Welt“ (моето поле е цѣлия свѣтъ). Германския прѣдприемчивъ духъ и капитали създадоха и въ чужди, далечни страни, крупни строежи прѣзъ послѣднитѣ 30 години: електрич. прѣдприятия, иригационни работи, жельзопѣтти линии, като Багдадската напр., тая на Шантунгъ и т. н. Въ мирната конкуренция, германското народно стопанство — съ своята солидностъ и изправностъ — се чувствуваше достатѣчно силно въ запазването и разширяването на подобающото му мѣсто.

Германската *Weltpolitik* (всемирна политика) имаше всички нужни елементи за германската *Weltwirtschaft* (всемирно стопанство), която пъкъ намислеше най-големия си изразъ въ грамадната външна търговия и имаше за сжществени органи едноврѣменното развитие на едрата индустрия, на колониалното проникване, на търговската и военни флоти. Но всесвѣтската политика на Германия, нейния империализмъ, не можеше безъ да се сблъска съ другъ империализмъ — английския, — безъ да прѣдизвика страхъ, завистъ и подозрѣния у другитѣ държави. Герм. *Weltpolitik* усилваше англо-германската економическа конкуренция и съ изгубеното си равновѣсие въ дипломатическитѣ расчѣти и ком-

бинации, допринесе за сближението на Англия, Франция и Русия. По тоя начин герм. *Weltpolitik* стана източникът на редъ международни осложнения, които по-вече отъ веднъжъ нарушиха стабилността на европейския, ако не и на всесвѣтски миръ (Марокския въпросъ, сферитъ на влияние въ М. Азия, балканската война и австро-сръбския конфликтъ).

За изтъкване е още тая важна чѣрта на герм. империализмъ, че той, мимо извоюваното прѣдоминирующе положение за Германия между останалитъ сили, цѣлѣше свързването въ по здрави и тѣсни връзки на солидарностъ германцитъ вътрѣ и вънъ отъ империята, организирането на всички германски отломъци, всички германски емиграционни колонии въ чужбина, интересувайки се, при това, за разпространяването на германската култура по цѣлия свѣтъ чрѣзъ училищата, науката и книгитъ. Това бѣ смисъла на „Deutschland über alles“.

Прѣзъ 1906 г. 14 ноемврий князь Бюловъ каза слѣднитъ бѣлжжити думи: „Задачата на нашата генерация е да защити позицията ни на континента — база на всесвѣтското ни положение, — да култивира интереситъ ни отъ океана и да води все-свѣтска политика справедлива, разумна и вѣщо измѣрена, по начинъ да не повреди сигурността на германския народъ и да не застраши бждащето на германизма.“

Близкото бждаще ще ни покаже, до колко Германия е могла и знаела да изпълни тѣй прѣдписанитъ ѝ задачи и да ли за придобиването на едно „по-голъмо мѣсто подъ слънцето“ е подобрила или компрометирала собственото си политическо и економическо положение. **Д-ръ С. Табаковъ.**

Търговията на Франция прѣзъ първитъ 10 мѣсеци на 1914. година.

Управлението на митницитъ току-що е публикувало даннитъ за търговията на Франция прѣзъ първитъ 10 мѣсеца на 1914. год.

Вносътъ възлиза на 5,693 милиона срѣщу 6,832 милиона франка прѣзъ 1913. или едно намаление отъ 1,140 милиона франка.

Износътъ възлиза на 4,422 милиона франка срѣщу 5,639 милиона прѣзъ 1913. или едно намаление отъ 1,217 милиона франка.

Общото намаление, прочее, е отъ 2,312 милиона, близо 2½ милиарда франка, или 20%.

На края на м. юлий, за първитъ седемъ мѣсеци, вносътъ прѣзъ 1914. год. възлиза на 4,963 милиона срѣщу 4,910 милиона прѣзъ 1913., а износа — на 3,844 милиона срѣщу 3,910 милиона. Вижда се, че размѣрътъ на търговията прѣзъ първата половина на тия двѣ години е билъ почти еднакъвъ. Загубата отъ 2 милиарда и половина спада единствено къмъ тритъ мѣсеци отъ войната.

При все че войната започна прѣзъ врѣме, когато реколтата не бѣше напълно събрана, и при все че нуждитъ на армията бѣха много голѣми, вноса на зърнени храни и брашна е по-незначителенъ прѣзъ 1914. г. въ сравнение съ тоя прѣзъ 1913. г. — 2,276,000, срѣщу 2,378,000 тона.

Вносътъ на добитъкъ е сжщо намаленъ: 44,000 срѣщу 56,000 тона; тоя на месото е малко увеличенъ: 14,000 срѣщу 13,000. Тоя на захарта е увеличенъ съ 27,000 тона.

Намалението на износа засѣга главно платовѣтъ: коприненитъ платове губятъ 53 милиона; 275 милиона намѣсто 328, но все пакъ тая цифра е по-висока отъ срѣдната цифра на 5-тѣхъ години 1908.

— 1912., която бѣше 250 милиона. На 31. юлий, износа на прана вълна е възлизалъ на 178 милиона прѣзъ 1914., когато прѣзъ 1913. г. той възлизалъ на 126 милиона. Отъ тая дата насамъ, износъ свършено спира. Износа на дамски облѣкла се явява малко засѣгнатъ: 122 милиона срѣщу 126. Чужденцитъ не се отказватъ отъ парижкитъ моди. По отношение на тая индустрия, войната не бѣ причина за голѣма безработица.

Износътъ на вълнени платове възлиза къмъ края на м. юлий на 131 мил. лева. Тя достигна въ края на октомврий до 149, или 18 милиона въ повече, но миналата 1913. година е била 183 милиона.

Износа на памучни платове на края на юлий е билъ приблизително сжщия, както миналата година. Но на края на октомврий той е само 256 милиона, вмѣсто 311. Срѣдната цифра на 5-тѣхъ год. 1908. — 1912. е била 269 милиона, или едно намаление малко по-вече отъ 4%.

Тия намаления, важни по отношение на 1913., нѣматъ катастрофаленъ характеръ.

Английската търговия прѣзъ 1914. г.

Търговията на Англия за 1914. година е съ л. ст. 180,400,000 по-малко въ сравнение съ тая прѣзъ 1913. год.; тя възлиза на 1,223 милиона лири стерлинги (или повече отъ 30,600 милиона франка). Търговията на никоя друга държава въ мирно врѣме не се е приближавала до тая цифра.

Цифрата на износа е л. ст. 430 милиона, съ едно намаление отъ л. ст. 95 милиона, или 18% въ сравнение съ 1913. год.

Цифрата на вноса е л. ст. 697,400,000, съ едно намаление отъ л. ст. 71,300,000 или 9%.

Цифрата на новозноса е л. ст. 95,600,000 съ едно намаление отъ л. ст. 14,000,000 или 18%.

Въ тия цифри не влизатъ праткитъ на английското правителство за воюващитъ му армии. Иначе, цифритъ биха били много по-голѣми. Отъ друга страна, ако индустриалцитъ, които работятъ за военнитъ нужди на държавата, работѣха за частната индустрия, тѣ биха прибавили една значителна цифра къмъ износа, който изчезна.

Търговията прѣзъ м. декемврий е възлижала на л. ст. 99,500,000, когато тая прѣзъ мѣсець ноемврий — на л. ст. 86,250,000.

Увеличението се забѣлѣзва особено въ вноса на хранителни произведения, питиета и тютюнъ — за л. ст. 11,500,000.

За цѣлата 1914. г. вноса на памукъ е намалѣлъ съ 716,000 квинтала по количество и съ л. ст. 5,300,000 по стойностъ.

Тоя на вълната, на петрола и на каучука е увеличенъ.

Износъ на памучни конци е намалѣлъ съ л. ст. 735,000, а тоя на памучни платове съ л. ст. 3,618,000. Можеха да се очакватъ много по-тежки загуби.

Външната търговия на Русия прѣзъ 1914. год.

Външната търговия прѣзъ европейската граница отъ 1. януарий до 30. декемврий (въ хиляди рубли)

Износъ	1914 г.	856,354	срѣщу	1,420,949	прѣзъ 1913. г.
—	1912 г.	1,428,037	„	1,514,014	„ 1911. г.
Вносъ	1914 г.	920,782	„	1,220,474	„ 1913. г.
—	1912 г.	1,036,790	„	1,022,664	„ 1911. г.

Прѣзъ азиатската граница

Износъ	1914 г.	85,455	срѣщу	97,362	прѣзъ 1913. г.
—	1912 г.	88,153	„	73,455	„ 1911. г.
Вносъ	1914 г.	173,110	„	151,254	„ 1913. г.
—	1912 г.	134,266	„	128,311	„ 1911. г.

КНИЖНИНА.

Въ този отдѣлъ ще се отбѣлѣзватъ всички постъпления, било въ редакцията на списанието, било въ библиотеката на камарата. Това отбѣлѣзване ще се съпровожда съ кратки бѣлѣжки и рецензии за съдържанието на всѣко издание, което може да интересува нашитѣ четци.

Der Aussenhandel Bulgariens mit besonderer Berücksichtigung des Exports, отъ д-ръ П. Константиновъ, Zürich и Leipzig 1914 г.

Единъ младъ българинъ си е поставилъ похвалната задача да завърши своето университетско образование съ дисертация върху нашата външна търговия. Въпросъ, колкото крупенъ, поради значението, което търговията ни съ чуждитѣ страни има за народното стопанство, толкова и изискващъ сериозно третиране.

Трудътъ на д-ръ Константиновъ, при изработването на който той е ималъ на рѣка като източници: протоколитѣ на търговскитѣ инд. камари, публикациитѣ на Глав. дирекция на статистиката (очудва отсъствието на дневникитѣ на Народното събрание!) и цѣлата почти, отъ шо-голъ значение литература, засѣгаща третиранитѣ отъ него въпроси, е раздѣленъ на три части. За изходенъ пунктъ му служи съображението, че международниятъ стокообмѣнъ добива отъ година на година все по-голъмо значение и така свързва отдѣлнитѣ народни стопанства, та ги поставя въ голѣма зависимостъ едно отъ друго. Стари стопански области се сближаватъ, нови се обособяватъ и започватъ да играятъ извѣстна роля въ свѣтовното стопанство. Такава една „нова стопанска областъ е и България“, относно която, авторътъ си поставя задачата: „да прѣдстави и, до извѣстна степенъ, да оясни влѣтането на българското народно стопанство въ свѣтското“.

Първата частъ е посвѣтена на едно кратко излагане възгледитѣ, които днесъ паруватъ въ политическата економия върху чуждестранниятъ стокообмѣнъ, търговскиятъ и платеженъ балансъ и амбиалниятъ курсъ. Това е теорията на международната търговия, въ най-широкия смисълъ на думата, скицирана по съчиненията на бѣлѣжити економисти и поставена въ началото на разглеждания трудъ, въфротно, съ цѣлъ да се обяснятъ, на немного свѣдущия четецъ, нѣкои понятия, познаването на които би улеснило разбирането на понататъшното изложение.

Втората частъ има прѣдназначението да характеризира българското народно стопанство. Въ петъ отдѣлни глави сж разгледани послѣдователно: население, земледѣлие, занаяти, ж. п. дѣло и търговска политика. Общъ признакъ на много писани отъ българи дисертации е, че тѣ съдържатъ сжщата тази материя, съ тази само разлика, че въ нѣкои случаи тя се явява необходима и въ по-прѣка връзка съ сжщността на третираната тема, а въ други — е почти излишна. Навсѣкждѣ, обаче, тя се обяснява по-вече съ желанието на професоритѣ, подъ ръководството на които се изработватъ дисертациитѣ, да иматъ на рѣка данни досѣжно народното стопанство на една малко позната тѣмъ страна, отколкото на съзнанието у самитѣ автори, че това е една необходима прѣдпоставка за пълнотата на разработваната тема. Въ дадения случай, намъ се струва, че авторътъ напрасно и безъ особена нужда се е разпрострѣлъ по отношение на глава II, III и IV. Характернитѣ бѣлѣзи на нашето земледѣлие, на занаятчийското ни и индустриално развитие, както и на ж. п. строителство въ страната, биха могли да бждатъ изтъкнати въ много по-сбита форма, отъ която прѣгледността на работата би само спечелила. Много по-важно е да се очертаятъ елементитѣ на едно народно стопанство и насокитѣ, по които то се развива, подъ лупата на критическото разглеждане, отколкото да се цитиратъ, въ докладна форма, цифри на много отъ които необходимостта би могла да се оспорва. Тѣкмо обратното слѣдва да се изтъкне по отношение на глава V — търговската ни политика — която се явява недостатъчно развита. Въ едно съчинение по нашата чуждестранна търговия, този въпросъ не може да не заса едно отъ най-сжщественитѣ мѣста. Тукъ му е било мѣстото, най-подробно да се разгледа извършеното отъ страна на държавата за подпомагане развитието на търговията ни съ чуждитѣ страни, не само съ търговскитѣ договори, а и съ дѣйностъ отъ по-друго естество и главно тази дѣйностъ да се

подложи на извѣстна прѣцѣнка, да се изтъкнатъ нейнитѣ положителни и отрицателни страни. Това авторътъ не е направилъ. Той дава само едно хронологично изложение на нашитѣ досегашни търговско-политични съглашения съ чуждитѣ страни, безъ да полага на сжщественъ разборъ, нито тѣхъ и резултатитѣ имъ, нито замислитѣ и дѣйствиата на държавата, като върховна ръководителка на търговската ни политика. А отъ формално гледище, ние намираме, че мѣстото на тази глава — слѣдъ като авторътъ не е намѣрилъ за нужно да я доразвие за смѣтка на прѣдшествувашитѣ, даже и до размѣритѣ на самостоеенъ отдѣлъ — по би подходило да е въ третата частъ на книгата, съ която вече се пристѣпва къмъ сжщността на темата: чуждестранната търговия на България.

Кратки бѣлѣжки обясняватъ, прѣди всичко, начинитѣ на добиване и прѣработване статистически материали, съ който авторътъ е опериралъ при изработването на своето съчинение. Слѣдва, по-нататкъ, глава втора, която съдържа общи бѣлѣжки върху българската външна търговия. Тукъ се прослѣдва движението на вноса и износа отъ 1886. до края на 1911. год., отбѣлѣзва се тѣхното значително нарастване (165%) и се обяснява колебливостта имъ съ тѣхната голѣма зависимостъ отъ реколтата въ България. Подложенъ е на изслѣждане, слѣдъ това, търговскиятъ ни балансъ, който, изцѣло взето, е пасивенъ. Произтичащитѣ отъ това задължения се покриватъ съ сключване въ чужбина заеми. Държавата е задължена къмъ края на 1909. г. съ 752,538,000 лв., а общинитѣ съ 42,290,000 лв. Причинитѣ на пасивния ни търговски балансъ, авторътъ намира въ низкото културно ниво, на което още стоимъ и въ свързаната съ него необходимостъ отъ пласиране голѣми капитали въ желѣзопѣтни и пристанищни постройки, въ индустриални и земледѣлч. прѣдприятия, въ модернизирване държавното управление и създаване мощна военна организация. Даватъ се, по-нататкъ, цифрови свѣдения върху постъпленията отъ вносни и износни мита, акцизъ и статистическо право.

Въ III. и IV. глави се разглеждатъ по отдѣлно вносътъ и износътъ. Съ данни за год. 1908. 1909. и 1910 се изтъква общоустановената истина, че въ България се внасятъ най-много фабрикати (68-30%),

слѣдъ това — сурови материали и полуфабрикати (17·6%), хранителни сръдства и пития (13·5%) и най-малко — живи животни (0·6%). Това се обяснява съ стопанската физиономия на България. Странитѣ, които най-силно се явяватъ заинтересувани въ нашия износъ, сж: Австро-Унгария, Англия, Германия, Турция, Франция, Италия и т. н. Най-силенъ процентуаленъ израстъ показва вносътъ отъ Германия, която страна въ послѣднитѣ години вече надминава Англия, а по отношение на тази послѣдната държава, както и за Австро-Унгария, се установява относителенъ регресъ.

Износътъ е подложенъ на подробно разглеждане въ слѣдните три насоки: а) съставъ б) анализи и с) области. България изнася най-вече хранителни сръдства и питиета, слѣдъ това — сурови материали и полуфабрикати, фабрикати и най-малко — живи животни. Анализуването, по-нататъкъ, се състои въ изброяване отдѣлнитѣ артикули на износа. На първо мѣсто, разбира се, стоятъ хранитѣ, по отношение на които, въпрѣки зависимостта отъ реколтата, се забѣлѣзва безспоренъ напредѣкъ. Това се обяснява съ увеличаване обработваемата площъ, съ подобряване произвонитѣ сръдства въ страната и съ повишаване цѣнитѣ на свѣтския пазаръ, въ който България не участвува нито даже съ 2%: прѣзъ 1888. год. този процентъ е билъ 1·89, а прѣзъ 1907. г. — 1·96. Съ сравняване цифритѣ на производството и износа, авторътъ установява едно все по-неблагоприятно ставаше съотношение въ смисълъ, че процентътъ на износа се засилва за смѣтка на количествата, които оставатъ въ страната за изхранване населението и добитъка. Износътъ, споредъ него, е прѣсиленъ и расте несътвѣтно съ засилването на производството, а въ ущърбъ на мѣстния консумъ. Това се обяснява съ увеличени данъченъ товаръ и съ нуждата отъ пари у селянина. Тази си теза, авторътъ би слѣдвало да подкрѣпи по-обстойно и съ неоторими данни на рѣка, което въ случая не е направено, та добитѣ заключения изглеждатъ твърдѣ смѣли. Засилениятъ данъченъ товаръ не може да се установи само съ общитѣ бюджетни приходи, а паричната нужда не се явява съ нищо обоснована. Що се отнася до диспропорцията на износа и нуждитѣ на мѣстното изхранване, трѣбовало е да се установи, прѣди всичко, необходимиятъ на глава

минимумъ и слѣдъ това да се издири, да-ли той е гарантиранъ или не. Това не е сторено, убѣдителността на автора, слѣдователно, не е безупрѣчна.

Най-крупниятъ купувачъ на нашитѣ храни, въ послѣдно врѣме, е Белгия. Добива сжщо така значение и Гърция. Като по-отдавнашни купувачи играятъ роля: Англия, Франция, Турция и Германия.

Въ непосредствена връзка съ износа на храни е организацията на житната търговия въ страната, на който въпросъ авторътъ е ималъ щастливата идея да отдѣли съотвѣтно мѣсто. Прослѣденъ е ходътъ на сѣлскитѣ отъ производители до голѣмитѣ пристанищни експортѣри, изтъкнатъ е начинътъ, по който тия сѣлки се извършватъ, и се посочва на примитивността и недостатѣцитѣ, характеризиращи житната ни търговия. Пропуснато е само да се каже, какво е желателно да се направи, за да бждатъ прѣмахнати сжществуващитѣ несгоди.

По сжщия начинъ, авторътъ се спира върху всички артикули отъ значение за нашия износъ и дири да уясни характернитѣ страни въ неговия развой, при което е отдадено по-голѣмо внимание на розовото масло и яйцата.

Областитѣ на нашия износъ прѣдставляватъ прѣдметъ на специално и твърдѣ сполучливо разглеждане. Прослѣдява се положението на нашата търговия още отъ прѣди освобождението, обясняватъ се причинитѣ за нейното тогавашно сравнително развитие и за настъпилата слѣдъ освобождението регресъ и слѣдъ това се установява размѣрътъ, съ който всѣка отъ чуждитѣ страни участвува въ нашия износъ. Не е пропуснато да се отбѣлѣжи, дѣ е и неговото бждаше. Дадена е накрай една сбита характеристика на въпроснитѣ области и се установява, че износътъ ни се разширява по държави: съ по-вече отъ 50% за цѣлия износъ сж участвували отначало само 4 държави съ общъ процентъ 86 (отъ тѣхъ Турция, Англия и Франция 80%), а прѣзъ послѣдното петилѣтие 7 държави даватъ 89% (отъ тѣхъ горнитѣ три — 45%). Регресътъ (релативенъ) на Турция, Англия и Франция е особено забѣлѣжителенъ и отъ голѣмо значение за бждашата ни търговска политика. Правно впечатление, че въ тази частъ на своя трудъ авторътъ е вложилъ голѣма частъ отъ енергията си и тя му се е отдала най-добрѣ.

Въ послѣдната глава се разглеждатъ пжтищата на нашата търговия и параходството по Дунава и Черно море. Изтъкнатъ е напредѣкътъ на трафика къмъ морето, за смѣтка на дунавския — сухопжтниятъ трафикъ почти запазва своето положение — и недостатѣчността на националния ни търговски флотъ. Авторътъ одобрява прѣмахването субсидиитѣ на чуждитѣ параходства. Нѣколко заключителни думи резюмирагъ есецията на всичко изложено. Подчертава се накрай необходимостта отъ организиране износътъ, въ най-широкия смисълъ на думата: подобряване съобщителнитѣ сръдства, изучаване съотвѣтнитѣ пазари, уреждане добра информационна служба, учрѣдяване банки и т. н.

Спрѣхме се по-обстойно върху дисертацията на г-на Д-ръ Константиновъ, защото тя се явява като единъ сериозенъ трудъ въ нашата търговско-политична литература, заслужаващъ съотвѣтна прѣцѣнка и похвала. Ако посочихме на нѣкоп нейни слабости, това направихме водими единствено отъ желанието да ги видимъ избѣгнати въ бждашитѣ работи на начинающия авторъ, комуто пожелаваме най-блѣскави успѣхи, както на литературното поприще, така и въ обществената му народостопанска дѣйностъ.

Д-ръ Ив. К.

Просто и двойно книговодство, отъ Е. Hushke, прѣв. А. Захариевъ, София, 1915.

Самата книга на нѣмски е едно съвсѣмъ елементарно ржководство за практическо изучаване простото и двойно книговодство и не заема особено завидно мѣсто въ германската счетоводна литература. Г-нъ Захариевъ я е „прѣвелъ и приспособилъ“ на български. Прѣводътъ е лошъ, езикътъ не твърдѣ литературенъ, а колкого се отнася до „приспособяването“, то се състои въ размѣняване нѣмскитѣ имена съ български, а оригиналитѣ думи съ нови. Думитѣ „Aingang“ и „Ausgang“ сж прѣведени съ „приходъ“ и „разходъ“, вмѣсто съ „вносъ“ и „износъ“, а употребената въ оригинала смѣтка „Mandeln“ (балсами) е замѣнена съ см. „зехтинъ“. Единъ прѣводенъ примѣръ: „Der beim Abschess sich ergebende Gewinn oder Verlust wird nicht im einzelnen, sondern nur summarisch nachgewiesen“ е прѣведено на стр. 20. „При приключването на смѣткитѣ, печалбата или загубата се явяватъ само като събирателно.“ Подобенъ прѣводъ измѣня

смисълът на оригинала. Изобщо, книгата се явява малко цѣнна за счетоводната ни литература.

Т. К.

Съкратени протоколи на Софийската т.-инд. камара, сесия XXIII прѣзъ 1914. г. София, 1914.

Софийската посестрима излиза първа съ протоколитѣ си отъ миналогодишната сесия. Покрай обикновената текуща работа — отчети, бюджетъ, разни списъци и пр. тѣ съдържатъ реферати и станалитѣ въ свръзка съ тѣхъ разисквания по слѣднитѣ по-важни въпроси: прѣдложение за измѣнение на чл. 9 отъ закона за организиране и подпомагане занаятитѣ; рационално използване на минералнитѣ води и курорти; разглеждане правилника за врѣмениятѣ занаятчийски и професионални курсове, уреждани отъ Соф. т. и. камара; откриване държавно дърводѣлско училище въ София; докладъ за шестия конгресъ на търговскитѣ камари и търговско-промишлени сдружения въ Парижъ прѣзъ 1914. г.; регистриране на търговскитѣ фирми.

Лозарско-градинарски календаръ за 1915. г. отъ Хр. Т. Стамболиевъ, ред. на сп. „Модерно земледѣлие.“ Русе, год. I.

Ново начинание въ тази област. Календаря е богатъ по съдържане и снабденъ съ редъ иллюстрации. Той е една настолна книжка отъ първа необходимостъ за всѣки лозаръ, винарь, овощаръ и цвѣтаръ. Прѣпоръчваме го най-горещо.

Земледѣлско-скотовѣденъ календаръ, за 1915. г., отъ Д-ръ С. Доспѣвски и Хр. Тачевъ, София, год. II.

Също така полезно помагало за практическия животъ. Съдържа цѣнни улѣтвания въ слѣднитѣ области: земледѣлие, скотовѣдство, овцевѣдство, козевѣдство, свиневѣдство, птицевѣдство, млѣкарство, лозарство, винарство, овощарство, зеленничарство, черничарство, бубарство и пчеларство. Изданието е грижливо подредено, сравнително много евтино и заслужава всѣка похвала.

Каталогъ на библиотеката „Маринъ С. Дриновъ“, София, 1914. год.

Официално издание на „Народната библиотека“ въ София, съ краткъ биографичерски очеркъ върху живота на бѣлѣжния български ученъ, отъ Д-ръ В. И. Златарски. Съдържа 2670 съчинения, групирани въ XVI отдѣла.

Библиографически бюлетинъ за депозиранитѣ въ библиотеката печатни издания. Год. XII (1908). София, 1914.

Официално издание на „Народната библиотека“ въ София.

Кооператоръ, бр. 21., София, 10 февруарий. „Простото и двойното счетоводство.“ Кооперативна сбирка; дружественъ животъ; хроника.

„Право“, бр. 9., София, 14. февруарий. „Проектиранитѣ привилегии на Бѣлг. земл. банка“ отъ д-ръ Т. П. Теодоровъ. „Законопроекта за сѣдебнитѣ пристави“ — критически бѣлѣжки отъ А. Апостоловъ, сѣд. приставъ. Сѣдебна практика, изъ чужбина, отзиви, книжнина.

„Свѣр. Мисль“, бр. 20., София 13. февр. „Изходътъ отъ положението.“ „Италия и Австро-Унгария“, отъ д-ръ Н. Сакаровъ. „Бѣлѣжки за приврѣмненото управление въ новитѣ области“, отъ Ив. Коларовъ. Изъ чуждия печатъ.

„Банковъ прѣгледъ“, бр. 3., София, 1. февруарий. „Букурешката борса“, отъ Ст. Бочевъ, „Занаятчийскитѣ производителни кооперации у насъ“ — Д. х. Димовъ. Борсовъ прѣгледъ, хроника.

„Народно стопанство“, брой 1.—2., София 15. януарий „България прѣзъ 1914. год.“, отъ д-ръ С. Ганевъ. „Индустр.-технически училища и работилници въ България“ — Б. Н. Балкански. „Чипровското килимарство“ — Ат. Добревъ. „Занаятитѣ въ настоящата криза“ — Кр. В. Златаровъ.

„Юридически прѣгледъ“ кн. 1., София, януарий. „Законодателната 1914 год.“ отъ С. С. Бобчевъ. „Сегашната война отъ международно гледище“ — д-ръ М. Поповилиевъ. „Санитарното законодателство въ България“ — д-ръ Ст. Г. Тончевъ. „Нѣколко думи за криминалната статистика на България за 1910. год. и по-важнитѣ резултати отъ нея“ — Д. Мишайковъ.

„Списание на българското инж.-архитектно д-во“ бр. 1.—3., София 17. януарий. „Законопроектъ за хигиената и безопасността на труда“ — мнѣние на групата на машиннитѣ инженери и електроинженеритѣ при българското инж.-арх. д-во въ София. Мнѣние на секцията на миннитѣ инженери по законопроекта за хигиената и безопасността на труда. Разни. Вѣсти отъ дружеството.

„Списание на юридическото д-во въ София“, кн. II., III. и IV., год. XIII. „Мораторнума“, отъ д-ръ П. Жбзовъ.

„Ново врѣме“, бр. 2., София 1. февр. „Плехановъ и Парвусъ.“ „П. П. Славейковъ“, отъ Ст. Н. „Осигуровката на работницитѣ въ случай на болестъ, смъртъ, осакатяване и старостъ, споредъ законопроекта на м-ръ Бакаловъ и чуждитѣ законодателства“ — А. Ковачевъ.

„Ново Земледѣлие“, год. II., кн. 1., януарий 1915. г. Русе. „Дѣйността на агрономитѣ и кооперациитѣ“ отъ Ст. Фетваджиевъ. „Земледѣлското производство въ воюващитѣ държави“ — д-р Е. G. Zitzen. Изъ науката и практиката. Земледѣлска хроника, рецензии и книжнина.

„Deutsche Wirtschaftszeitung“, бр. 3.—4., Берлинъ 1/15. февруарий „Die Frage der Bilanzstellung im Kriege“, „Krieg und Wirtschaft“, — *Wirtschaftschronik des Krieges — Mitteilungen des deutsch-amerikanischen Wirtschaftsverbandes, Bücher-schau.*

„Das Handelsmuseum“, бр. 5., Виена, 4. февр. *Kriegsmassnahmen und Kriegswirkungen — Österreich, Deutschland, Grossbritannien und Irland, Frankreich, Italien, Bulgarien, Dänemark, Norwegen. Zollgesetzgebung — Bulgarien, Rumänien. Handelspolitisches; Handel, Industrie, Landwirtschaft; Kommunikationsmittel, Schifffahrt etc.*

„Journal de la chambre de commerce de Constantinople“, брой 1372., Цариградъ, 20. февр. „Le commerce de fruits et des primeurs à Hambourg“. „La marine marchande ottomane“. *Faits et Notices.*

„La semaine financière“, бр. 7., Парижъ, 13. февр. *Le rendement des impôts. — Caisse de dépôts et consignations — Ministère de finances. — Finances bulgares. La bourse. — Banque de France et succursales.*

„Revue d'economie politique“, кн. 6. ноемврий — декемврий 1914. Парижъ. „La guerre et la question sociale“ — Ch. Gide. *Notes et memorande; chronique législative; bulletin bibliographique.*

„L'économiste français“, бр. 3., Парижъ, 16. януарий. *La guerre, la situation, les perspectives. Finances allemandes. Lettre d'Angleterre. Documents relatifs à la guerre. Revue économique.*

МАЛЪКЪ БЪЛЪЖНИКЪ.

Изъ дѣйността на Камарата.

I. По законопроекта за хигиената и безопасността на труда. Поради голѣмото значение, който въпросниятъ законопроектъ има за развитието на нашата индустрия, бюрото на камарата, прѣди да се произнесе по него, счете за умѣстно да свика мѣстнитѣ индустриалци за да дадатъ своето мнѣние. Въ резултатъ на това събрание, дѣто законопроектъ биде подробно изложенъ и обсъденъ, се отправи слѣдната телеграма до Министерството на търговията и пр.:

„Свикани на събрание въ камарата, тукашнитѣ индустриалци разгледаха законопроекта за хигиената и безопасността на труда. При пълното съзнание, че е необходимо на работничеството да се гарантира съответна защита, всички намиратъ, че постановленията на законопроекта не отговарятъ на нашитѣ стопански и социални условия, повече сж резултатъ на подражание, отколкото на назрѣли мѣстни нужди, отиватъ по-далечъ, отколкото би могло да се помисли даже, а въ случай на пристрастно прилагане, за което формулировката на законопроекта дава широкъ просторъ, добиватъ драконовски характеръ и узаконяването имъ би значило да се застраши съществуването на много наши, незакрѣпени още индустриални прѣдприятия. Настояваме, внасянето на законопроекта въ Народното събрание да бѣде отложено, докато не се прѣгледа отъ една комисия, въ която да бждатъ прѣдставени търговскитѣ камари, индустриалния съюзъ, економисти и народостопански дѣйци. Намираме, че нѣма причини да се бърза толкова много съ закони, които така чувствително засѣгатъ народостопанския животъ.“

Въ допълнение на тази телеграма, бюрото прѣпрати въ Министерството на търговията и пр. долното изложение:

„Създаването специаленъ законъ за хигиената и безопасността на труда би съставлявало голѣма придобивка въ областта на социалното законодателство у насъ. Сега имаме, по материята, която е прѣдметъ на законопроекта, извѣстни законодателни разпоредби, но тѣ сж разхвърляни изъ различнитѣ закони и не съставляватъ нѣщо цѣло. Такива се намиратъ въ закона за благоустройството на населени-тѣ мѣста, за опазване общественото

здраве, за женския и дѣтски трудъ, за инспекцията на труда, за насърчение на мѣстната индустрия и др., но тъй, както сж прѣснати, тѣ не изразяватъ една всестранна замисль за охрана на работничкия трудъ. Отъ друга страна, осезателни резултати тука, както и въ всѣка областъ на законодателството, могатъ да се очакватъ само, когато респективнитѣ постановления бждатъ събрани и системно наредени като части на единъ цѣлостенъ законъ, защото само тогава неговото прилагане ще може да се извършва при възможно най-голѣма яснота и опрѣдѣленост. Така че, въ кодификационно отношение законопроектътъ може да се счита за една сериозна стѣпка напредъ.

По сжщество, обаче, той има голѣми недостатѣци, които го обезцѣняватъ напълно. На първо мѣсто, при съставянето му, не сж взети прѣдъ видъ условията на мѣстното производство. Прѣдвиденитѣ хигиенични и прѣдпазителни изисквания лесно биха се осмислили отъ новитѣ прѣдприятия, които има да се строятъ за въ бждаще, защото като части отъ общия планъ на заведението, тѣ не биха много обрѣменили неговата стойност, а, отъ друга страна, за самото производство на заведението тѣ ще съставляватъ голѣмо прѣимущество спрѣмо ония заведения, които ги нѣматъ. Съвсѣмъ иначе стои въпросътъ съ заваренитѣ заведения. Споредъ законопроекта, тѣ ще трѣбва, въ разстояние на 6 мѣсеци отъ като законътъ влѣзе въ сила, да бждатъ пригодени къмъ неговитѣ изисквания. За никого, обаче, не трѣбва да има и най-малко съмнѣние, че само една незначителна частъ отъ тѣхъ ще се намѣрятъ отговарящи на изискванията на законопроекта. Мнозинството, особено занаятчийскитѣ работилници, ще се укажатъ не само неотговарящи на закона, но и неприспособими къмъ неговитѣ изисквания. Какво ще се прави съ тия огнища на труда? Споредъ законопроекта, тѣ трѣбва да бждатъ затворени. Но това е равносилно съ лишаване отъ възможностъ да живѣе една голѣма маса отъ населението на страната, нѣщо, което никакъвъ законъ не е въ състояние да стори. Тогава ще стане слѣдното: ще се направи опитъ за прилагане на закона, ще се види, че това е невъзможно за

голѣмото мнозинство работилници и фабрични заведения и, най-сетнѣ, може би, ще се изостави. По този начинъ, въ резултатъ числото на законитѣ, които не се прилагатъ, ще бѣде увеличено съ единица. При подобна участъ на бждащия законъ, врѣдата не би била непосредствено тъй голѣма — тя ще засѣгне само авторитета на законодателството. Но сжществува и друга възможностъ, много поопасна. Както се каза, за едно впушително число фабрични заведения и занаятчийски работилници, не ще бѣде възможно тъй изпълнитѣ прѣдписанията на закона. Това ще се констатира и отъ самитѣ органи на властта, когато дойде врѣме да прилагатъ закона, и тѣ ще изпаднатъ въ дилемата да затворятъ тия заведения, или пъкъ да не настояватъ на точното изпълнение на закона. Въ такъвъ случай, очевидно е, се отваря широко вратата за личната оцѣнка на инспекторитѣ на труда и, слѣдователно, за нееднаквото прилагане на закона въ разнитѣ мѣста на царството. А това ще постави отдѣлнитѣ заведения въ нееднакво положение и главно ще убие вѣрата на индустриалци, занаятчи и работници въ стабилността на нашето законодателство, безъ която вѣра, както се знае, нѣма и стопанска прѣдприемчивост.

Тия послѣдци ще дойдатъ неминуемо при хипотезата, че ще имаме едно най-добросъвѣстно прилагане на закона. Но въ това отношение нашата дѣйствителностъ ни дава основание да се опасяваме и отъ възможността за едно шаблонно, или даже пристрастно прилагане, особено при наличността, отъ една страна, на толкова много заведения, неотговарящи на закона, и, отъ друга, на неограничената властъ на инспекторитѣ по прилагането му. И тогава нееднаквото положение на отдѣлнитѣ заведения ще добне фактически размѣритѣ на сжщински хаосъ, отъ който нормалното ни стопанско развитие може само врѣди да очаква.

Ние не се съмнѣваме, че тия опасни послѣдствия ще се сбждатъ, ако законопроектътъ стане законъ, защото най-главниятъ въпросъ въ тая материя — въпросътъ за приспособяването на сжществуващитѣ заведения къмъ изискванията на хигиената и безопасността на труда, при конкретнитѣ наши условия — вмѣсто да бѣде прѣдметъ на всестранно изучаване, той е разрѣшенъ само съ единъ замахъ: „заваренитѣ заведения

трѣбва да се приспособятъ най-късно 6 мѣсеца слѣдъ влизането на законъ въ сила“ (чл. 2).

Прави впечатление вървата, че индустриални заведения и занаятчийски работилници могатъ въ разстояние на 6 мѣсеца да се пригледятъ къмъ толкова много хигиенически и прѣдпазителни изисквания. А дѣйствителността никакъ не оправдава тая върва. За да се прѣдприеме едно подобно прѣобразуване на дадено заведение, необходимъ сж редица условия и срѣдства, които не могатъ да се подготвятъ въ едно толкова кратко врѣме. Не трѣбва да се забравя, че тукъ се касае за едно широко стопанско прѣобразуване, което изисква, освѣн капиталъ, още и години.

Отъ казаното до тукъ трѣбва да заключимъ, че законопроектътъ за хигиената и безопасността на труда е прѣждеврѣмъ — не въ смисълъ, че българското работничество не се нуждае днесъ отъ защита, но въ смисълъ, че не сж направени още достатѣчни стопански изучвания за най-цѣлесъобразното законодателно въвеждане на тая защита.

Ако законопроектътъ, какъвто го имаме, е прибрзанъ за нормални врѣмена, защото, както казахме, тъй важната материя, която той урежда, не е изучена, при днешните извънредни врѣмена неговото появяване става мжно обяснимо. И наистина, да допустнемъ че той стане законъ, какъ ще се прилага и за кого? За работниците ли, които при тежката криза за да припечелятъ насжщия си хлѣбъ, сж готови да приематъ работа и при най-тежки условия, стига да се намѣри такава? За фабричните ли, много отъ които, ако още не сж ударили ключа на вратите, това ще сторятъ днесъ-утрѣ, не подъ страхъ да нарушатъ бждания законъ за хигиената и безопасността на труда, а по липса на работа? За занаятчийските ли работилници, въ които не сж вече останали наемни работници? Трудно е да се мисли, че до като трае настоящата стопанска криза и при масовата безработица, държавата ще се залови да затваря работилници или фабрики, въ които още се намира работа, само за да приложи единъ новосъздаденъ законъ. Повече отъ ясно е, че не сж днесъ врѣмената за прокарване на такива важни закони, особено въ една страна като нашата, за която тѣ ще съставляватъ първата сериозна и обмислена стѣпка въ пътя на социалното законодателство.

По тия съображения, и безъ да се спираме върху отдѣлните подробности на законопроекта, отъ които нѣкои биха намѣрили своето подходящо мѣсто въ правилника по прилагането на бждания законъ, ние считаме, че ще бжде въ интереса на народното стопанство и социалното законодателство у насъ, да не се прибрзва съ гласуването на законопроекта. Ако до сега нашето работничество е могло да понесе, по единъ или другъ начинъ условията на своя трудъ, сигурно е, че прѣзъ врѣме на кризата то ще бжде застрашено не толкова отъ условията на труда, колкото отъ тия на безработицата, а слѣдъ като мине кризата, държавата ще има възможность, при по-голѣмо спокойствие, да прѣдприеме едно обстойно изучаване на въпроса и да създаде единъ законъ отговарящъ напълно на условията, на народното стопанство.

Ето защо, камарата моли почитаемото Министерство да спре внасянето на законопроекта за хигиената и безопасността на труда въ Народното събрание, като го остави за по-спокойни врѣмена, когато, слѣдъ отминаването на днешната европейска криза, той ще може се обсжди достатѣчно обстойно, всестранично и отъ една комисия, имаща по-широкъ съставъ.

II. По търговията ни съ Турция. Въз основа на свѣдения отъ мѣрдавенъ източникъ, бюрото намѣри за неизлишно да отправи слѣдното окр. писмо до г-да търговците и индустриалците въ района на камарата:

„Извѣстно е на нашите търговци, че откакъ Турция се намѣси въ войната, за стоките, които България изнася въ тази държава, се появи необикновено голѣмо търсене и тѣхните цѣни на цариградското тържище бързо се покачиха. Очакваше се при това положение, че ако за нѣкои стоки забраната на износа бжде вдигната, респективните търговци-износители ще съумѣятъ добръ да използватъ крайно благоприятните условия на цариградското тържище. И, наистина, слѣдъ извѣстно врѣме, износьтъ на нѣкои артикули биле разрѣшенъ, можахъ ли, обаче, нашите търговци да използватъ момента? За съжаление, не! — и това само по тѣхна вина. Какво направиха, напр. нашите търговци на добитѣкъ? Въмѣсто да дочакатъ да се явятъ при тѣхъ купувачи изъ Турция и закупятъ стоката имъ въ брой и на мѣсто, което щѣше да ги огърве отъ

редица неприятности и рискове, тѣ прибрзаха да закаратъ сами въ Цариградъ своите овни, овце и др. добитѣци, безъ дори да прибрзватъ къмъ услугата на опитни наши комисионери. По този начинъ тѣ прѣдоставиха всецѣло стоката си на милостта на джелепския еснафъ въ Цариградъ и вътрѣ въ нѣколко само дни цѣните на овнешкото месо „каварджикъ“ спаднаха отъ 12—13 гроша, на 7—8 гроша. Вънъ отъ това, благодарение на тѣхната неопитность да защитятъ интересите си, освѣн законното мито 15%, тѣ сж били принудени да платятъ значителни суми за редица незаконни такси: топракъ парасж (мурарие), данѣкъ занятие (темету), помощи за флота за националната турска отбрана, за народната просвѣта, за еснафа и пр., а колкото пари сж получили, срѣщатъ трудности за прѣнасянето имъ, поради запрѣщението да се изнася злато отъ Турция.

Въ случая, нашите търговци на добитѣкъ като знаяха, че Турция се нуждае отъ много месо и нѣма отъ кждѣ другадѣ да си го набави, трѣбваше да не бързатъ съ износа. Тѣ можахъ да бждатъ абсолютни сигурни, че самите купувачи отъ Цариградъ ще ги потърсятъ и намѣрятъ и тогава нѣмаше сами да подбиватъ цѣните на своята стока. Освѣн това, тѣ трѣбваше, въ силата на своята търговска опитность, да прѣдугадятъ, че масса спѣнки и рискове ще имъ се изпрѣчатъ на пътя, ако въ тия изключителни врѣмена се рѣшатъ сами да закаратъ стоката си въ Цариградъ, безъ да сж я прѣварително продали. И въ това отношение моментътъ бѣше и е твърдѣ благоприятенъ за тѣхъ, за да сключатъ своите сдѣлки франко нашата граница.

Това, което се каза по отношение на търговците съ добитѣкъ, е вѣрно и за износителите на спиртъ — било въ сурово състояние, било прѣработенъ, като ракия (цуйка, мастика, конякъ и пр.). Главните доставчици на алкохолъ въ Турция — Русия, Австрия и др. — не могатъ да изнасятъ този артикулъ и, вслѣдствие на това, България се намира въ едно изключително благоприятно положение. Нужно е само нашите спиртни фабрики да усилятъ до максимални размѣри своето производство и, отъ друга страна, да прѣцѣнятъ добръ момента, да се взаимно споразумѣятъ за регулиране на износа и по този начинъ да използватъ този рѣдѣкъ случай. Но и тука нашите

положителни свѣдения говорятъ, че моментътъ не е умѣло използванъ отъ нашитѣ фабриканти-износители на спиртни пикети. Както съ добитъка, така и съ тия послѣднитѣ, едно безогледно втурване въ тържището стана причина да паднатъ цѣнитѣ въ значителни размѣри, и нашитѣ търговци, вмѣсто да използватъ до край благоприятния моментъ, да направятъ добра работа и внесатъ злато въ страната, единствено поради неумѣнието си, оставятъ лъската частъ отъ печалбитѣ въ рѣцѣтъ на чуждитѣ търговци. Това сжщото ще се случи сигурно при евентуалното вдигане забраната на износа и за други артикули, ако заинтересуванитѣ търговци не проявяватъ по-голъма далновидностъ.

Тия печални факти камарата изнася прѣдъ вниманието на г. г. търговцитѣ, съ надежда, че тѣ ще се замислятъ върху тѣхъ и ще разбератъ, какъвъ голѣмъ неджгъ съставлява за търговията ни сегашната неорганизираностъ на износа. Сжщеврѣменно извѣстяваме, че ония наши фирми, които разполагатъ съ стока, износътъ на която е разрѣшенъ, могатъ да поискатъ чрѣзъ камарата свѣдения и съдѣйствие за намиране солидни търговски кжщи въ Цариградъ, съ които да влѣзнатъ въ сношение.

III. По трафика прѣзъ Дедеагачъ. Слѣдъ затварянето на Дарданелитѣ, Дедеагачкото пристанище остава единствената отворена врата, прѣзъ която се извършва вносно-износната търговия на България по море. Ето защо, намираме за умѣстно да дадемъ нѣкои свѣдѣния досѣгнато условията на трафика прѣзъ Дедеагачъ, които могатъ да бждатъ отъ голѣма полза за г-да търговцитѣ отъ вжтрѣшността.

За сега въ Дедеагачъ сж установени слѣднитѣ параходни агенции.

I. Archipelago American Steamship C-o, тая компания поддържа линия: Дедеагачъ — Солунъ Вурла — Сири, единъ пжтъ въ седмицата, неопрѣдѣлено въ кой день.

II. La Phocéenne — която поддържа линията Дедеагачъ, Солунъ, Лемносъ, Хиосъ, Александрия, всѣки петнадесетъ дни, неопрѣдѣлено въ кой день. Тая компания взема навло отъ Дедеагачъ до Александрия 70 лв. зл. за тонъ кашкавалъ или сирене, а за другитѣ стоки по 50 лева зл. за тонъ.

III. Societa Italiana di servizi Maritimi — поддържа двѣ линии а) Всѣки вторникъ пристига отъ Солунъ въ Дедеагачъ въ 7 часа

сутринята и заминава въ четвъртъкъ 2 часа п. обѣдъ за Солунъ — Пирея, Патрасъ и Бриндизи; б) Всѣки 15 дни, неопрѣдѣлено кой день — Дедеагачъ — Вурла, Бейрутъ, Самосъ (Вати), Козъ, Родосъ, Макри (Сирия), Адания, Мерсинъ, Александрегъ, Лагака, Триполи, Сири, Кайфа, Яфа, Портъ-Сайдъ, Лакине, Каламата, Корфу, Бриндизи, Бари, Анкона и Венеция.

IV. Maritima Italiana, която поддържа линиитѣ: *първа седмица* отъ Дедеагачъ, Кавала, Солунъ, Пирея, Канея, Сиракуза, Катания, Рипосто, Ренено, Калабрия, Месина, Палермо, Неаполъ, Ливорно, Генуа, и *втора седмица* Дедеагачъ, Вурла, Пирея, Канея и т. н. както първата седмица, само че не тушира Кавала, Солунъ.

V. Messageries Maritimes — която поддържа пощенска линия единъ пжтъ въ седмицата, четвъртъкъ или петъкъ отъ Дедеагачъ, Пирея, Малта и Марсилия.

VI. Kedivial Mail Linie — което поддържа единъ пжтъ седмично — понеделникъ или вторникъ линията Дедеагачъ, Солунъ, Пирея, Александрия. Тая компания прѣдлага навло отъ Дедеагачъ за Александрия за кашкавалъ по 50 лева зл. за тонъ а за сирене въ тенекета по 60 лв. зл. за тонъ.

VII. D-vo Panhellenique — която поддържа линия въ 15 дни веднѣжъ, неопрѣдѣлено кой день, отъ Дедеагачъ, Пирея, Патрасъ, Корфу, Венеция и Триестъ, но за Триестъ само не взема стоки.

Навлата, които се взематъ за боба и царевичата отъ Дедеагачъ до разнитѣ пристанища сж, както слѣдва за единъ тонъ въ златни франка.

До Пирея бобъ отъ 18—22 frs. царевича 15—19 frs.

До Солунъ бобъ отъ 18—22 frs. царевича 17—19 frs.

До Корфу бобъ отъ 25—30 frs. царевича 24—26 frs.

До Венеция бобъ отъ 30—32 frs. царевича 29—31 frs.

До Патрасъ бобъ отъ 25—27 frs. царевича 24—26 frs.

Тѣзи сж агентитѣ, които иматъ редовни линии, но трѣбва да се отбѣлжи факта, че липсватъ условията, необходими за редовността на горнитѣ съобщения.

Въ Дедеагачкото пристанище има постоянно отъ 10 — 15 параходи пълни. Има дни, когато тѣхното число достига до 23. Тия параходи чакатъ по 10 — 15 дни добро врѣме, за да почнатъ разтоварването и слѣдъ това да взематъ мѣстни стоки, прѣдначинени за из-

носъ. За всички тия параходи въ пристанището има 24 мауни съ не повече отъ 700 тона вмѣстимостъ, съ които, за да се разтоварятъ всичкитѣ параходи, послѣднитѣ трѣбва да чакатъ още 20 — 25 дни. Ето защо, повечето отъ тия параходи, слѣдъ като прѣстоятъ 6—7 дни, напушатъ пристанището, безъ да сж успѣли да разтоварятъ стокитѣ си и безъ да сж взели наши стоки за износъ. За да се подобратъ до нѣидѣ условията за разтоварването и товаренето при Дедеагачкото пристанище, необходими сж още най-малко 25 мауни и да се увеличи персонала въ портовото управление, който да дирижира работенето съ маунитѣ.

Нови почетни кореспонденти на камарата. Варн. търг. инд. камара въ общото си събрание на 20. декемврий м. г. назначи за почетни кореспонденти слѣднитѣ лица въ района си:

1. **Василь Велчевъ**, търговецъ-житаръ въ гара Шейтанджикъ.

2. **Иванъ Димитровъ**, манифактуристъ въ гр. Лѣсковецъ.

3. **Илия Ив. Баканджиевъ**, търговецъ въ гара Астново.

4. **Жеко П. Гацовъ**, книжаръ въ с. Чанръ.

5. **Николай П. Коцевъ**, търговецъ-житаръ, въ гара Тръмбешъ.

Бюрото на сжщата, въ застѣдането си отъ 26. януарий т. г., назначи за почетенъ кореспондентъ въ Дедеагачъ, експедитора **Иванъ П. Даскаловъ**, бившиъ такъвъ въ Варна.

Наставления по прилагане дѣйствующата износна митнишка тарифа. Министерството на финанситѣ съ писмо № 1282 отъ 27. I т. г. дава слѣднитѣ наставления по прилагането на дѣйствующата износна митнишка тарифа:

Всички поименовани въ тая тарифа стоки, при износа нмъ за странство, се облагатъ съ посоченитѣ въ нея съотвѣтни мита: при това, сжщитѣ стоки плащатъ, независимо отъ износното мито и полупроцентовъ сборъ (50 стотинки за всѣки 100 лева), събиранъ върху тѣхната продажна стойностъ на едро у насъ.

Всички неименовани въ казаната тарифа стоки се освобождаватъ отъ износно мито, а се облагатъ само съ полупроцентовъ сборъ върху рѣчената по-горѣ стойностъ.

Прѣдъ видъ на това, ж. п. станции ще приематъ за износъ подлежащитѣ на износно мито стоки, само ако сж придружени съ износни документи за запламеното

мито въ нѣкоя митница—алинея II на чл. 100 отъ закона за митниците, а не ще изискватъ за тия стоки митнически документъ, ако износното мито на износимата стока не е по-голъмо отъ 1 левъ — чл. 8 буква „в“ отъ сѣщия законъ.

Неподлежащитъ на износно мито стоки, а само на полупроцентовъ сборъ, съ изключение на розовото масло, ще бждатъ приемани отъ ж. п. станции за износъ, безъ да се изискватъ за тѣхъ митнически документъ, съгласно алинея първа на чл. 100 и алинея III на чл. 3 отъ закона за митниците; розовото масло, което не подлежи на износно мито, а само на полупроцентовъ сборъ, може да се изнася по пощата, ако се прѣдстави митнически документъ, отъ който да се вижда, че тая такса е заплаћена, понеже то не се освобождава отъ нея—алинея III, на чл. 3 отъ сѣщия законъ.

За търговцитъ на кашкавалъ и сирене. На едно запитване, направено отъ страна на Варн. търг. индустр. камара, по износа на бълг. кашкавалъ за Смирна, бълг. консулъ въ Смирна съ писмото си отъ 31. януарий т. г. дава слѣднитъ свѣдѣния:

Тазигодишната реколта на анадолския кашкавалъ и на бѣло сирене се прѣдвѣствала най-изобилна. Тя щѣла да бже напълно привършена най-късно до 15 февруарий и понеже, поради сегашната война, изнасянитъ ежегодно за Египетъ голѣми количества отъ тоя кашкавалъ не ще могатъ да бждатъ изнасяни тая година, то цѣлата тая реколта остава за консумиране въ Смирна въ вжтрѣшността на Мала-Азия, а частъ, може би, и въ Цариградъ. Това обстоятелство би могло да се използва отъ нашитъ експортъори за пласиране разполагаемия се у насъ стокъ отъ кашкавалъ въ Египетъ.

Обаче, въпрѣки изобилието на тазигодишната анадолска реколта, нашия кашкавалъ все би могълъ да се пласира въ Смирненското тържище, прѣдъ видъ доброто му качество. Смирненскитъ търговци на сирене, ако и да чувствували нуждата отъ доброкачественъ кашкавалъ, не се рѣшавали, поради врѣмената и мжчнитъ съобщения, да третирагъ за доставки въ Дедеагачъ или Цариградъ. Тѣ прѣдлагали франко Смирна и то върху база на прѣдварително удобрена мостра, като оферирали слѣднитъ цѣни въ зависимостъ отъ количеството на пристиганията:

1) Пристигания до около 100 торби, оката 3—3.25 зл. фр.

2) Пристигания по-голъми торби, оката 2.60—2.80 зл. фр.

3) Пристигания значителни, оката 2.30 зл. фр.

Послѣдната цѣна можала да се добие въ всѣки моментъ.

Въ сегашната минута, най-практично и най-цѣлесъобразно би било, ако нашитъ търговци прибѣгнатъ до услугитъ на довѣрени прѣдставители или комисионери за пласирането на въпросниятъ артикулъ въ Смирна търговеца Mehmed Souleimanovits, fils de Nichli Ali Efendi, Rue Kalé Arcassi, Smyrne, приемалъ такова прѣдставителство и билъ готовъ да даде всѣкакви гаранции за редовно изплащане.

Желающитъ могатъ да изпратятъ мостра на горѣпоменатия търговецъ, а слѣдъ това всѣка поржчка да се прѣдплаща, или най-малко да се гарантира съ единъ авансъ, а разликата при доставката, като самата доставка, както и всички изплащания ставатъ за смѣтка на експедитора, посредствомъ нѣкоя смирненска банка.

Изъ цариградското тържище. Нѣколцина наши търговци ни запитваха да имъ съобщимъ адреси на солидни купувачи на сирене и кашкавалъ въ Цариградъ. Свѣдѣнията, които по този поводъ събрахме отъ самото мѣсто, се заключаватъ въ слѣдното:

Цариградското тържище за сега е доста неблагоприятно за продажба на кашкавалъ и сирене и затова, по-добрѣ е, търговцитъ ни да се въздържатъ извѣстно врѣме да изпращатъ стока, каквато тамъ има пристигнала въ значителни количества и стои непродадена на гарата или въ депозитнитъ магазини на комисионеритъ.

Нашитъ търговци на кашкавалъ отъ Кюстендилско, Софийско и пр. придружаватъ стоката си лично, за да я продадатъ било изцѣло, било на части, а купувачитъ, щомъ забѣлжатъ подобни прииждания, биятъ цѣнитъ.

Въ гръцитъ вѣстници сж публикувани свѣдѣния, че въ България имало повече отъ 2 милиона килограма кашкавалъ, който нѣмало другадъ дѣ да се продава и съвѣтватъ купувачитъ да се въздържатъ.

При това, турскитъ фискални власти подвеждатъ придружителитъ на стоката къмъ плащане данъкъ занаятие „тету“ и други такси — въпросъ, който нашето правителство още не е успѣло да уреди

и така се влияе за извършване продажбитъ на низки цѣни.

Прѣзъ първата седмица на текущия мѣсець, цѣната на сиренето, обезмитено, е било 68—72 гроша за тенеке 14½—15 кгр. при лира турска 110 гроша, а балканския кашкавалъ се е продавалъ по 8—8½ гроша, тоже обезмитенъ; полския най-ефтино.

Понеже врѣмената сж ненормални и туй, което днесъ е ефтино, утрѣ може да посжжпне или обратно; понеже не се купуватъ стоки за голѣми депозити; понеже, най-сетнѣ, сега не става прѣизнасяне на сирене и кашкавалъ за Египетъ, както е бивало по-рано — то нито е възможно да се слѣдятъ и използватъ промѣнитъ чрѣзъ кореспонденция, нито пъкъ могатъ да се окажатъ постоянни купувачи на стоката. Най-добрѣ би било, прочее, нашитъ търговци, които разполагатъ съ по-голъми количества, да отиватъ сами въ Цариградъ само съ моистри, но не и съ стоката, та да се опитатъ така да продадатъ, или пъкъ да се отнесатъ до познатитъ тамъ комисионерски български кжци, които да ги държатъ телеграфически въ течение на твърдѣ измѣнливитъ цѣни.

Бюлетинъ на Царското българско консулство въ Смирна отъ 12. февруарий т. г.

Цѣни на едро, франко Смирна — на кашкавалъ, сирене и бобъ.

(Турска лира 100 гроша).

1. Кашкавалъ балкански ока 14½ гроша.

2. Кашкавалъ ока: дебелина 5 сантиметра, ока 12¾ гроша; дебелина 3½ с-метра, ока 12½ гроша.

3. Варненски и шуменски, ока 12½ гроша.

4. Бѣло сирене въ тенекии, нова стока, ока 6½ гроша.

5. Сжщо въ мѣхове, ока 5¾ гр., сжщо козешко, ока 5½ гроша.

6. Бобъ сжра, ока 3 гр., бобъ хорозъ, ока 3¾ гроша, бобъ чалж ока 3 гроша.

Провѣрката на вагонитъ, които пристигатъ отъ вжтрѣшността за къмъ Свиленъ. Министерството на финанситъ съ писмо № 1281 отъ 27. януарий т. г. до управителя на митницата въ Харманли разпорежда, щото казаната митница за на прѣдъ трѣбва да провѣрва най-сѣдетелно всички вагони, които пристигатъ отъ вжтрѣшността къмъ Свиленъ, не само когато трѣбва да се извършватъ митнишкитъ формалности за износъ крайбрѣжно

прѣнасяне, новонизност и т. н., но и тогава, когато стокитѣ сж таксувани само до станция Любимецъ или Свиленъ, или сж адресирани на разни лица въ една отъ тѣзи станции.

Ако отъ тази провѣрка на вагонитѣ, таксувани до Любимецъ и Свиленъ, се намѣрятъ, че съдържатъ стоки, запрѣтени за износъ, — ще се задържатъ тия вагони, ако сж пълни само съ запрѣтени за износъ стоки, а ако между позволенитѣ за износъ стоки се намѣрятъ колетѣ, съдържащи запрѣтени за износъ стоки, тогава ще се задържатъ само колетитѣ съ запрѣтени стоки. Съ тази наредба се гони цѣльта да не се допускатъ стоки, запрѣтени за износъ, да отиватъ близо до границата, отгатакъ Харманли и, при удобенъ случай, да се изнасятъ тайно за Турция.

Обаче, вагони и отдѣлни колетѣ, съдържащи запрѣтени за износъ стоки, които се изпращатъ до ж. п. станции въ Любимецъ и Свиленъ за удовлетворение нуждитъ на мѣстната консомация, ще могатъ и за напредъ да се изпращатъ за Любимецъ и Свиленъ при спазване на извѣстни формалности, изброени въ писмото.

Разпоредби по издаване транзитни и транспортни износни и крайбрѣжни митнишки документи.

1) Министерството на финанситѣ съ окръжна телеграма подъ № 707 разпорежда: „Наредете за напредъ, подъ страхъ на отговорностъ, митнишкитѣ чиновници, натоварени съ издаване транзитнитѣ, транспортнитѣ, износнитѣ и крайбрѣжнитѣ митнишки документи, да отбѣлзватъ обязательно въ тѣзи документи нумерата на вагонитѣ, съ които ще се прѣнасятъ стокитѣ, а въ товарителницитѣ за сжитѣ вагони да се отбѣлзватъ нумерата и датата на митнишкитѣ документи. 2) Съ окръжна телеграма подъ № 880 сжщото министерство разпорежда: „Наредете, подъ страхъ на отговорностъ, за всѣки отдѣленъ вагонъ стока, прѣдначателна за транзитъ, транспортъ, износъ, новонизностъ или крайбрѣжно прѣнасяне, да се издаватъ отдѣлни транзитни, транспортни износни, новонизносни и крайбрѣжни митнишки документи при спазване нарежданията на телеграма № 707 отъ 15. т.

По облагането на новонизнесенитѣ изъ антрепозитъ или митнишки магазини стоки съ такси за теглене, мѣрене и броене. Министерството на финанситѣ съ окръжна телеграма подъ № 775 отъ

17. I. т. г. до митнишкитѣ нарежда, щото занаярѣдъ, стокитѣ, които се новонизнасятъ изъ антрепозитъ или изъ магазинитѣ на митнишкитѣ, както и конфискуванитѣ и изостаналитѣ стоки, които се новонизнасятъ, зашто сж били продадени на търгъ съ такова условие, ще облагатъ съ такса за теглене, мѣрене и броене.

По облагането на памучнитѣ фигурални, бархетирани и сатенирани платове. Министерството на финанситѣ съ окръжно писмо № 1268 отъ 27. I. т. г. съобщава, че памучнитѣ фигурални, бархетирани и сатенирани платове трѣбва да се облагатъ по ст. 369 съ 100 л. на %.

Забраненъ износъ отъ Италия. Министерството на финанситѣ съ писмата си отъ 19. I. т. г. подъ № № 798 и 799 съобщава, че е забраненъ износъ на ориза, желѣзенъ пиритъ, хематитъ и други желѣзни руди отъ Италия.

Безмитенъ вносъ на покжщината и добитѣкъ. Съ указъ № 9 отъ 8. февруарий 1915. година се одобрява да се пропускатъ, до второ разпореждане, безъ мито, покжщината и добитѣкъ на лицата, които, по причина на бѣдствия, прибѣгватъ отъ Сърбия и Гърция въ България. Обстоятелството, че лицата сж прибѣгнали въ България по причина на бѣдствия, ще се удостоверява отъ мѣстнитѣ административни власти.

Разрѣшенъ износъ отъ Турция. Споредъ рапорта на бълг. консулъ въ Смирна отъ 23. декемврий м. г., Отоманското правителство е разрѣшило условно износъ на памукъ, афионъ, паламудъ и маслини. Освѣнъ това, износъ на сухи смукини и сухо грозде, който врѣменно бѣше забраненъ, тоже се разрѣшава. Условиата, при които се разрѣшава износъ на първитѣ четири произведения, сж слѣднитѣ:

1) Износътъ имъ се разрѣшава, само ако тѣ сж прѣдначателни за приятелска държава.

2) Експедиторитѣ имъ сж длѣжни да прѣдставляватъ нотариална гаранция въ размѣръ 40% отъ стойността на изнасяното количество, както и декларация отъ респективното консулство, удостоверяваща, че то е именно прѣдначателно за прѣдставляваната отъ това консулство приятелска държава.

3) Сжитѣ експедитори ще трѣбва да прѣдставляватъ и втора декларация отъ надлежитѣ отомански консули, а тамъ, гдѣто нѣма такива, отъ консулъ на нѣкоя приятелска

на Турция държава, удостоверяваща, че произведението е внесено въ мѣстоназначението си.

За търговцитѣ, които работятъ съ Италия. Италианското Министерство на земледѣлнето, индустрията и търговията е разпорѣдило слѣдното:

Вслѣдствие сжществуващото положение на търговския пазаръ въ България, Министерството прѣдупрѣждава италианскитѣ индустриалци, че сдѣлките съ България трѣбва да се сключватъ въ италиански лири или златни франка и срѣщу документи, изключващи всѣко плащане въ левове (изрично казано левове), тѣй като камбното срѣщу Италия е 30—32%, а не 14%, както е обявено. За да се избѣгнатъ компенсации, документитѣ трѣбва да се изпращатъ на Кралската легация въ София, която ще има грижата да прибере инкасото.

Това разпореждане е било продиктувано отъ обстоятелството, че наши частни банки сж искали за прѣводи на суми въ Италия 32% камбио, вмѣсто 14%.

По износъ на опиумъ. Царското генерално консулство въ Солунъ, съ рапортъ отъ 20. I. т. г. явява, че прѣзъ послѣднитѣ дни отъ разни мѣста на Европа сж били направени прѣдложения на нѣкои солунски търговски фирми за доставката на опиумъ.

Споредъ свѣденията на консулството, черпени отъ солунски търговци, които се занимавали съ тоя артикулъ, сегашното производство на опиума въ грѣцка Македония е било съвсѣмъ недостатѣчно, за да удовлетвори направенитѣ прѣдложения. Сжитѣ търговци заявили, че биха купили на твърдѣ износни цѣни опиумъ и отъ България, ако, разбира се, послѣдния не билъ ангажиранъ вече за европейското тържище.

Добрѣ извѣстни търговски фирми, които се занимавали съ покупка и продажба на опиумъ, били слѣднитѣ:

1. Albert Scialom & Co.
2. Fils de Jacob Scialom.
3. Whittall Saltiel & Cie Ltd.
4. Jean Copuz.

По доставка на стоки за вжтрѣшна консомация отъ странство. Министерството на търговията, промишлеността и труда, съ писмото си отъ 20. I. т. г. подъ № 627 съобщава, че по споразумѣние между сжщото министерство и онова на външнитѣ работи и на изповѣданията — за

напрѣдъ увѣрения на търговци, за доставяне стоки отъ странство за вътрѣшна консомация, ще се издаватъ само за стоки, изнасяни отъ Русия, а за такива, доставяни отъ западноевропейскитѣ държави, за избѣгване излишни разноси на търговцитѣ, желающитѣ да доставятъ такива, да се отнесатъ до министерството, за да моли послѣдното да увѣдомява онова на външ. работи и на изповѣданията, за даване нареждане отъ негова страна до респективнитѣ легации за уреждане на тия въпроси.

По износа на вълнени платове. Министерството на финанситѣ съ окръжно под № 743 отъ 16. I. т. г. разпорежда: „За да може да се установи съ положителностъ качеството „фини“ на вълненитѣ платове, позволени за износъ, изисквайте отъ търговцитѣ, щото при декларацията да се прилагатъ образци по надлежния редъ.

Прѣди да се оперира декларацията, тази послѣдната заедно съ образцитѣ изпращайте въ министерството, което ще се произнася, да ли обявенитѣ платове сж позволени или не за износъ.

Нѣма да позволявате никакъвъ износъ на вълнени платове, прѣди да получите разрѣшение отъ министерството.“

Отмѣнено окръжно. Прѣди видъ на това, че митнишката тарифа е вече достатъчно уяснена отъ рѣшенята на експертната комисиия и съ издадения азбученъ показалецъ за класифициране на стокитѣ дава се възможностъ на търговцитѣ своеврѣменно да поискатъ погрѣшно надвзетитѣ имъ за мита и др. берии суми, то окръжното № 33152 отъ 19. XI. 1907. се отмѣнява. Така че, за напрѣдъ 6 мѣсечния срокъ, прѣдвиденъ въ алинея III на чл. 168 отъ закона за митницитѣ, ще се счита отъ датата на заплащането митнишкитѣ и други берии по декларациитѣ, пѣтнишкитѣ квитанции и пошенскитѣ актове.

Това разпореждане има сила отъ 5 августъ м. год., датата, когато азбучния показалецъ за класифициране на стокитѣ влѣзе въ сила.

Забраненъ износъ. Министерството на финанситѣ съ телеграма под № 1050 отъ 22. I. т. г. съобщава, че износътъ на всички видове соди, прѣдвидени въ официалната фармакопея е забраненъ. Забраненъ е сжщо износъ и на солата за пране, понеже е прѣдвидена въ официалната фармакопея.

Забраненъ е износъ на калая, оловото и другитѣ метали, както и из-

дѣлията отъ тѣхъ въ какъвто и да сж видъ и тѣхнитѣ отпадъци, начиная отъ 24. I. т. г.

Сжщото министерство съ телеграма № 1385 отъ 29. I. т. г. съобщава, че е забраненъ износъ на синия камъкъ, както и на всички други прѣдвидени въ официалната фармакопея медикаменти.

Съ указъ № 5 се запрѣщава износъ на джебни електрически батерии, месингови прибори за български формени офицерски мундири и сѣдла, месингови и никелови прибори за португеи, мундшущи удила, тремизни удила, стрѣмена, разни малки токи, шпори, любителски фотографически апарати и принадлежноститѣ за тѣхъ. Запрѣщението влиза въ сила отъ 2 февруарий.

Съ писмо № 2227 отъ 11. II. т. г. Министерството на финанситѣ съобщава, че е забраненъ сжщо износъ на аптекарскитѣ тапи, понеже сж отъ рода на медикаментитѣ и санитарнитѣ материали.

Разрѣшенъ износъ отъ Ромъния. Министерството на търгов. пром. и труда съ писмо № 797 отъ 24. януарий т. г. съобщава, че съгласно огношението на М-ството на външнитѣ работи и на изповѣданията отъ 23. I. т. г. под № 782, износъ на бензинъ отъ Ромъния билъ разрѣшенъ.

Продълженъ договоръ — търговски, митнически и за мореплаване. Министерството на финанситѣ съ окръжно писмо № 1051 отъ 22. I. т. г. съобщава, че сжществуващия между България, отъ една страна, и Австро-Унгария и Дания, отъ друга страна, режимъ търговски, митнически и за мореплаване, въз основа на клаузата на най-благоприятствувания народъ, се продължава съ една година, а именно до 1. януарий 1916. год.

Отмѣнено запрѣщение. Съ указъ № 7 отъ 28. I. т. г. се отмѣнява запрѣщението износъ отъ прѣдѣлитъ на Царството на екстрактитѣ отъ кебрахово и кестеново дърво, както и всичкитѣ джбилни екстракти, направено съ указъ № 17 отъ 30. ноемврий 1914. год. Указътъ влиза въ сила отъ 31. януарий т. г.

Свободенъ износъ. Министерството на финанситѣ съ телеграма № 1166 отъ 24. I. т. г. съобщава, че е свободенъ износъ само на вехтитѣ чували, когато служатъ за обичаенъ амбалажъ на позволени-тѣ за износъ стоки, но не и на новитѣ чували.

Прѣхвърлено индустриално свидѣтелство. Министерството на финанситѣ съ писмо № 1453 отъ 30. I. т. г. съобщава, че индустриалното свидѣтелство № 301 отъ т. г. издадено на Цоневъ, Илиевъ & С-не за напрѣдъ ще важи за фирмата Бр. М. & Ал. Маринкьови, въ какъто смисълъ е поправено и самото свидѣтелство,

Заразена отъ холера държава. Върховния медицински съвѣтъ въ застѣданието му отъ 30. I. т. г. обявява Германия за заразена отъ холера. Спрѣмо пѣтницитѣ и произхожденията отъ Германия ще се прилагатъ мѣрки, прѣдвидени въ правилника за граничнитѣ санитарни мѣрки противъ холерата.

Заразенъ градъ отъ чума. Съгласно рѣшението на върховния медицински съвѣтъ, взето въ застѣданието му отъ 20. того, заповѣдъ № 37 обявява се гр. Багдадъ (Мала-Азия) за заразенъ отъ чума.

Спрѣмо пѣтницитѣ и произхожденията отъ тоя градъ да се прилагатъ мѣрките, изброени въ врѣменитѣ инструкции за крайбрѣжната и сухопѣтна санитарна служба въ врѣме на чумна опасностъ.

ТЪРГОВЕ.

При Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата.

1. На 2. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на обуца за разсплитъ на стойностъ лева 625.

2. На 2. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на облѣкло на разсплитъ при б. д. ж-ци, на стойностъ лева 1000.

3. На 5. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на локомотивно и вагонно масло на стойностъ лева 510,000.

4. На 6. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на четки и метлички на стойностъ лева 1320.

5. На 6. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на колзово масло на стойностъ лева 105,000.

6. На 6. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на дърва за горене на стойностъ лева 39,600.

7. На 7. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на сапунъ на стойностъ лева 5820.

8. На 7. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на чистъ и денатуриранъ спиртъ на стойностъ л. 7300.

9. На 9. мартъ 1915. г. Търгъ за доставка на дърва за горене по сп. № 806 за лева 12,600.

11. На 9. мартъ 1915. г. Дърва за горене по сп. № 808 за лева 19,800.

12. На 9. мартъ 1915. г. Одѣяла за лева 8,800.

Безименно Акционерно Дружество „Съединенитѣ Тютюневи Фабрики“

П О К А Н А

Съгласно чл. 23. отъ Дружествения Уставъ, поканватъ се г. г. Акционеритѣ да присъствуватъ на петото общо редовно годишно събрание, което ще се състои на 8. мартъ н. г. въ 10 часа прѣди обѣдъ въ собственото помѣщение на Дружеството въ Пловдивъ, ул. „Ст. Стамболовъ“ при слѣдния дневенъ редъ:

1. Докладъ на Управителния и Провѣрителния Съвѣти;
2. Одобрение равномѣтката и смѣтката „Печалби и Загуби“ за 1914. година;
3. Освобождаване отъ отговорностъ за до 31. декември 1914. година на Управителния и Провѣрителния Съвѣти;
4. Разпрѣдѣление на чистата печалба;
5. Избиране двама членове на Управителния Съвѣтъ съгласно чл. 10. отъ Устава;
6. Измѣнение размѣра на възнаграждението на Провѣрителния Съвѣтъ.

За правоучастие въ общото събрание, акциитѣ се депозиратъ срѣщу поименни удостоверения, въ които да бждатъ описани и нумерата на депозираниѣ акции и то при:

Централното Управление на Дружеството въ Пловдивъ и клоноветѣ му: въ Русе, Варна, Шуменъ, Хасково, Дупница; Бѣлг. Народна Банка и клоноветѣ ѝ; Бѣлг. Търговска Банка и клоноветѣ ѝ; Бѣлг. Генерална Банка и клоноветѣ ѝ; Бѣлгарска Кредитна Банка и клоноветѣ ѝ; Ипотечарна и Търговска Банка на Балканитѣ, София; Балканската Банка и клоноветѣ ѝ; Софийската Банка и клоноветѣ ѝ; Банка „Добруджа“, Балчикъ, и то най-късно до 7. мартъ ст. ст. н. г. за тѣзи, които ще бждатъ прѣдставени въ Централното Управление, а и всички други — най-късно до 5. мартъ ст. ст. н. г. Акционеритѣ, които искатъ да бждатъ прѣдставени въ събраниято, ще трѣбва съгласно чл. 18. отъ устава, да снабдятъ опълномощенитѣ акционери съ изискуемото се пълномощно. Безъ такова, никой акционеръ нѣма да гласува въ събраниято, като опълномощенъ.

Въ случай, че поради законна причина, събраниято не се състои на опрѣдѣлената дата, то се отлага безъ специална покана за 15. мартъ ст. ст. н. г. и депозиранието на акциитѣ ще продължава до 14., респективно 12. включително, на сѣщия мѣсець ст. ст. н. г.

гр. Пловдивъ, 5-й февруари 1915. година.

Отъ Централното Управление.

Д О К Л А Д Ъ

На Провѣрителния Съвѣтъ при Безименното Акц. Д-во „Съединенитѣ Тютюневи Фабрики“ въ Пловдивъ до петото Общо Годишно Събрание на Акционеритѣ.

Господа Акционери,

Честъ имаме да Ви съобщимъ, че въ изпълнение прѣдписанието на чл. 202 отъ Търговския законъ и чл. 29. отъ Устава на Дружеството, прѣгледахме и провѣрихме дѣлата и книгитѣ на сѣщото за прѣзъ отчетната 1914. год. и намѣрихме сѣщитѣ редовни и годишната равномѣтка и с/ката „Печалби и Загуби“ вѣрно извлѣчени.

Молимъ Ви, прочее, да ги одобрите и освободите отъ отговорностъ Управителния Съвѣтъ и Постоянното Присѣствие за до 31. декември 1914. год., така сѣщо и Провѣрителния Съвѣтъ за сѣщата година.

гр. Пловдивъ, 5-й февруари 1915. година.

Провѣрителенъ Съвѣтъ: (подп.) { Еню Бончевъ.
Дим. Божиловъ.

РАВНОСМѢТКА

на Безименното Акционерно Дружество „Съединенитѣ Тютюневи Фабрики“.
Съставена на 31. декемврий 1914. година.

АКТИВЪ

ПАСИВЪ

	лева	ст.	лева	ст.		лева	ст.
Наличностъ:					Капиталъ	5000000	—
а) Каса и наличностъ въ Бълг.					Запасенъ фондъ	411581	24
Народна Банка	1964381	47			Специаленъ запасенъ фондъ	319029	90
б) Чекове за събиране	1572133	30	3536514	77	Фондъ злополука на работници	50856	74
Общи стоки (тют. обанд. и др.)			512192	08	Кредитори	2091397	08
Материяли (тют. на листъ и др.)			2542030	30	Непоискани дивиденди	1166	—
Недвижими имоти			1362351	93	Чиста печалба — реализирана прѣзъ 1914. година	891805	59
Машини и инсталации			258429	36			
Дебитори			226638	37			
Кореспонденти			130428	30			
Държавно съкровище			149166	72			
Цѣнни книжа			20000	—			
Полици за събиране			3568	32			
Прѣдплатени разноски			15043	57			
Учредителни разноски			9475	64			
			8765839	55			8765839 55
Депозити			280300	—	Депозанти	280300	—
Бонове по застраховкитѣ			6600	—	Издадени бонове	6600	—

гр. Пловдивъ, 3-й февруари 1915. година.

Главенъ счетовод. (подп.) Д. Кротевъ.

Провѣр. съвѣтъ { (подп.) Еню Бончевъ.
(подп.) Д. Вожиловъ.

ПЕЧАЛБИ И ЗАГУБИ

на Безименното Акционерно Дружество „Съединенитѣ Тютюневи Фабрики“
за 1914. година.

ДА ДАВА

ДА ЗЕМА

	лева	ст.	лева	ст.		лева	ст.
ОБЩИ РАЗНОСКИ:					ПЕЧАЛБА БРУТО:		
Заплати, командировки, канцеларски, наеми, застраховки, освѣтление, отопление, лихви и пр.	651991	35			Отъ експортенъ тютюнъ на листъ, фабрикация на тютюневи издѣлия и др.	1637325	04
Данъци и патенти	84052	45	736043	80			
Учредителни разн. амортизация			9475	65			
ЧИСТА ПЕЧАЛБА:							
Запасенъ фондъ	89180	56					
Фондъ злополука работници	17836	11					
Възнаграждение Управ. Съвѣтъ	44590	28					
Възнаграждение служащитѣ	26754	17					
Остатъкъ отнесенъ за 1915. год.	13444	47					
Дивидентъ за раздаване — 14% върху лева 5000000.	700000	—	891805	58			
			1637325	04			1637325 04

гр. Пловдивъ, 3-й февруари 1915. година.

Главенъ счетовод. (подп.) Д. Кротевъ

Провѣр. съвѣтъ: { (подп.) Еню Бончевъ.
(подп.) Д. Вожиловъ.

ЦАРСТВО БЪЛГАРИЯ.

Управление на държав. и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

ОБЯВЛЕНИЕ

ЛѢ 531

Управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове има честь да съобщи на интересующитѣ се, че на 31/13 февруарий 1915. година се извърши въ гр. София **24-я редовенъ тиражъ за погашение на българския 5% държавенъ заемъ въ злато отъ 1902. год., обезпеченъ съ залогъ на данъцитѣ върху тютюня.**

Въ този тиражъ се изтеглиха долуозначенитѣ 865 облигации на сума 432,500 лева златни, които ще се изплащатъ по именната имъ стойностъ и въ злато отъ 1-февруари 14 мартъ 1915. година, отъ която дата тѣ прѣставатъ да носятъ лихва.

Всѣка отъ тия облигации трѣбва да бѣде снабдена съ всичкитѣ купони, падежътъ на които иде слѣдъ 1-февруари 14 мартъ 1915 год., въ противенъ случай, стойността на липсващитѣ купони ще бѣде спадната отъ капитала на платимата облигация.

61—	65	27706—27710	58971—58975	82371—82375	102986—102990	120316—120320	156276—156280	184871—184875
181—	185	28571—28575	62256—62260	83326—83330	103286—103290	120836—120840	156606—156610	189106—189110
1441—	1445	31416—31420	68386—68390	84331—84335	103336—103340	121936—121940	159981—159985	190851—190855
1726—	1730	32526—32530	63411—63415	84471—84475	103911—103915	122376—122380	160616—160620	192521—192525
2461—	2465	32831—32835	63881—63885	84556—84560	104481—104485	123741—123745	161026—161030	192601—192605
3516—	3550	33296—33300	69706—69710	85931—85935	106996—107000	126676—126680	161921—161925	193461—193465
3601—	3605	33476—33480	70446—70450	87066—87070	107916—107920	129896—129900	161956—161960	193931—193935
5296—	5300	33691—33695	70736—70740	88221—88225	111561—111565	131066—131070	162716—162720	194081—194085
7186—	7190	37501—37505	70946—70950	91091—91095	112136—112140	131881—131885	165191—165195	195731—195735
7746—	7750	37526—37530	71566—71570	91666—91670	113071—113075	133016—133020	166081—166085	196591—196595
8131—	8135	39211—39215	72426—72430	92416—92420	113386—113390	133151—133155	167571—167575	197461—197465
9706—	9710	39321—39325	73446—73450	92721—92725	114816—114820	134896—134900	168656—168660	198421—198425
13346—	13350	42086—42090	73626—73630	92791—92795	115101—115105	135026—135030	168991—168995	200381—200385
17141—	17145	44036—44040	75736—75740	94746—94750	115251—115255	141576—141580	170311—170315	201251—201255
18241—	18245	45971—45975	76166—76170	95381—95385	115536—115540	147656—147660	172676—172680	203766—203770
18741—	18745	48561—48565	77156—77160	95536—95540	116371—116375	150176—150180	179536—179540	206651—206655
19581—	19585	46116—46120	77976—77980	96301—96305	116841—116845	150371—150375	180226—180230	207406—207410
19981—	19985	50816—50820	78081—78085	98386—98390	116911—116915	153561—153565	181206—181210	208501—208505
20071—	20075	52296—52300	80046—80050	99396—99400	117331—117335	153966—153970	182181—182185	209181—209185
23171—	23175	53946—53950	80331—80335	99956—99960	117491—117495	154121—154125	183206—183210	
24251—	24255	57196—57200	80936—80940	100661—100665	118191—118195	154536—154540	184406—184410	
24676—	24680	57426—57430	81031—81035	101751—101755	119681—119685	154931—154935	184581—184585	

Изтегленитѣ въ тиража облигации, както и изсроченитѣ купони, ще се изплащатъ :

Въ **БЪЛГАРИЯ** — отъ Българската Народна Банка, клоноветѣ и агентуритѣ ѝ;

Въ **ПЕТРОГРАДЪ** — отъ Banque de l'Etat de Russie;

Въ **ПАРИЖЪ** — отъ Banque de Paris & des Pays-Bas; Succursale de la Banque Impériale Royale Privilegiée des pays Autrichiens;
Société Générale pour favoriser le développement du Commerce et de l'Industrie en France;

Въ **ЛОНДОНЪ** — отъ à la Succursale de la Banque Impériale Ottomane;
Chez M. M. Stero Brothers;

Въ **ВИЕНА** — отъ Banque Impériale Royale Privilegiée des Pays Autrichiens;

Въ **ФРАНКФУРТЪ н. М.** — отъ Monsieur Jacob S. H. Stern;

Въ **АМСТЕРДАМЪ** — Chez Mrs Hope & Cie;

à la Succursale de la Banque de Paris & des Pays-Bas;

Въ **БРЮКСЕЛЪ** — отъ Succursale de la Banque de Paris & des Pays-Bas.

Въ **ЖЕНЕВА**

София, 18/31 декември 1914. год.

Началникъ на държавнитѣ Дългове: **А. ПОПОВЪ.**

Секретаръ: **Д. ТЕРЗИЕВЪ.**

Я. САПУНЖИЕВЪ & Д. РАДЕВЪ

ВАРНА—СОФИЯ.

КОМИСИОНА—ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО.

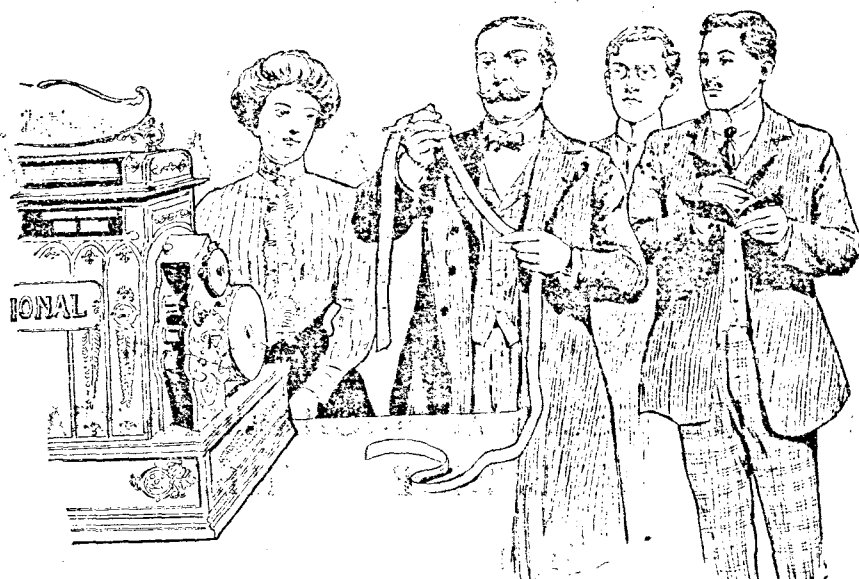
ДЕПОЗИТЪ

на разни французски, италиански и други
чуждестранни вина.

ПРОДАЖБА НА ЕДРО.

НАРОДНОТО ОСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО „БАЛКАНЪ“

- ОСИГУРЯВА при най-износни условия по: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ и ПОПУЛЯРНИ до 1,500 лева безъ медицински прѣгледъ.
- ИЗДАВА ОСИГУРИТ. ПОЛИЦИ въ най-късъ срокъ до обявяване мобилизация и слѣдъ нея.
- Носи безплатно риска за война и епидемии** безъ да събира никаква допълнителна премия отъ осигуренитѣ, каквито премии си запазватъ правото, съгласно своитѣ уставн, да събиратъ отпослѣ кооперативнитѣ дружества.
- Възобновява** унищожени осигуровки до 6 мѣсеца безъ лѣкарско прѣглеждане и независимо отъ това, какво е здравословното състояние на осигурения прѣзъ това врѣме. Просрочениѣ повече отъ 6 мѣсеца и унищожени осигурявания, могатъ да се подновяватъ всѣкога.
- Поддържа въ сила** всѣка осигуровка за цѣлата осигурена сума до срокъ, опредѣленъ въ полицата, ако договорителя, слѣдъ като, е платилъ премията за пълни три години, не е въ състояние да плаща премиятѣ си, било поради участието му въ война, било по болестъ и пр.
- Улеснява клиентитѣ си съ земи** при най-износни условия и въ най-критическитѣ врѣмена на мораториуми, войни и пр.
- „Балканъ“ повърна на клиентитѣ си** цѣлия остатъкъ отъ внесенитѣ допълнителни премии за миналитѣ войни и пое безплатно да носи за напрѣдъ риска прѣзъ всички войни за всичкитѣ си осигурени, стига да плащатъ на врѣме редовнитѣ си премии, тъй като за тѣхъ мораториума не се отнася.
- Дава 75% печалба на осигуренитѣ** — най-високиятъ процентъ на печалби, каквито не раздава нито едно отъ дѣйствуващитѣ въ страната дружества.
- Представлява абсолютна гаранция за посрѣщане задълженията си, защото:**
 - МАТЕМАТИЧЕСКИТЪ МУ РЕЗЕРВИ**, които сж най-важната мѣрка за стабилността на всѣко застрахователно д-ство, възлизатъ на 14,000,000 лева при осигуренъ капиталъ 55,000,000 лева. Нека всѣки който иска да се осигури, да поиска и сравни тѣзи двѣ числа съ резервитѣ и осигурения капиталъ на другитѣ дружества и си направи слѣдъ това изборъ.
 - ЕВТИНИТЪ ПРЕМИИ**, разнообразнитѣ клонове и доброто ръководене на дружественитѣ работи сж най-мощното доказателство за успѣха на дружеството, осигуренитѣ при което съ спокойствие могатъ да разчитатъ, че тѣхнитѣ интереси, когато бждатъ засѣгнати отъ злата съдба, ще бждатъ напълно запазени.

Посрѣдствомъ контролната каса „Националъ“, търговецътъ е въ състояние да знае всичко, що става въ магазина му.

Свѣдения върху начина за контрола съ касата „Националъ“ даватъ

П. Шишковъ & Сие, София.

Генерални представители на National Cash Register Co., Ltd.,

Телефонъ 884.

— въ Dayton, Ohio (U. S. A.)

ул. Алабинска, 50.

ТЕХНИЧЕСКО ИНСТАЛАЦИОННО БЮРО

ИНЖЕНЕРЪ СТ. АВРАМОВЪ & Сие

СОФИЯ — ВАРНА.

Приема извършването на всѣкакви **ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ИНСТАЛАЦИИ** при най-износни цѣни и условия.

РАБОТА БЕЗУПРѢЧНА.

СКЛАДЪ на всички инсталационни и др. електрически материали.

БЮРОТО инсталира, както освѣтлението, така и електрич. звънци, часовници и грѣмоотводи на новопостроеното монументално здание за търговско училище при Варненската търговско-индустриална камара.

БАЛКАНСКА БАНКА

(Banque Balkanique)

Акционерно дружество.

**КАПИТАЛЪ ШЕСТЬ МИЛИОНА ЛЕВА ЗЛАТНИ,
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.**

Централа въ София.

Клони въ БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ и ВАРНА.

Агентури въ ПЛЪВЕНЪ и ВИДИНЪ.

Кореспонденти въ всички по-главни градове въ България
и странство.

ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ. КАТО:

Аванси срѣщу цѣнни книжа и стоки, търговски шконтъ, покупка
и продажба на мѣстни и иностранны цѣнни книжа; чекове, кредитни
писма и пр. Даване гаранция за търгове и пр.

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ:

Безсрочни съ 4% год. лихва

Съ срокъ най-малко 6 мѣсеци съ . . . 4½% г. лихва.

Влогове по-голъми отъ 10,000 лева по особени споразумѣния.

Банката има постоянно въ депозитъ различни мѣстни цѣнни книжа,
които може да прѣдава веднага въ всѣко желаемо количество.

Прѣпоръчва особено своя новооткритъ отдѣлъ за купуване и прода-
ване зърнени храни на комисиона.

Тѣхното приемане и манипулиране се извършва съ най-голъмо
внимание. За прѣдаденитъ ѝ храни на консигнация банката дава
авансъ при най-износни цѣни.

Българска кредитна банка „Гирдапъ“

Banque Bulgare de Credit „GHIRDAP,“

— ОСНОВАНА 1882 год. —

КАПИТАЛЪ напълно внесенъ лева златни 4,000,000

ЗАПАСЕНЪ ФОНДЪ и резерви „ „ „ 1,450,000

Централно сѣдалище въ **РУСЕ.**

Клонове: Варна, Т.-Пазарджикъ, София и Ямболъ.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

Приема влогове

съ срокъ и безъ срокъ сръщу спестовни книжки, срочни свидѣтелства и въ текущи смѣтки и плаща:

5 % год. лихва за безсрочни влогове.

6 % год. лихва за влогове съ срокъ една година и повече.

Спестовнитѣ книжки се даватъ безплатно и вноситѣ, както и изтеглянето на сумитѣ, става **безъ никакви формалности** и безъ никакви разноси.

Скотира полици, отпуща зпери и открива текущи смѣтки сръщу гаранция на цѣнни книжа, стоки и лични поръчителства.

Събира полици за чужда смѣтка.

Издава чекове и прави прѣводи за по-големитѣ градове въ България и странство.

Купува и продава за чужда смѣтка всички видове цѣнни книжа.

 Условия най-либерални.

○ ○ ○ ○ ○ Телеграфически адресъ: „ГИРДАПЪ.“

Велико Христовъ Синове & С-НЕ

ВАРНА—БУРГАЗЪ

Телеграфически адресъ за Варна и Бургазъ: „Велико“

Варна телефонъ № 148; Бургазъ телефонъ № 173.

**Складъ на колониални стоки,
желъзария и каменни въглища
(кардифъ, антрацитъ и коксъ).**

Парна бонбонена фабрика „БОРИСЛАВЪ“

НА

Г. НИКОЛИЕВЪ & А. ПОПОВЪ

— В А Р Н А . —

Извѣстяваме на г. г. търговцитѣ, че отъ скоро врѣме фабриката ни е на ново най-модерно инсталирана и може да задоволи и най-изтънчения вкусъ.

Изработваме: карамели, пълни съ шоколадъ, и разни видове фруктови мармелади и др.; бонбони атлазени, шоколадни, малинови, ментови, виолетови и разни руски монпасета, кисели и ароматни и локумъ въ кутии и каси.

Нашитѣ захарни издѣлия не се лѣпятъ никога.

Поржкитѣ се изпълняватъ точно, бързо и акуратно.

Пристигнаха ни тенокени кутии, изящно литографирани съ лика на Борислава; вмѣстимостъ три килограма.

Варненска Търговско-Индустриална Камара.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Информационното Бюро при Варненската Търговско-Инд. Камара дава слѣднитѣ свѣдѣния, устно и писменно, на интересуващитѣ се

1) Свѣдѣния за навлата въ варн. пристанище и тарифитѣ на българскитѣ държ. желѣзници, както и на тия на чуждитѣ държави.

2) Свѣдѣния за митата и др. бери, които нашитѣ произведения плащатъ въ чужбина както и за ония, които чуждитѣ произведения плащатъ у насъ.

3) Търси пазари за продуктитѣ на земледѣлческото ни производство и поставя въ връзки мѣстнитѣ експортѣри и производители съ импортѣритѣ въ чужбина.

4) Дава свѣдѣния за пазарнитѣ цѣни на разнитѣ артикули въ варнен. тържище.

5) Упѣтва индустриалцитѣ и занаятчиитѣ при доставката на необходимитѣ имъ сурови материали и машини.

6) Дава свѣдѣния на младежи, желаючи да се усъвършенствуватъ по извѣстенъ занаятъ, относительно професионалнитѣ училища и курсове въ странство по разни занаяти.

7) Дава на чуждестранни фирми, адреси на експортѣри на български произведения.

8) Дава на търговци въ чужбина свѣдѣния за условията на вносътъ на тѣхнитѣ произведения въ България.

9) Дава свѣдѣния за кредитоспособността на разни мѣстни и чуждестранни фирми и

10) И най-послѣ всевъзможни свѣдѣния отъ търговско-промишленъ характеръ.

ОТЪ КАМАРАТА.

„ОРЕЛЪ“

БЪЛГАРСКО ОБЩО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО Д-ВО
ВЪ СОФИЯ.

Основенъ капиталъ 2,000,000 зл. лева.

Осигурява при най-износни условия по:

„ЖИВОТЪ“, „ПОЖАРЪ“, и „ЗЛОПОЛУКА“

„ОРЕЛЪ“ осигурява по най-модерни комбинации, съ най-ефтини премии и при най-износни условия, съ рискъ за война и пр.

„ОРЕЛЪ“ приема да носи риска за всички видове постройки, стоки, мобили, покщнини, индустриални прѣдприятия, фабрики, складове и пр.

„ОРЕЛЪ“ е въвелъ най-модернитѣ комбинации за застрахования, както срѣщу колективни, тъй и срѣщу единични злополуки, които могатъ да сполѣтятъ човѣка, било когато върши ежедневната си работа, пътува по желѣзницата, когато е занятъ въ производството си и пр.

Генерални агенти:

ЕКИМЪ МАНОЛОВЪ & С^{ИЕ}, ВАРНА.

Телеграфически адресъ: „Екимовъ“, телефонъ № 152.
